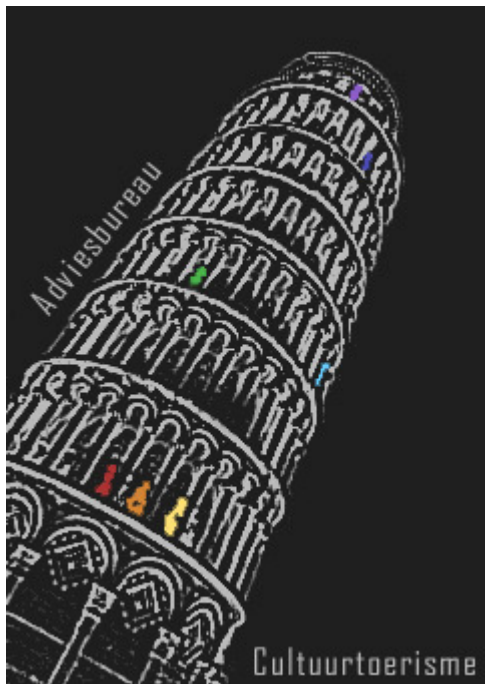

ACTIEVE KUNSTBEOEFENING EN GELD

De bijdrage van kunstbeoefening in de vrije tijd

aan

de economie

Adviesbureau Cultuurtoerisme

Den Haag

Dr. Th.B.J. Noordman

Drs. G. van Dijk

30 augustus 2009

INHOUD

Voorwoord	3
1. Introductie	4
2. De bijdrage van de amateurkunstenaars aan het BNP	6
3. De bestedingen van amateurkunstenaars	11
4. Directe doorwerking van de bestedingen van de amateurkunstenaars in de economie	15
5. Indirecte doorwerkingen van de bestedingen van amateurkunstenaars in de economie	25
6. De werkgelegenheid vanwege de kunstbeoefening in de vrije tijd	30
7. Andere economische effecten van de kunstbeoefening in de vrije tijd	34
8. Conclusies	39
Bijlagen:	
1. De bedrijfsvoering van de verenigingen van amateurkunstenaars	41
2. De exploitatie van centra voor de kunsten	69
3. Verantwoording	87

Voorwoord

Dit is het verslag van ons onderzoek naar de bijdrage van kunstbeoefening in de vrije tijd aan de Nederlandse economie.

Kunstfactor en Kunstconnectie verstrekten ons bureau opdracht tot dit onderzoek in 2008. Kunstfactor is het landelijk sectorinstituut amateurkunst; Kunstconnectie is de branchevereniging voor kunsteducatie en kunstbeoefening. Dit onderzoek borduurt verder op een pilot-onderzoek naar de economische impact van specifiek de amateur-muziek, dat in 2006 gehouden werd in opdracht van Unisono.

In Nederland zijn in vergelijking met veel andere Europese landen nogal wat gegevens over de amateurkunstbeoefening en de kunsteducatie beschikbaar. Dit vanwege de gerichte inspanningen van Kunstfactor en Kunstconnectie en door de regelmatige dataverzameling van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De gegevens met een economisch karakter van deze vier partijen zijn in dit onderzoek gecombineerd. Verder is veel energie gestoken in aanvullend onderzoek. Dat bestond uit het verzamelen en analyseren van de verlies- en winstrekeringen van de amateurkunstverenigingen die bekend zijn bij Kunstfactor en die van de leden van Kunstconnectie.

Er is uitdrukkelijk naar gestreefd iedere vorm van flatteren van de cijfers te vermijden. Dit rapport ambieert slechts de actieve kunstbeoefening globaal in de economie te situeren. Wel worden de verenigingen die bij Kunstfactor bekend zijn en educatie-instellingen, die lid zijn van Kunstconnectie in de spotlights gezet. Aan het rapport zijn daarom als bijlagen toegevoegd: de exploitatie van de amateurkunstverenigingen en de exploitatie van de centra voor de kunsten. Die kunnen beide ook als afzonderlijke rapporten worden gelezen.

Dit onderzoek had niet tot stand kunnen komen zonder de bereidwillige medewerking van de vele amateurkunstverenigingen die hun jaarverslagen opzonden, de koepels van amateurkunstverenigingen die hun medewerking verleenden en de medewerkers van Kunstfactor en Kunstconnectie, die bij de realisatie van dit onderzoek meehielpen. Naar hen gaat onze dank uit.

Dr. Th. B. J. Noordman

Drs. G. v. Dijk

HOOFDSTUK 1 INTRODUCTIE

1.0 Amateurkunstenaars als economische actoren

Meerdere bronnen tonen aan, dat zeker de helft van de Nederlanders boven 6 jaar amateurkunstenaar is. Veel van hen beoefenen of bekwamen zich in twee kunstvormen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het gegeven, dat een kwart van de Nederlanders muziek beoefent, een kwart aan fotograferen/computerkunst doet en ook een kwart zich bezighoudt met beeldende kunst.

Amateurkunstenaars zijn productieve mensen, die investeren in hun kwaliteit via verenigingen, bijvoorbeeld, en kunsteducatie-instellingen. Van de amateurkunstenaars gaf de helft in 2008 geld uit aan hun liefhebberij. Globaal een kwart van de Nederlanders heeft dus door geld te besteden aan actieve kunstbeoefening een zekere impact op de Nederlandse economie.

1.1 Het amateur-bedrijf

De kunstbeoefening is een productieve activiteit. Zowel professionals als amateurs, zowel scheppende als uitvoerende kunstenaars zijn productief. Zij produceren voorwerpen, tentoonstellingen, opvoeringen en uitvoeringen.

Het economisch proces dat de amateurkunstenaars met hun producties op gang brengen heeft een bijzonder karakter. Er wordt met die producties door hen wel geld verdiend maar daar is het de amateurkunstenaars in tegenstelling tot de professionele kunstenaars niet om begonnen. De inkomsten van amateurs uit hun liefhebberij hebben dan ook een bescheiden omvang in relatie tot de kosten die zij ervoor maken.

Om hun artistieke producten en producties te realiseren, leggen zij zelf een deel van hun privé-inkomen in, dat grotendeels uit andere bronnen komt. Amateurkunstenaars doneren als het ware dus een deel van hun inkomen aan zichzelf, met het doel artistieke producties te realiseren of de kwaliteit van hun werk te verbeteren. Typerend voor de amateurkunstenaars is vervolgens, dat als zij inkomsten uit hun hobby verwerven, deze herinvesteren in hun liefhebberij. Die donaties en inkomsten uit producties gaat zitten in het realiseren van verdere producties of wel in hun eigen ontwikkeling. Karakteristiek aan hen is namelijk ook, dat zij veel geld uitgeven aan opleiding en training. Dit economisch gedrag herhaalt zich jaar op jaar.

Dit verhaal is incompleet. Er moet nog recht worden gedaan aan het verschijnsel, dat veel amateurkunstenaars lid zijn van een vereniging. Zo'n vereniging ontvangt contributies van de individuele leden. Voor dat bedrag neemt zij vooral de repetities en organisatie van opvoeringen voor haar rekening. Ook hier geldt dat de inkomsten van de vereniging worden geheerinvesteerd in de vereniging.

Het gaat hier dus om twee kringlopen. De ene kringloop beschrijft de amateurkunstenaars, die buiten het verenigingscircuit blijven; de andere die van de leden van de verenigingen. Veel scheppende amateurkunstenaars zoals schilders werken op zichzelf; veel uitvoerende amateurkunstenaars (podiumkunsten) zoals musici zijn lid van een vereniging.

Hiermee zijn niet alle geldstromen binnen de actieve kunstbeoefening weergegeven want er bestaan bijvoorbeeld ondersteunende instellingen en in sommige situaties spelen subsidies een rol.

1.2 Kunsteducatie

De opleidingen nemen in de economie van de amateurkunst een belangrijke plaats in. Kunsteducatie valt uiteen in twee activiteiten:

- Basis leggen: scholingsactiviteiten die erop gericht zijn de basisvaardigheden voor het beoefenen van een bepaalde kunstvorm bij te brengen. De meest getalenteerde leerlingen gaan verder op kunstacademies en conservatoria om professionele kunstenaar te worden; de rest blijft amateurkunstenaar.
- Bijscholing: leeractiviteiten, die erop gericht zijn de amateurbeoefenaars met een artistieke basiscompetentie bij te scholen.

De kunsteducatieactiviteiten worden doorgaans verzorgd door professionele kunstenaars of kunstdocenten met een vakopleiding. Hier ziet men twee modaliteiten. Of zij worden ingehuurd door in kunsteducatie gespecialiseerde instellingen: muziekscholen, balletscholen, creativiteitscentra e.d. of een mix hiervan: centra voor de kunsten. Ook de volksuniversiteiten spelen hier een bescheiden rol. Zulke instellingen krijgen gewoonlijk inkomsten uit les gelden, gemeentesubsidie en andere activiteiten. De tweede modaliteit van kunsteducatie is dat professionals-docenten niet vanuit een gespecialiseerde instelling les geven maar vanuit hun privé-situatie. Dan is gewoonlijk geen sprake van subsidies maar daar staat tegenover dat er aan de leskant evenmin sprake is van samenspel en cross-overs.

1.3 Amateurkunst en professionele kunstenaars

Er lopen drie krachtlijnen van de amateurkunst naar de professionele kunst, met een brede economische reikwijdte.

De eerste lijn is, dat de amateursverenigingen en centra voor de kunsten de basis leggen voor de kennis en kunde van kunstbeoefenaars die zoveel talent hebben dat zij later professionele kunstenaar worden. Sommige hiervan gaan werken als docent bij kunstinstellingen en/of vanuit een particuliere praktijk, of bij de gesubsidieerde professionele muziek- of theatergezelschappen. Een aanzienlijk deel komt terecht bij de winstmakende amusementsbedrijven en bij radio en tv. Dit fundament gelegd door de kunsteducatie heeft nog andere, wellicht onverwachte, economische gevolgen, namelijk hogere exportcijfers en minder import. Aan de muzieksector kan men dit het gemakkelijkst aflezen. De export van Nederlandse jazzmuziek zou niet mogelijk zijn, als er onder het talent van de spelers, via Hafabra en muziekscholen geen basis was gelegd. Andersom hebben deze educatiemogelijkheden er ook voor gezorgd dat de Nederlandse orkesten vooral bemand zijn met Nederlandse en geen buitenlandse koperblazers.

De tweede lijn is dat de amateurkunst zorgt voor het inkomen van meer dan 20.000 professionele kunstenaars. Zowel het leggen van de basis als het bijscholen wordt gewoonlijk namelijk verzorgd door professionele kunstenaars, die hun diploma behaald hebben op die kunstacademies en conservatoria. Voor de dirigenten en regisseurs van de verenigingen voor amateurkunst geldt hetzelfde.

De derde lijn is die van de kunstconsumptie. Veel amateurkunstenaars zijn enthousiaste bezoekers van voorstellingen en tentoonstellingen van professionele kunstenaars. In Frankrijk is hiernaar op het einde van de vorige eeuw onderzoek gedaan. Als in Nederland, net als in dat land destijds, nu ook 30% van de bevolking elk jaar minstens een keer naar een concert gaat, terwijl 50% van de amateur-musici dit doet, dan zouden hier amateur kunstbeoefenaars wel eens een derde deel kunnen uitmaken van het publiek en dus een derde bijdragen aan de recettes van de professionele kunsten.

Deze krachtlijnen worden hier niet gekwantificeerd. Het valt buiten het kader van dit onderzoek om de impact van de amateurkunst op de professionele kunst zichtbaar te maken.

HOOFDSTUK 2 DE BIJDRAGE VAN DE AMATEURKUNST AAN HET BRUTO NATIONAAL PRODUCT (BNP)

2.1. Introductie

Het wezen van amateurkunst is het produceren van kunstwerken, zoals sieraden, web designs of opvoeringen. Of het nou gaat om individuele kunstwerken of voorstellingen van een collectief, ze worden alle getoond: op My Space, een podium en anders wel thuis. Amateurkunstenaars treden de economie binnen via hun producties.

2.2. De bijdrage van de individuele amateurkunstenaars aan het BNP

Kunstfactor heeft het initiatief genomen tot een Monitor Amateur Kunst (MAK) Deze is rond de jaarwisseling enige malen getest, onder meer door gegevens te vragen die dit onderzoek konden helpen (pilot-MAK). In deze pilot-MAK is voor de eerste keer gevraagd naar de inkomsten van amateurkunstenaars: *Hoeveel heeft u in 2008 binnengekregen uit de verkoop van producten, gages voor optredens etc.?* De antwoorden die de respondenten gaven op deze vraag staan hieronder in tabel 2.1.

Bedrag in Euro`s (Gemiddelde: euro 707,81)	Aantal	Percentage
0	490	97
0-200	8	1,6
201-499	4	0,7
500 of meer	3	0,7
Totaal	505	100

Tabel 2.1: De inkomsten van amateurkunstenaars in Nederland in 2008 (bron pilot -MAK, febr. 2009, n=505)

Tabel 2.1 laat zien dat in 2008 in Nederland 97% van de amateurkunstbeoefenaars geen inkomsten heeft verworven uit hun kunstbeoefening. Daartegenover staat dat 3% van hen in dat jaar wel inkomsten verwierf met hun kunstbeoefening. Dit wil zeggen dat 1,5% van de Nederlandse bevolking als amateurs een bijdrage levert aan het Bruto Nationaal Product.

Het zijn bij verre geen bedragen, waarvan degenen die inkomsten binnen kregen, zouden kunnen leven, zoals deze tabel ook laat zien. Uit de pilot-MAK kwam namelijk naar voren dat meer dan de helft van degenen die in 2008 geld ontvingen voor haar artistieke producties (8 van de 15), dat jaar minder dan 200 euro ontvingen. Vier van die vijftien verwierven een bedrag tussen de 200 en 500 euro. Ten slotte verwierven drie van hen meer dan 500 euro. Gemiddeld ontvingen de verdienende amateurkunstenaars een bedrag van € 707,81.

Die laatste drie amateurkunstenaars, die meer dan 500 euro of meer hebben verdiend, moeten wel flink wat meer hebben ontvangen dan het gemiddelde bedrag aan inkomsten. Dit is op zich niet onwaarschijnlijk. Er is namelijk in 2008 door Kunstfactor een onderzoek gedaan naar popmuzikanten, die dit betrekkelijk hoge inkomen van enkele amateurkunstenaars kan verklaren. Het verslag van dit onderzoek is verschenen onder de titel: *395 minuten*. Hieruit blijkt, dat 39 % van de responderende amateurpopmuzici tijd besteedt aan optreden, de helft van hen een keer per maand, de helft een keer per week. Ook zijn de gemiddelde inkomsten uit optredens bekend. Van degenen die optreden, krijgt 20% er geld voor. Hier gaat het dus om een vorm van amateurkunstbeoefening waar relatief veel beoefenaars geld voor ontvangen. Gemiddeld krijgen degenen die geld voor hun optreden ontvangen hiermee een bedrag van 2.700 euro per jaar binnen. Het is zeer wel mogelijk dat de drie respondenten uit tabel 2.1 die in de hoogste 'inkomenscategorie' van amateurkunstenaars vallen, popmuzici zijn geweest. *395 minuten* bevestigt overigens dat de betreffende inkomsten weer worden uitgegeven aan de muziekbeoefening zelf.

De Nederlandse amateurkunstenaars voegen 170 miljoen euro toe aan het Bruto Nationaal Product van Nederland. Dit laat tabel 2.2 zien. Hierin wordt de 3% van de amateurkunstenaars dat uit hun kunstbeoefening inkomen verwerft, vermenigvuldigd met het gemiddelde inkomen, dat zij hieruit in 2008 hebben verkregen.

Aantal amateurkunstenaars in Nederland, dat hiervan inkomsten heeft	240.000
Hun gemiddelde jaarinkomsten (euro) uit kunstbeoefening	708,11 euro
Totaal inkomsten van individuele amateurkunstenaars uit kunstbeoefening	170 miljoen euro

Tabel 2.2: De bijdrage van de Nederlandse amateurkunstenaars aan het BNP. (bron: (pilot-MAK febr. 2009, n=505)

Tabel 2.2 laat geen wereldschokkende bijdrage zien van de amateurkunst aan het Nederlandse Bruto Nationaal Product. Het gaat hier over promillen. Een substantiële bijdrage aan het BNP kan men ook niet verwachten van liefhebbers, die niet om den brode werken.

De uitkomst van 170 miljoen Euro is overigens gedeflatteerd. De bijdragen die amateurkunstenaars gratis en om niet leveren aan de professionals in toerisme, horeca en media worden hier niet toegerekend. Die leggen een stevig fundament onder de bijdragen van de ondernemers in de genoemde sectoren aan het Bruto Nationaal Product. Hierop wordt in hoofdstuk 6 teruggekomen.

Hieronder staat de totaaluitkomst van de pilot-MAK naast die van 395 minuten. Beide uitkomsten zijn op elkaar betrokken. Dat leidt tot een berekening van de omzetten van de amateurkunst buiten de popmuziek, bij de veronderstelling dat de uitkomsten voor 2008 ook voor 2009 gelden en vice versa.

	1. Totaal amateurkunst (pilot-MAK, febr. 2009, n=505)	2. Popmuziek (395 minuten, x 2008, n=328)	3. Andere amateurkunst (1-2)
Aantal amateurkunstenaars in Nederland, dat hiervan inkomsten heeft	240.000	31.600	208.400
Hun gemiddelde jaarinkomsten (euro) uit kunstbeoefening	708.11	2.700	406,43
Totaal individuele bijdragen aan BNP	170 miljoen	85,3 miljoen	84,7 miljoen

Tabel 2.3: Inkomsten van de individuele amateurkunstenaars in Nederland in 2008. (Berekening: inkomsten popkunstenaars { 3,1% van 16 mln euro → 490.00 euro x 39-> 158.000 euro x 20 %= } 31.600 euro x 2.700 = 85.320.000 euro)

Tabel 2.3 laat zien, dat de helft van wat de Nederlandse amateurkunstenaars toevoegen aan het Bruto Nationaal Product (85,3 miljoen euro), wordt ingebracht door popmusici. De andere helft (84,7 miljoen euro) wordt gerealiseerd door de amateurkunstenaars die een andere kunstvorm beoefenen dan popmuziek. Het gaat hier om amateurkunstbeoefenaars die alleen werken of optreden met combo's voor feesten, dixielandbands of het live orkest bij de Bulgaarse folkloredansgroep.

Afgezien van de meer dan 30.000 amateurpopmusici, die gemiddeld enkele duizenden euro's per jaar binnenkrijgen met hun optredens, zijn er zoals blijkt uit tabel 2.3 ook ruim 200.000 Nederlanders die gemiddeld ruim 400 euro per jaar verdienen met hun artistieke liefhebberij. Zij verkopen af en toe een sieraad of hebben wel eens een schnabbeltje met hun gezelschap.

Tot nu toe is hier alleen gesproken over optredens en exposities, wat men producties zou kunnen noemen. In principe bestaat de toevoeging van de amateurkunstenaars aan het BNP echter niet alleen hieruit. Zij maken namelijk ook reproducties, dat wil zeggen dvd's en boeken, individueel of als lid van een groep of vereniging. Amateurschrijvers geven een boek of bundel uit in eigen beheer; beeldende kunstenaarsverenigingen publiceren en verkopen bijvoorbeeld catalogi, en oratoriumverenigingen en popbands geven dvd's of cd's uit. De opbrengsten uit reproducties zitten

vervat in de bedragen die hierboven worden genoemd. Men moet zich echter van de opbrengsten uit reproducties van amateurkunstenaars geen grote voorstelling maken. Zulke reproducties worden vaak door de amateurkunstenaars in eigen beheer uitgegeven, in een beperkte oplage en voor een beperkte kring. Wel kunnen zij gemakkelijk op internet terecht komen maar deze webpublicaties vinden doorgaans geen aftrek bij een groot publiek. Afgezien daarvan leveren deze gewoonlijk geen geld op.

2.3 De bijdragen van de amateurkunstverenigingen en kunsteducatie-instellingen aan het aan het BNP

Hoofdstuk 1 heeft laten zien, dat het gros van de amateurkunstenaars weliswaar met hun kunst bezig is op individuele basis, maar dat zeker de uitvoerende kunsten vaak in verenigingsverband worden beoefend. Verenigingen krijgen inkomsten uit hun voorstellingen en hun tentoonstellingen: recettes.

Tabel 2.4 hieronder geeft 2.4 de recettes van de Nederlandse amateurkunstverenigingen weer, zoals deze naar voren kwamen uit dit onderzoek van hun verlies- en winstrekeningen 2008.

Kunstvorm	Bedrag (x miljoen. euro)	%
Koren	23	49
Instrum. muziek	19	41
Niet-muziek	3,5	7
Subtotaal recettes	45,5	97
Inkomsten uit reproducties	1,5	3
Totaal recettes en reproducties	47	100

Tabel 2.4: De recettes van de verenigingen voor amateurkunst en hun inkomsten uit reproducties. (Bron: v- en winstanalyse amateurkunstverenigingen die bekend zijn bij Kunstfactor 2008)

Tabel 2.4 laat zien, dat de verenigingen die in ons onderzoek zijn betrokken 46,5 miljoen aan recettes binnen krijgen. Koren spelen hier de grootste rol, gevolgd door harmonieën en fanfares en symfonieorkesten.

Daarnaast ziet men, dat de verenigingen van amateurkunst ook een bedrag (anderhalf miljoen euro jaarlijks) aan opbrengsten uit cd's e.d. binnenkrijgen.

Ook de kunsteducatie-instellingen brengen voorstellingen over het voetlicht. De educatie-instellingen die lid zijn van Kunstconnectie krijgen 3 miljoen euro per jaar binnen aan inkomsten uit producties. Dit blijkt uit de analyse van hun jaarrekeningen.

	Bedrag (x miljoen. euro)	%
Verenigingen die bekend zijn bij Kunstfactor	47	94
Centra voor de Kunsten	3	6
Totaal collectieve bijdrage aan BNP	50	100

Tabel 2.5: Omzetten uit kaartverkoop en reproducties van amateurkunst-verenigingen en kunsteducatie-instellingen samen (bron: v-&winstanalyse amateurkunstverenigingen 2008 en idem kunsteducatie-instellingen 2005 x inflatie)

Tabel 2.5 laat zien, dat de bijdrage aan het BNP van amateurkunstverenigingen en instellingen van kunsteducatie samen 50 miljoen euro per jaar bedraagt.

2.4 Evenementen

Met de individuele amateurkunstenaar, de informele ensembles en kunstenaarsclubs en de verenigingen van uitvoerende amateurkunstenaars, die in paragraaf 2.3 zijn voorgesteld, zijn de partijen in de amateurkunstsector, die een bijdrage leveren aan het BNP, niet uitgeput. In Warffum wordt bijvoorbeeld jaarlijks het Internationaal Folkloristisch Dansfestival *De Roakeldais* gehouden. De kunstenaars logeren een week bij de Warffumse families in huis. Daar komen 25.000 bezoekers op af die zonder dit festival niet naar Warffum zouden komen. In tegenstelling tot bij voorbeeld de sportsector, waar de evenementen een belangrijk onderdeel vormen van de bijdrage van die sector aan de economie, is de bijdrage van de evenementen in de amateurkunst echter bescheiden. Veel van deze evenementen brengen namelijk niet direct geld in het laatje door kaartverkoop. Alleen die recettes worden hier als directe bijdrage aan het Bruto Nationaal Product meegerekend. Ze worden bovendien vaak door vrijwilligers georganiseerd en tellen daarom ook niet mee voor de werkgelegenheid. Zij hebben echter wel degelijk economisch impact, ook de vele kleine lokale festivals van amateurkunst.

Veel evenementen als concoursen met een prijsuitreiking op de finale en festivals van amateurkunst hebben een terugkerend karakter. Kunstbende, het Nederlands Koorfestival; het Nationaal Concours voor jeugdsymfonieorkesten de beeldende kunstprijzen voor amateurkunstenaars, de Grote Prijs van Nederland en het Wereld Muziek Concours zijn enkele voorbeelden hiervan. Het laatste had in 2005 650.000 bezoekers en 19.000 deelnemers. Sommige evenementen hebben een eenmalig karakter, zoals dit jaar bijvoorbeeld *Europa Cantat*, een internationaal zangersfestival met ruim 2600 zangers en 30.000 concertbezoeken. De recettes van deze evenementen zijn in dit onderzoek niet meegenomen, omdat ze op dit moment vermoedelijk betrekkelijk gering zijn. Zou men bij voorbeeld voorzichtigterwijs uitgaan van het bestaan van 30 van zulke evenementen van een wat groter kaliber en 10.000 aan kaartverkoopopbrengsten per evenement, dan zouden de evenementen op het gebied van de amateurkunst in totaal 0,3 miljoen euro bijdragen aan het Bruto Nationaal Product.

De evenementen worden hier niettemin nadrukkelijk gememoreerd, omdat zij in aantal lijken te groeien en bovendien een aparte financiële stroom aanboren. De organisatoren van amateurkunsevenementen slagen er vaak in fondsen en sponsors te interesseren, die meer belangstelling hebben voor de professionele kunsten en in ieder geval minder doen aan het ondersteunen van de reguliere voorstellingen en exposities van amateurkunstenaars. De amateurkunst wint door de groei van de evenementen aan financiële slagkracht.

2.5 Conclusie

De amateurkunst is over alle fronten een productieve sector. Deze levert echter een bescheiden bijdrage aan het BNP, omdat amateurkunstenaars met hun producties in principe niet uit zijn op hoge omzetten of geldelijk gewin.

Desondanks bedraagt de directe bijdrage van de amateurkunst aan het BNP in elk geval 220 miljoen Euro. Hier staat *in elk geval*, omdat een aantal mogelijke bronnen niet zijn meegeteld, zoals hierboven al bleek en in hoofdstuk 7 nog duidelijker wordt.

De opbouw van deze bijdrage van de amateurkunst aan het BNP staat in tabel 2.6.

	Bijdrage BNP (x miljoen euro)	Bijdrage BNP (in %)
Individuele amateurkunstenaars	170	73
Amateurkunstverenigingen en kunsteducatie-instellingen	50	27
Totaal	220	100

Tabel 2.6: De opbouw van de bijdrage van de sector amateurkunst aan het BNP

Tabel 2.6 geeft aan, dat van de 220 miljoen euro die de sector in elk geval bijdraagt aan het BNP, bijna drie vierde wordt ingebracht door de individuele amateurkunstenaars die al dan niet zijn georganiseerd in informele bands, toneelgroepen en ensembles. Ruim een vierde wordt gerealiseerd door de verenigingen voor amateurkunst die bekend zijn bij Kunstfactor en de kunsteducatie-instellingen die lid zijn van Kunstconnectie.

HOOFDSTUK 3 DE BESTEDINGEN VAN DE AMATEURKUNSTENAARS

3.1 Introductie

De 4 miljoen Nederlanders die als amateur geld besteden aan kunstbeoefening, geven ieder jaarlijks gemiddeld 337,13 euro aan hun liefhebberij uit. Dat betekent een jaarlijkse directe impuls aan de economie door de individuele beoefenaars van amateurkunst van 1,35 miljard euro, zoals tabel 3.1 voorrekent.

	Waarde (x miljard euro)	%
Totaal uitgaven aan amateurkunst door amateurkunstenaars	1.35	100
Herbestedingen van de individuele inkomsten uit kunstbeoefening	0,17	12,6
Bijgelegd uit eigen zak	1,18	87,4

Tabel 3.1: Bestedingen van individuele amateurkunstenaars. (Bron: pilot-MAK, febr. 2009)

In tabel 3.1 zijn de uitgaven op jaarbasis van de amateurkunstenaars aan hun artistieke liefhebberij gezet naast hetgeen zij binnen krijgen uit eigen inkomsten en weer herbesteden, wat het vorige hoofdstuk heeft laten zien. Trekt men beide grootheden van elkaar af, dan blijkt dat in Nederland jaarlijks door de amateurkunstenaars 1,18 miljard uit eigen zak wordt bijgelegd om de uitgaven te kunnen doen, die zij nodig vinden voor het beoefenen van hun artistieke liefhebberij. Dat is 87,4 procent van het totaal van hun bestedingen.

3.2 Een referentie

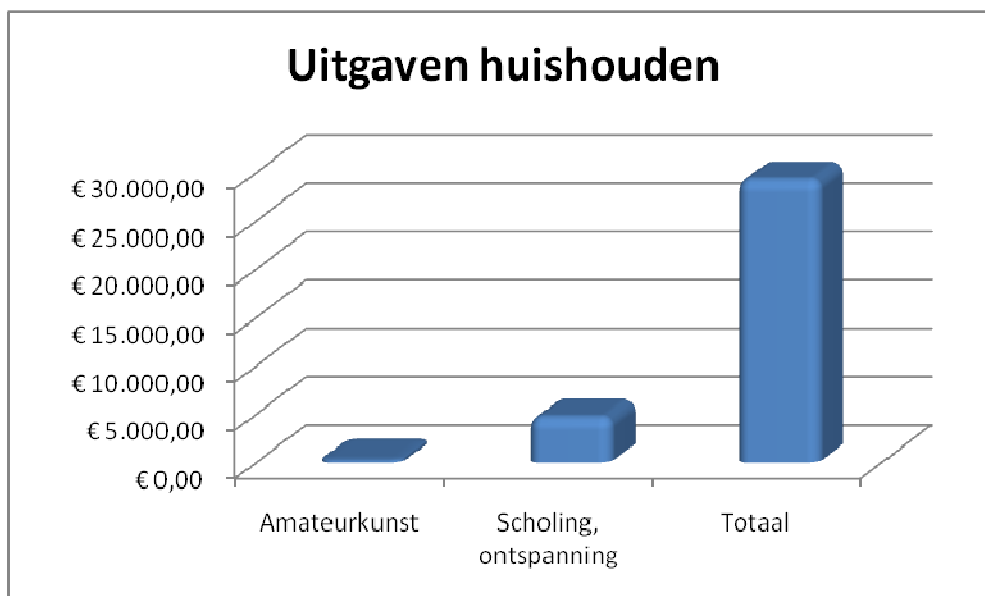
Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) houdt een statistiek bij van de jaarbestedingen van de Nederlandse huishoudens. De 337,14 euro van het individu dat geld uitgeeft aan amateurkunst, moet worden omgezet in uitgaven per huishouden aan amateurkunst om deze besteding in perspectief te zetten. Dan komt men op 375 euro per jaar per huishouden.

In tabel 3.2 staan voor 2007 de voor kunstbeoefening relevante uitgaven van het gemiddelde Nederlandse huishouden, in totaal ruim 29.000 euro.

Uitgaven door huishouden	Euro	%
Amateurkunst	375	1,3
Scholing, ontspanning	4.707	16
Totaal	29.296	100

Tabel 3.2: Enkele bestedingen van het gemiddelde Nederlandse huishouden in 2007. (Bron CBS: Statistiek bestedingen; uitgebreide indeling naar huishoudkenmerken en pilot-MAK)

Tabel 3.2 laat zien, dat het gemiddelde Nederlandse huishouden in 2007 1,3% van zijn inkomen aan amateurkunstbeoefening besteedde. Het gaf toen 16% van haar inkomen uit aan scholing en ontspanning.

Anders gezegd: 8% van wat Nederlandse huishoudens gemiddeld uitgaven aan scholing en ontspanning, werd in 2007 uitgegeven aan het beoefenen van amateurkunst. Op basis van de CBS-data kan men narekenen, dat het percentage van de bestedingen dat een huishouden uitgeeft aan scholing en ontspanning, de afgelopen 15 jaar weinig is veranderd. Het bedrag dat een huishouden 15 jaar terug uitgaf aan de beoefening van amateurkunst is niet bekend. Een uitspraak over de trend over het aandeel van de amateurkunst in de uitgaven voor scholing en ontspanning kan daardoor hier niet gedaan worden.

3.3 Verdeling

Voor het bepalen van de economische draagwijdte van de bestedingen van 1,35 miljard euro van de individuele amateurkunstenaars, is het van belang te weten hoeveel kunstenaars uitgaven doen voor het beoefenen van hun kunst. Hieronder wordt in een overzicht uitgewerkt welke aantallen amateurkunstenaars verantwoordelijk zijn voor de verschillende soorten bestedingen. De tweede kolom geeft de percentages die de steekproef laat zien. Daar het aantal amateurkunstenaars dat geld besteedt aan hun artistieke liefde bekend is (4 miljoen), en ook de percentages van hen die aan een bepaalde soort uitgaven geld besteden, is het mogelijk te bepalen hoeveel beoefenaars geld spenderen aan verschillende bestemmingen, zoals contributies en materialen (zie tabel 3.3).

	(%)	Aantal (van totaal 4.000.000)
Contributies	20	800.000
Lessen & cursussen	50	2.000.000
Instrumenten, apparatuur	20	800.000
Materiaal, kleding, bladmuziek	50	2.000.000
Vervoer	41	1.640.000
Consumpties	49	1.960.000
Donaties	12	500.000
Abonnementen op tijdschriften voor amateurkunst	10	400.000

Tabel 3.3: Aantallen amateurkunstenaars die geld uitgeven en hun gemiddelde bestedingen. (pilot-MAK, n=241)

Tabel 3.3 laat zien, dat enkele miljoenen amateurkunstenaars jaarlijks geld uitgeven aan les- en cursusgeld, aan materiaal en aan consumpties. Ook zijn er veel, die vervoerskosten maken voor hun kunstbeoefening.

Het aantal amateurkunstenaars dat geld uitgeeft aan contributies aan een vereniging ligt veel lager, namelijk zo'n 800.000 amateurkunstenaars (20%). Een zelfde aantal geeft geld uit aan instrumenten. 12% Van hen geeft donaties aan de amateurkunst en 10% heeft een abonnement op een vakblad, wat het aantal abonnementen op kunstvakbladen uit de amateurhoek op de 400.000 brengt.

Tabel 3.4 geeft aan waar de verschillende bedragen worden uitgegeven.

Soort besteding	Totaal aantal amateurkunstbeoefenaars, dat geld besteedt aan zijn artistieke liefhebberij	Gemiddeld bedrag dat door hen wordt uitgegeven (x euro)	Uitgaven per categorie (x miljoen euro)
Lessen & cursussen	2 miljoen	178,83	358
Instrumenten, apparatuur	0,8 miljoen	405,18	324
Vervoer	1,64 miljoen	141,62	232
Materiaal, kleding, etc.	2 miljoen	94,01	188
Consumpties	1,96 miljoen	59,39	116
Contributies	0,8 miljoen	130,11	104
Abonnementen	0,4 miljoen	48,02	19
Donaties	0,5 miljoen	21,19	11
Totaal			1.352

Tabel 3.4: De bedragen die door de amateurkunstenaars aan verschillende uitgaven worden gedaan. (bron: pilot-MAK, febr. 2009)

Blijkens tabel 3.4 zijn in de amateurkunstsector de uitgaven voor lessen en cursussen het belangrijkste; daar gaat 0,36 miljard heen, zijnde 26,7 procent van de totaaluitgaven van de amateurkunstenaars. De donaties zijn het minst omvangrijk, in totaal gaat het daar om 11 miljoen euro.

In het onderzoek van het W.J.H. Mulier instituut uit 2005 is overigens een verschil zichtbaar in de hoogte van de uitgaven tussen amateurkunstenaars die een pc gebruiken voor hun artistieke liefhebberij en zij die dit niet doen. De laatste groep geeft meer uit. Dit is een relevante bevinding want daardoor kan het gebeuren dat een stijgend aantal amateurkunstenaars in de toekomst gepaard gaat met dalende totaalbesteding door de amateurkunst in de economie, zoals men kan zien aan de veranderende werkwijze van de amateurfotografen, die op digitaal overgaan en hun bestedingen weten terug te brengen. Deze ontwikkeling is bijvoorbeeld zichtbaar in de amateurfotografie. Sommige fotografen schaffen nog steeds prijzige apparatuur aan zoals digitale spiegelreflexcamera's, lenzen en software voor beeldbewerking. Steeds meer beoefenaars weten zich echter te redden met een minder kostbare camera of zelfs met hun mobiele telefoon. Zij gebruiken vaak het standaard softwarepakket van hun pc en maken dus weinig kosten. Tevens neemt voor sommigen de noodzaak van lessen, verenigingslidmaatschap of abonnementen af, omdat op internet allerlei nuttige informatie gratis voorhanden is.

In tabel 3.5 is uitgewerkt welke sectoren de bestedingen van de amateurkunstenaars ontvangen en welke branche er het meeste baat bij heeft?

Soort besteding	Branche	Bedrag (x miljard euro)	%
Lessen & cursussen	Kunsteducatie	0,358	26,8
Instrumenten, apparatuur	Detailhandel, instrumenten en apparaten, incl. pc's	0,324	24,2
Vervoer	Vervoerssector personentransport	0,232	17,3
Materiaal, kleding	Detailhandel, confectie, schoenen	0,188	14
Consumpties	Horeca	0,116	8,7
Contributies en donaties	Verenigingen, stichtingen	0,115	8,6
Abonnementen	Uitgeverijen	0,019	1,4
Totaal		1,352	100

Tabel 3.5: De branches die baat hebben bij de uitgaven van amateurkunstenaars

Tabel 3.5 laat zien, dat de educatiesector, zoals centra voor de kunsten maar ook particuliere docenten, de meeste baat heeft bij het bestaan van amateurkunstenaars. Deze sector ontvangt jaarlijks 0,36 miljard euro aan lessen en cursusgelden. Dat is meer dan een kwart (26,8%) van de totale bestedingen van amateurkunstenaars met uitgaven. Op de tweede plaats volgen de uitgaven voor instrumenten en apparatuur. Men zou hier kunnen spreken van de investeringen van amateurkunstenaars want het betreft doorgaans hier de artikelen met een lange levensduur. Zij investeren –zogezegd- jaarlijks 0,324 miljard in hun artistieke liefhebberij. Dit is bijna een kwart van hun totaalbestedingen.

In de transportsector komt 17,3 procent van de bestedingen van de amateurkunstenaars terecht; bij de confectie en schoenenwinkels 14%. De horeca ontvangt er 8,7% van, en de amateurkunstverenigingen nagenoeg hetzelfde.

Ten slotte geven de amateurs voor hun professionele oriëntatie 1,4% van de totaalbestedingen uit aan abonnementen op vaktijdschriften.

3.4 Conclusie

De individuele amateurkunstenaars besteden jaarlijks 1,35 miljard euro om hun kunst te kunnen beoefenen. Hiervan is een bedrag van 170 miljoen euro een herbesteding van hetgeen zij zelf verdienen met hun kunst. De rest passen zij uit eigen zak bij.

Deze bestedingen komen overeen met 1,3% van wat een gemiddeld Nederlands huishouden jaarlijks uitgeeft.

Van deze 1,35 miljard wordt bijna een derde uitgegeven aan materialen en instrumenten. Hierdoor krijgt de winkelstand een impuls. Een kwart komt terecht in de kunsteducatiesector, waarmee vooral professionele kunstdocenten goed zijn. Vervoer en consumpties nemen samen ook een kwart voor hun rekening.

Ten slotte gaat er ruim 100 miljoen euro naar de verenigingen, vooral in de vorm van contributies maar ook wel als donaties.

HOOFDSTUK 4 DE DIRECTE DOORWERKING VAN DE BESTEDINGEN VAN DE AMATEURKUNSTENAARS IN DE ECONOMIE

4.1 Introductie

De bedragen die de amateurkunstenaars besteden komen grotendeels terecht in de detailhandel, de educatie, de consumptieve sfeer en voor een kleiner gedeelte bij de verenigingen. Dit blijkt uit tabel 4.1, waar de belangrijkste uitgavenposten van de amateurkunstenaars nog eens op een rij zijn gezet.

	Bestedingen (x miljoen euro)
Gespecialiseerde toeleveringsbedrijven	512
Kunsteducatiebranche	358
Horeca- en transportsectoren	348
Verenigingen van amateurkunst, excl. donaties	108

Tabel 4.1: De economische sectoren waar de bestedingen van de amateurkunstenaars terecht komen (afgeleid van tabel 3.5)

Het is de opzet in dit hoofdstuk na te gaan hoe de inkomsten vanwege de amateurkunst bij de verschillende bedrijven en instellingen op hun beurt weer worden heruitgegeven. De impulsen vanuit de donaties en de abonnementen worden in het volgende hoofdstuk aan de orde gesteld.

Hierbij doet zich het verschijnsel voor, dat twee van deze vier branches, namelijk de kunsteducatiesector en de verenigingen van amateurkunstenaars, de inkomsten die zij ontvangen van de amateurkunstenaars als hefboom gebruiken om uit andere bronnen ook nog inkomsten te genereren. Die extra inkomsten zullen in de komende paragrafen worden verdisconteerd, omdat anders geen volledig beeld tot stand komt van de uitgaven van die twee branches.

4.2. De doorwerking naar de detailhandel

4.2.1 Introductie

De individuele amateurkunstenaars geven relatief grote bedragen uit aan instrumenten en materialen. Die worden door hen over het algemeen besteld in de detailhandel. Zij geven daar ruim een half miljard uit. In tabel 4.2 wordt het relatieve gewicht van beide uitgavenposten berekend aan de hand van de uitgaven van de amateurkunstenaars.

	Bestedingen (x miljoen euro)	%
Instrumenten, apparatuur	324	63
Materialen, kleding	188	37
Totaal	512	100

Tabel 4.2: De uitgaven aan instrumenten en materialen door amateurkunstenaars

Van dit half miljard wordt bijna tweederde uitgegeven aan instrumenten en ruim een derde aan materialen.

Hiermee is niet alle omzet van de winkels gegeven. Docenten kopen ook instrumenten, apparatuur en materialen. Hetzelfde geldt voor dirigenten, regisseurs en andere professionals die werkzaam zijn in de kunsteducatie. In dit onderzoek is niet nagegaan wat zij hieraan uitgeven. Wij stellen hier dat zij evenveel uitgeven per jaar als de gemiddelde amateurkunstenaar. Afgerond is dit 500 euro (€415,18 respectievelijk + €94,02 gemiddeld per persoon per jaar cf. tabel 3.4). Dat brengt een omzet voor de gespecialiseerde detailhandel - met 18.451 docenten en 1.970 dirigenten, regisseurs, etc. van afgerond 10 miljoen euro.

Ten slotte doen ook de verenigingen voor amateurkunst en de centra voor de kunsten inkopen, die voornamelijk bij de gespecialiseerde detailhandel terecht komen. De analyse van de verlies- en winstrekeningen van die verenigingen heeft laten zien om welke bedragen het hier gaat. In bijlage 1 kan de lezer nagaan dat de verenigingen 28 miljoen euro aan inkopen hebben besteed in 2008. Voor de centra was dit niet specifiek na te gaan, zodat deze hier als pro memorie post (p.m.) zijn opgenomen

Zodoende bedragen de totale bestedingen aan materialen en instrumenten 0,55 miljard euro, zoals tabel 4.3 laat zien

<i>Klanten</i>	Bedrag (x 1 miljoen euro)	%
Individuele amateurs	512	93
Docenten en dirigenten	10	2
Verenigingen (+centra voor de kunsten p.m.)	28	5
Totaal aankopen mat. & instrumenten	550	100
Af: BTW 19% van de toegevoegde waarde.	54	
Omzet detailhandel	496	

Tabel 4.3: De detailhandelsomzet aan materialen en vanwege de amateurkunst

De detailhandelsomzet aan instrumenten en materialen bedraagt 496 miljoen Euro. Tabel 4.3 laat zien, dat de uitgaven van individuele amateurs cruciaal zijn voor de winkelomzet aan instrumenten en materialen, veel meer dan bestedingen van de docenten of de verenigingen. De eerste zorgen voor 93% van de detailhandelsomzet aan materialen en instrumenten.

Dit bedrag van bijna een half miljard euro aan inkomsten voor de detailhandel kan men in perspectief zetten door deze te vergelijken met de totaalomzet van de detailhandel en reparatie. Die bedroeg in 2007 29 miljard euro (CBS-Statline; productie, verbruik, inkomensvorming). Dit betekent dat de amateurkunstenaars ten behoeve van het uitoefenen van hun artistieke liefhebberij 1,7% van de totale detailhandelsomzet van Nederland voor hun rekening nemen.

4.2.1 Impact van de detailhandel op de economie

Deze uitgaven worden merendeels gedaan in gespecialiseerde winkels en gespecialiseerde afdelingen van warenhuizen, die zonder de amateurkunst nauwelijks reden van bestaan zouden hebben.

Bij een standaardexploitatie (met een toegevoegde waarde van de gemiddelde detailhandel conform CBS-Statline; productie, verbruik, inkomensvorming) bieden deze winkels in totaal genomen een verlies- en winstsituatie, die hieronder in tabel 4.4 is weergegeven.

	x miljoen. Euro
Omzet	496
Minus inkopen 42,2%	209
Toegevoegde waarde 57,8%	287

Tabel 4.4: De winkelomzet en toegevoegde waarde van de gespecialiseerde detailhandel (bron: CBS nationale rekeningen: productie, verbruik, inkomensvorming).

De impact van de bestedingen van de amateurkunstenaars in de detailhandel bestaat uit de toegevoegde waarde en deze is langs deze weg vast te stellen op 287 miljoen euro. Omdat de gespecialiseerde winkels en afdelingen niet in leven zouden kunnen blijven zonder amateurkunstenaars, wordt deze toegevoegde waarde in zijn geheel toegerekend aan de sector van de amateurkunst als een directe doorwerking in de Nederlandse economie.

4.3 De doorwerking naar de kunsteducatie

4.3.1 De kunsteducatiebranche

Uit het vorige hoofdstuk is bekend dat de amateurkunstenaars 358 miljoen euro per jaar betalen aan les- en cursusgeld. Dat is ruim een kwart van hun totaalbestedingen. Hier zit btw in, indien zij geen vrijstelling aanvragen op basis van de centrale activiteitenvrijstelling. Gewoonlijk betalen de gesubsidieerde instellingen btw voor de volwassen deelnemers. De verhouding volwassen/jeugdigen bij de gesubsidieerde instellingen wordt gesteld op 37/63 conform *Kunstzinnige vorming 2007* (CBS Statline) zodat dan voor 37% van het cursusgeld wordt btw aan de overheid afgedragen door de centra voor de kunsten. Op de rest van de markt voor kunsteducatie (particuliere instellingen of docenten) wordt voor alle deelnemers btw afgedragen.

Dit bedrag van 358 miljoen gaat deels naar de educatie-instellingen die lid zijn Kunstconnectie, deels naar andere partijen. De inkomsten uit les- en cursusgeld van de educatie-instellingen die lid zijn van Kunstconnectie zijn bekend. Voor 2008 bedragen die 89 miljoen. (Bron: extrapolatie van de data uit de verlies- en winstrekeningen van 2005) De rest komt binnen bij twee andere partijen. Dit zijn

- niet aangesloten muziekscholen en creativiteitscentra; volksuniversiteiten
- de markt van vrij gevestigde docenten en commerciële muziekscholen en instellingen voor sportkunst

In tabel 4.5 wordt aangegeven om hoeveel instellingen het hier gaat en de netto-omzetten die zij hebben aan les- en cursusgeld, behalve voor de markt, omdat deze niet bekend is.

Soort educatie-instelling	Aantal	Omzet les- en cursusgeld (x miljoen) euro)	Bronnen
Centra voor de kunsten /muziekscholen, etc., die lid zijn van Kunstconnectie	176	89	Ledenlijst Kunstconnectie. Verlies- en winstrek. 2005 x 3 jaar van 5,8% gemiddelde groei) Leden; n 2005=173, n 2008= 176
Niet aangesloten, gesubsidieerd	48	7,5	Omzet conform creativiteitscentra. (Bijlage 3: verantwoording). N 2005= 51, n 2008= 48
Volksuniversiteiten	92	14	www.volksuniversiteit.nl omzet cf. niet aangeslotenen
Markt	Onbekend	Onbekend	
Totaal	Onbekend	358 incl. btw	Pilot-Mak , febr. 2009(over 2008)

Tabel 4.5: De instellingen voor kunsteducatie en hun omzetten in 2008

Om de economische reikwijdte van de amateursector vast te stellen is het van belang erachter te komen hoe groot 'de markt' is. Daarvoor wordt nu eerst de btw berekend.

De verhouding tussen bruto- en netto-omzetten zijn uitgewerkt in tabel 4.6.

Totaal	Netto-omzet (x miljoen euro)	Btw (x miljoen euro)	Bruto omzet aan les- en cursusgelden (x miljoen euro)
Leden Kunstconnectie	89	6,3	95,3
Gesubsidieerd maar geen lid Kunstconnectie	7,5	0,6	8,1
Volksuniversiteiten 100%(volwasseneneducatie)	14	2,7	16,7
Markt	199,5	38	237,5
Totaal	310	48	358

Tabel 4.6: Netto- en bruto-omzetten in de kunsteducatiesector en de door haar afgedragen btw. (berekend voor 2008; **vet**: de vertrekpunten van de berekening)

In tabel 4.6 is berekend, op basis van de bestedingen van de amateurkunstenaars aan les- en cursusgelden van 358 miljoen per jaar, dat de kunsteducatiesector hierdoor een netto-omzet exclusief btw genereert van 310 miljoen euro. Langs deze weg is ook duidelijk geworden, dat de kunsteducatiesector jaarlijks 48 miljoen aan btw betaalt.

Met de inkomstenpost `les- en cursusgelden` is niet hele verhaal van de omzet van de kunsteducatiebranche verteld. Bij de les- en cursusgelden komen namelijk nog andere eigen inkomsten en gemeentesubsidies. De kunsteducatiesector is feitelijk goed voor een jaaromzet van bijna het dubbele van hun inkomsten aan les- en cursusgelden. Dit blijkt uit tabel 4.7.

Totaal	Les- en cursusgelden excl. btw (x miljoen euro)	Andere eigen Inkomsten excl. btw (x miljoen euro)	Gemeentesubsidies (x miljoen euro)	Omzet (x miljoen euro)	%
Leden Kunstconnectie	89	39	214	342	56
Gesubsidieerd maar geen lid Kunstconnectie	7,5	-	15	22,5	4
Volksuniversiteiten	14	-	28	42	7
Markt	199,5	-	-	199,5	33
Totaal	310	39	257	606	100

Tabel 4.7: De omzet van de kunsteducatiesector (Bron: leden kunstconnectie: verlies- en winstrekeningen 2005 geëxtrapoleerd naar 2008: Veronderstelling: Volksuniversiteiten en andere gesubsidieerden krijgen twee keer zoveel subsidie als inkomsten aan les- en cursusgelden)

De kunsteducatiesector is dus goed voor een omzet van ruim 0,6 miljard euro, zoals tabel 4.7 laat zien. Hiervan nemen de educatie-instellingen, die lid zijn van Kunstconnectie 56% voor hun rekening. De markt is goed voor een derde van de omzet in de kunsteducatiebranche. De volksuniversiteiten, die veel meer aanbod dan alleen kunsteducatie verzorgen nemen ongeveer 7% van de totale kunsteducatieomzet voor hun rekening en de gesubsidieerde kunsteducatie-instellingen die geen lid zijn van Kunstconnectie 4%.

4.3.2 Impact van de kunsteducatiesector op de economie

De omzet van 606 miljoen euro kan niet voor de volle honderd procent worden meegeteld als impact van de kunsteducatiesector op de economie. Deze moet nog worden gecorrigeerd voor de inkopen. De directe impact op de economie bestaat uit de toegevoegde waarde.

In de verlies- en winstrekeningen van de kunsteducatie-instellingen wordt 'inkopen' door de accountants niet als een aparte kostencategorie benoemd. In dit onderzoek zijn de kosten tot het niveau van de kostencategorieën geanalyseerd en niet dieper. Dit heeft het onmogelijk gemaakt om de inkopen binnen de categorieën als de algemene kosten, de productiekosten en de overige kosten vast te stellen. Hier en daar zijn indicaties te vinden in de jaarverslagen, dat het om een ordegrootte van 6 a 7% van alle andere kosten dan de personeelskosten gaat. Dit getal wordt hier gebruikt.

De toegevoegde waarden van de kunsteducatiesector staan in tabel 4.8. Uitgangspunt voor de berekening was het gegeven, dat de kunsteducatie-instellingen volgens het CBS nu 70,5% van hun kosten aanwenden voor salarissen en 29,5% voor huisvesting en organisatie. Hier wordt er van uitgegaan dat deze percentages ook voor volksuniversiteiten en de markt gelden en ook hun uitgaven overeen komen met de inkomsten, zoals bij de leden van Kunstconnectie het geval is.

	Uitgaven (x miljoen euro)	Inkopen (x miljoen euro)	Toegevoegde waarde (x miljoen euro)
Personeelskosten/inkomens	427		427
Andere posten	179	12	167
Totaal	606		594

Tabel 4.8: De toegevoegde waarde van de kunsteducatiesector

Tabel 4.8 laat zien dat de toegevoegde waarde van de kunsteducatiesector 594 miljoen euro bedraagt. Zonder amateurs zou deze sector niet bestaan, reden waarom deze uitgaven volledig kunnen worden toegerekend aan de amateurkunst.

4.4 Vervoer en consumpties

4.4.1 Omzetten

De amateurkunstenaars besteden bijna 0,35 miljard euro aan vervoer en consumpties. Hiervan gaat tweederde op aan vervoerskosten, en een derde aan consumpties. Dit blijkt uit tabel 4.9.

	Bestedingen (x miljoen euro)	Af: btw 19/6%	Netto-omzet(x miljoen euro)
Vervoer	232	38	194
Horeca	116	7	109
Totaal	348	45	303

Tabel 4.9: Omzetten van de amateurkunstenaars voor de vervoerssector en de horeca (bron: pilot-MAK, febr. 2009)

Consumpties maken met 116 miljoen slechts een bescheiden deel uit van de uitgaven van de amateurs. In de verenigingsintensieve dorpen zal de economische betekenis van het kunstverenigingsleven voor de lokale horeca groter, in de verenigingsextensieve steden kleiner zijn.

De amateurkunstenaars geven 232 miljoen euro uit aan vervoer. Dat kan benzine betreffen of uitgaven voor openbaar vervoer. Dit bedrag van 232 miljoen komt overeen met een half procent van de ongeveer 5 miljard euro die Nederlanders jaarlijks uitgeven aan vervoer en transport.

Niet al deze kosten zullen overigens zijn bijgehouden. Het gaat hier immers in de meest letterlijke zin om *out-of-pocket-expenses*, die door amateurkunstenaars gemakkelijk zullen worden vergeten.

4.4.2 Toegevoegde waarde

De inkomsten van de horeca en transportbranche, omdat de amateurkunstenaars bij hen geld uitgeven, brengen voor de horeca een toegevoegde waarde met zich mee van rond de 55%. In de vervoerssector ligt dit anders. Voor het openbaar vervoer geldt een percentage van 56,5%. Van de netto-omzet aan benzine gaan afgezien van de bedrijfskosten bijna een euro accijns af. Daardoor zijn de inkomsten betrekkelijk laag en is de toegevoegde waarde, waarin deze accijnzen niet worden meegerekend, eveneens in vergelijking met andere branches laag.

	Netto-omzet (x miljoen euro)	Inkopen (x miljoen euro)*	Toegevoegde waarde (x miljoen euro)
Horecabranche	109	49	60
Eigen vervoer 50%	97	43	54
Openbaar vervoer 50%	97	82*	15
Vervoerssector	194	125	69
Totaal	303	174	129

Tabel 4.10: De toegevoegde waarden voor de vervoerssector en horeca uit hoofde van de amateurkunst (bron horeca: CBS nationale rekeningen CBS: productie, verbruik, inkomensvorming) * incl. accijnzen 70 miljoen

Tabel 4.10 laat zien wat de toegevoegde waarde is in de horecabranche en de vervoerssector vanwege de bestedingen van de amateurkunstenaars. Als men ervan uitgaat dat deze kosten buitenshuis niet zouden worden gemaakt als men geen amateurkunstenaar was, kunnen de toegevoegde waarden van de horecagelegenheden en benzinstations worden beschouwd als impulsen aan de economie. De lokale economie krijgt hiermee een directe impuls van 129 miljoen.

De centrale overheid krijgt nog een substantieel bedrag aan accijnzen.

4.5. Verenigingen van amateurkunstenaars

4.5.1 Exploitatiegegevens

De verenigingen van wie de verlies- en winstrekeningen in dit onderzoek zijn onderzocht, ontvangen jaarlijks 74 miljoen aan contributie. De contributie fungeert bij deze verenigingen als een hefboom om andere inkomsten te verwerven. Vergelijk tabel 4.11

Inkomstenpost	Muziekverenigingen (x miljoen euro)	Andere verenigingen(x miljoen euro)	Totaal (x miljoen euro)
Contributies	68	6	74
Andere inkomsten	167	13,5	180,5
Totaal	235	19,5	254,5
Hefboom	2,45	2,25	2,43

Tabel 4.11: De hefboomwerking van de contributies bij de verenigingen van amateurkunstenaars (Bron: verlies- en winstrekeningen 2008 van verenigingen, bekend bij Kunstfactor)

In tabel 4.11 kan men lezen dat de amateurkunstverenigingen, met name die in de muziek, van iedere euro contributie 2,5 nieuwe euro maken. Zij realiseren op basis van die contributies andere inkomsten bovenop die contributies, die 2,5 keer zo hoog zijn. De andere verenigingen zitten hier iets lager.

Hoe zien die extra inkomsten van de verenigingen eruit? Tabel 4.12 geeft hierover uitkomst

Inkomstenpost	Muziekverenigingen (x miljoen euro)	Andere verenigingen(x miljoen euro)	Totaal (x miljoen euro)
Contributies	68	6	74
Recettes	42	3,5	45,5
Acties	35	0,5	35,5
Gemeentesubsidies	31	1	32
Giften van particulieren en fondsen	26	0,5	26,5
CD's publicaties	1	0,5	1,5
Rente	4	-	4
Overige inkomsten	28	7,5	35,5
Totaal	235	19,5	254,5

Tabel 4.12: De inkomsten van de bij Kunstfactor bekende verenigingen van amateurkunstenaars

Tabel 4.12 laat op de eerste plaats zien dat de inkomsten van de bij Kunstfactor bekende verenigingen in totaal 251 miljoen euro bedragen. Een kwart miljard euro is het bedrag dat via de verenigingen van amateurkunstenaars de Nederlandse economie binnenkomt.

De verenigingen voor amateurkunst slagen erin jaarlijks 45,5 miljoen aan recettes binnen te halen. Voor hun cd's en andere publicaties ontvangen zij jaarlijks 1,5 miljoen. Dit kwam reeds naar voren in hoofdstuk 2. Dat is na de contributies qua grootte de tweede inkomstenpost. Deze wordt gevolgd door de inkomsten uit geldwervingsacties.

Qua omvang komen de gemeentesubsidies bij de inkomstenposten van de verenigingen voor amateurkunst op de vierde plaats. Met 32 miljoen zijn zij goed voor 12,5% van hun inkomsten.

Uit het mecenaat krijgen de verenigingen voor amateurkunst 26,5 miljoen euro. Uit tabel 3.4 bleek, dat hiervan 12 miljoen euro wordt ingebracht door amateurkunstenaars zelf.

Waarom en waar wordt dit geld door de verenigingen van amateurkunstenaars besteed? Tabel 4.13 laat dit zien in op een half miljoen afgeronde getallen.

Uitgaven	Muziekverenigingen (x miljoen euro)	Andere verenigingen(x miljoen euro)	Totaal (x miljoen euro)
Dirigenten/regisseurs/professionals	62	1	63
Kosten voor optredens en exposities	42	5,5	47,5
Aanschaf en onderhoud materialen	27,5	0,5	28
Huisvestingskosten	18	2	20
Administratiekosten	8,5	0,5	9
Opleiding	8,5	1	9,5
Afschrijvingen	8	-	8
Bestuurskosten	7	0,5	7,5
Bondscontributies	3,5	0,5	4,
Reis- en transportkosten	2	-	2
Opnames e.d.	0,5	-	0,5
Overige kosten	41	7	48
Totaal	228,5	18,5	247

Tabel 4.13: De uitgaven van de verenigingen van amateurkunstenaars (Bron: verlies- en winstrekeningen 2008 van verenigingen, bekend bij Kunstfactor)

Tabel 4.13 laat zien, dat de verenigingen van amateurkunstenaars eerst en vooral geld uitgeven aan dirigent, regisseur of andere professional. Het gaat bij hun beloning jaarlijks om een bedrag van 63 miljoen euro, dat hoofdzakelijk besteed wordt vanuit de muziekverenigingen.

Aan opleiding wordt jaarlijks een bedrag van 9,5 miljoen euro uitgegeven. Hierbij moet worden opgemerkt dat het hier enkel gaat om uitgaven voor opleiding die plaatsvindt onder verenigingsvlag. Bij de meeste verenigingen zal het gaan om een enkele workshop, zoals een les van een zangpedagoog aan een koor. Structurele uitgaven aan opleiding worden vooral gedaan door de Hafabra-verenigingen. In de meeste gevallen zullen de leden van verenigingen zelf de lasten dragen voor de benodigde opleiding, en hiervoor lessen inkopen bij centra voor de kunsten of andere aanbieders. Deze kosten zijn dus niet opgenomen in de 9,5 miljoen euro, maar wel in de bestedingen van individuele amateurkunstenaars (zie hoofdstuk 3).

Vervolgens worden er velerlei andere bedragen uitgegeven, vooral aan posten, die de lokale middenstand en horeca ondersteunt. Het gaat om de kosten voor huisvesting, optredens en exposities, administratiekosten en bestuurskosten.

Verenigingen krijgen hier met de btw te maken die deze leveranciers in rekening brengen. In tabel 4.14 is de btw berekend die de lokale middenstand betaalt vanwege de uitgaven van de amateurkunstenaars.

	Aankopen (x miljoen euro)	btw (x miljoen euro)
Kosten voor optredens en exposities	47,5	7,5
Aanschaf en onderhoud materialen	28	4,5
Huisvestingskosten	20	3
Administratiekosten	9	1,5
Bestuurskosten(6%)	7,5	0,5
Reis- en transportkosten	2	-
Opnames e.d.	0,5	-
Overige kosten	48	7.5
Totaal	162,5	24,5

Tabel 4.14: De btw die de amateurverenigingen doen betalen.

Tabel 4.14 geeft aan dat van de uitgaven die verenigingen doen 162,6 miljoen euro nota's en betalingen betreft waarin 18% btw zit vervat. De btw die jaarlijks wordt afgedragen door de leveranciers van de verenigingen van amateurkunst is bijna 25 miljoen. (24,5 miljoen)

4.4.2 De 'toegevoegde waarde' van de verenigingen voor amateurkunst

De kosten voor optredens en exposities worden hier als inkopen van de verenigingen van amateurkunstenaars beschouwd. Alle andere kosten worden daarmee als toegevoegde waarde berekend en worden in de conclusie van dit hoofdstuk meegenomen als directe doorwerking.

	Uitgaven (x miljoen euro)
Totaal	248,5
Kosten optredens	47,5
Toegevoegde waarde	201

Tabel 4.15: Toegevoegde waarde van de verenigingen van amateurkunst

De toegevoegde waarde van de amateurverenigingen bedraagt 201 miljoen euro, zoals tabel 4.15 laat zien.

De tweehonderd miljoen, die de verenigingen van kunstenaars jaarlijks te besteden hebben, zou er niet zijn als er geen amateurkunst was en kan daarom volledig worden toegerekend aan de amateurkunst.

4.5 De uitgeverij en de amateurkunstsector

In het Franse onderzoek naar het economische gewicht van de amateurkunst in Frankrijk, waarover in de verantwoording wordt gesproken kwam naar voren dat de uitgeverij een voor de economie interessante branche is. Uit tabel 3.3 bleek dat amateurkunstenaars 19 miljoen per jaar uitgeven aan tijdschriften die over hun vak gaan. De pilot-MAK laat zien dat het in 2008 over een gemiddeld abonnementsgeld ging van 48 euro per jaar. In tabel 4.16 wordt de vraag naar bladen iets breder uitgewerkt.

Aan abonnementsgeld besteed bedrag per jaar	% besteders-beoefenaren die abonnee zijn van vakblad voor amateurkunst	Aantal amateurkunstbeoefenaren-abonnees
1-25 euro	4	160.000
25-50 euro	3	120.000
51-100 euro	3	120.000
>100 euro	Geen	
Totaal	10	400.000

Tabel 4.16: De uitgaven aan tijdschriften voor amateurkunst en de aantallen abonnees (bron: pilot-MAK, febr. 2009)

Tabel 4.16 geeft aan, dat 400.000 amateurkunstbeoefenaars zijn geabonneerd op een vakblad van en voor amateurkunstenaars. 40% van hen betaalt een bedrag dat onder de 25 euro per jaar ligt. Niemand van hen betaalt meer dan 100 euro per jaar voor abonnementsgeld.

Uit een analyse van de verlies- en winstrekeningen in dit onderzoek van de koepels van amateurkunstverenigingen, blijkt dat deze bedragen nauwelijks bij hen terecht komen. Daar komt aan abonnementsgeld namelijk 100.000 euro terecht; 1,5 % van hun inkomsten. Dus het abonnementsgeld op de bladen komt grotendeels in de markt terecht. De inkomsten van de uitgevers ad 19 miljoen kunnen inderdaad worden meegenomen op dezelfde manier als die van vervoer en horeca: als beleg op hun boterham. Bij een toegevoegde waarde van 43% van de omzet en een btw van 19% gaat het om 7 miljoen euro.

4.6 Conclusie over de directe doorwerking

De bestedingen door de amateurkunstenaars hebben een directe doorwerking in de economie van 1,22 miljard, zoals in tabel 4.17 staat.

	Direct doorwerking (x miljoen Euro)	%	Direct doorwerking excl. subsidies (x miljoen Euro)	%
Detailhandel	287	23,5	287	31
Kunsteducatiesector	594	49	337	36
Vervoer en transport	129	10,5	129	14
Verenigingen	201	17	169	18
Uitgeverij	7	-	7	1
Totaal	1.218	100	929	100

Tabel 4.17: De directe doorwerking in de economie van de bestedingen van de amateurkunstenaars

Tabel 4.17 geeft twee benaderingen van de directe doorwerking. In het eerste geval wordt geen rekening gehouden met de subsidies, die de overheid verstrekt. In het tweede geval gebeurt dit wel.

Houdt men geen rekening met subsidies dan komt men tot de net genoemde directe doorwerking van 1.22 miljard euro. Men ziet dat de kunsteducatiesector de grootste impact heeft van de vier sectoren, die een rol van betekenis spelen in dit onderzoek. Zij neemt bijna de helft van de directe doorwerking

voor haar rekening. De detailhandel is goed voor een kwart van het totaalbedrag en de twee andere sectoren samen eveneens.

Netto, als men de subsidies niet meerekent, gaat om een eerste doorwerking van bijna een miljard euro (929 miljoen euro), waarvan de kunsteducatiesector meer dan een derde voor haar rekening neemt. Kijkt men zo naar de directe doorwerking dan blijft de kunsteducatiesector de belangrijkste van de vier genoemde spelers in de economie maar zij wordt qua belang nu benaderd door de detailhandel.

HOOFDSTUK 5 INDIRECTE DOORWERKINGEN VAN DE BESTEDINGEN VAN DE AMATEURKUNSTENAARS IN DE ECONOMIE

5.1 Introductie

Met de directe doorwerking van de bestedingen van de amateurkunstenaars is nog niet het gehele verhaal verteld van de effecten van de activiteiten van amateurkunstenaars op de economie. Ook de personen, bedrijven en instellingen waar hun geld terecht komt geven dit weer uit.

Men moet ook nog vaststellen, hoe het geld besteed wordt, dat in het vorige hoofdstuk al expliciet aan de orde is geweest, maar daar is bestempeld als toegevoegde waarde en toen niet meegeteld. Men kan hier twee soorten uitgaven onderscheiden. Men ziet de uitgaven van de docenten hier voorop staan. Er gaat veel geld naar bij voorbeeld dirigenten en professionele kunstenaars, die les geven. Het is van belang te weten hoe zij hun geld besteden en welke relatie die bestedingen nog hebben met het feit dat zij aan amateurkunstenaars instructies geven. Op de tweede plaats komen de andere bestedingen. De rest van de bestedingen komt uit de lopende kosten voor de organisaties. Ook hieraan wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed.

Eerst wordt echter stil gestaan bij de inkopen van de bedrijven en instellingen en verenigingen.

5.2 De inkopen en hun economische effecten

De inkopen, die in het vorige hoofdstuk niet waren verdisconteerd als directe doorwerking, zijn hieronder in tabel 5.1 op een rij gezet.

	Inkopen (x miljoen euro)
Detailhandel	209
Kunsteducatiesector	12
Vervoer en transport	104
Verenigingen	47,5
Totaal	372,5

Tabel 5.1: De inkopen van de belangrijke afnemers van de amateurkunstenaars

De vraag is nu, hoe deze bedragen weer doorwerken in de economie. Hoeveel hiervan wordt besteed in Nederland en lekt niet weg naar het buitenland? Hoeveel hiervan is toegevoegde waarde bij de bedrijven, waar deze instellingen kopen en wat zijn de inkopen, die uit deze inkopen volgen?

Het multipliereffect van de detailhandel is moeilijk te bepalen. Deze winkels hadden zelf voor 0,21 miljard ingekocht, zoals het vorige hoofdstuk liet zien. Dit pleegt op een zeer versplinterde manier te gebeuren. Deels wordt er ingekocht in het buitenland, zeker als het om grote series gaat en daardoor verdwijnt er geld uit de Nederlandse economie. Er worden echter ook instrumenten geëxporteerd. De exporterende bedrijven ontlenen hun expansiekansen aan de basis die is gelegd door de binnenlandse afzet aan amateurkunstenaars. Het valt buiten het bestek van dit onderzoek om de

inkopen van de detailhandel te determineren en een impact in de derde graad ten aanzien van de winkels te specificeren. Deze branche wordt in dit hoofdstuk daarom pro memorie meegenomen

In het vorige hoofdstuk kwam bij de kunsteducatiesector 12 miljoen euro aan inkopen naar voren, als onderdelen van allerlei organisatiekosten. Men kan er grosso modo van uitgaan dat deze lokaal worden uitgegeven en verder niet worden gedaan zonder het bestaan van amateurkunstenaars die een behoefte hebben aan lessen- en cursussen. Deze worden hier meegeteld voor het bepalen van de toegevoegde waarde van hun toeleveranciers (12 miljoen euro x 55% = 6 miljoen euro).

Op het grote geheel maken de bedragen die door de bestedingen van de amateurkunstenaars bij de vervoerssector en de horeca binnen komen, de betreffende ondernemingen minder uit. Het zou immers overdreven zijn de situatie zo voor te stellen, dat deze sectoren zich bij hun bestedingen laten leiden door de inkomsten die zij binnenkrijgen van de amateurkunstenaars, terwijl deze voor hen marginaal zijn. Hun inkopen worden niet direct geïnduceerd door de amateursector. Anderzijds plegen zij hun eigen bestellingen wel te doen naar rato van de omzet, welke zij maken. De bestedingen van de amateurkunstenaars tellen in de hoogte van hun eigen bestellingen voor de volle 100% door. Dat maakt dat de toegevoegde waarde van hun toeleveranciers wordt toegerekend (104 miljoen euro x 55% = 57 miljoen euro).

Ten slotte geldt voor de inkopen van de verenigingen hetzelfde als voor die van de lokaal opererende kunsteducatie-instellingen. Deze worden ook grosso modo in de naaste omgeving van de vereniging uitgegeven en worden niet gedaan als de verenigingen van amateurkunstenaars er niet waren. Langs deze weg komt er dus ook nog eens 22,5 miljoen in de Nederlandse economie terecht (47,5 miljoen x 55% = 22,5 miljoen).

Op dezelfde grond kunnen ook de inkopen van 9 miljoen van de uitgeverijsector worden meegenomen.

In tabel 5.2 staan de bevindingen, die hierboven zijn beschreven nog eens op een rij.

	Toegevoegde waarde (x miljoen euro)
Detailhandel	p.m.
Kunsteducatiesector	6
Vervoer en horeca	57
Verenigingen	22,5
Uitgeefsector	9
Totaal	94,5

Tabel 5.2: De toegevoegde waarde voortgekomen uit de inkopen van de sectoren waar de amateurkunstenaars hun bestedingen doen

Tabel 5.2 leidt tot de conclusie dat de amateurkunst ervoor zorgt dat Nederlandse leveranciers door hun bestellingen een aan haar toewijsbare extra-impact op de Nederlandse economie hebben van 94,5 miljoen euro.

5.3 dirigenten, docenten en andere medewerkers

Vanuit de sector wordt bijna een half miljard aan bruto salarissen besteed en door de zzp-ers aan inkomens verworven, zoals tabel 5.2 laat zien.

	Salariskosten & inkomens (x 1 miljoen euro)
Dirigenten	62
Kunsteducatie	420
Totaal salariskosten & inkomens	482

Tabel 5.3: De salariskosten die gemaakt worden in de amateurkunstsector (bron dirigenten: analyses verlies- en winstrekeningen 2008 verenigingen van amateurkunstenaars, bron kunsteducatie: tabel 4.10 & personeelskosten=60% van omzet; deze cf. gemiddeld percentage in analyse verlies- en winstrekeningen leden Kunstconnectie).

Bij de bestedingen van de dirigenten, docenten en andere medewerkers speelt eveneens de vraag of zij deze zouden maken, als de amateurkunst niet zou bestaan.

Het antwoord zal genuanceerd zijn. Voor de docenten geldt veelal, dat zij genoeg nemen met een betrekkelijk laag inkomen en met een onvolledige werkweek. Dat betekent dat zij met het inkomen dat zij als docent verdienen hun noodzakelijke levensuitgaven doen. Die zouden zij ook doen, als zij gedwongen zouden zijn een baan in een andere sector te accepteren of van de bijstand te leven. Voor de dirigenten en regisseurs geldt deels hetzelfde, hoewel er ook dirigenten zijn, die in andere banen professioneel bezig zijn en een of twee koren dirigeren, waardoor hun gage juist het toefje op hun inkomen is. Voor de medewerkers, die overhead-jobs hebben gaat voor veel banen op, dat die ook in andere sectoren voorkomen. Die zouden deze medewerkers ook elders kunnen vervullen.

Zonder nader onderzoek valt niet uit te maken welke van de bestedingen van de medewerkers specifiek veroorzaakt worden, doordat de amateurkunst er is. Deze post wordt hier pro memorie meegenomen.

5.4 Organisatie-uitgaven van de instellingen en verenigingen

5.4.1 Algemeen

Zowel de educatie-instellingen als de verenigingen van amateurkunst hebben lopende uitgaven, naast hun inkopen en loonkosten. Deze zijn in tabel 5.3 gegroepeerd naar huisvestingskosten en overige organisatiekosten.

	Huisvestingskosten. (x miljoen euro)	Overige organisatiekosten (x miljoen euro)	Overige kosten totaal (x miljoen euro) excl. koepels
Kunsteducatie-instellingen (van tabel 4.10)	72	95	167
Verenigingen (van tabel 4.14)	20	114,5	134,5
Totaal	92	219,5	311,5

Tabel 5.4: De organisatiekosten van de instellingen van amateurkunst.

In tabel 5.4 leest men, dat de amateurkunstsector over het geheel gezien ruim 90 miljoen euro per jaar aan huisvestingskosten uitgeeft. Men ziet er ook dat er ruim 200 miljoen euro jaarlijks naar organisatiekosten gaat.

Zijn de bestedingen die de verhuurders van onroerend goed aan de kunsteducatie-instellingen en de verenigingen van amateurkunstenaars op hun beurt in de economie doen, toe te rekenen aan de amateurkunst? Zouden zij met andere woorden niet gebeuren, indien de amateurkunstsector niet bestond? Voor het laatste is veel te zeggen, omdat de panden waarvoor huur betaald wordt, vaak speciaal aangepaste gebouwen zijn, die moeilijk aan andere partijen zijn te verhuren. Wat is dan de toegevoegde waarde? Het gaat bij de verhuurders, of dit nu gemeenten zijn of particulieren, om de amortisering van de kapitaallasten. De netto-opbrengsten, waaruit de lopende bedrijfskosten betaald worden en die toegerekend kunnen worden zijn een vijfde van de bruto-huurinkomsten (92 miljoen euro x 20%= 18 miljoen euro).

Voor de organisatiekosten ligt dit anders. Hier gaat het in de meeste gevallen om kleine bedragen aan bij voorbeeld accountants, die voor hun bestaan niet afhankelijk zijn van de opdrachtgever in de amateursector. Voor hen zijn het extra's en daarom wordt de toegevoegde waarde ervan meegerekend. Zij worden hier niet toegerekend aan de amateurkunst.

5.4.2 Koepels

Tot nu toe zijn de contributies, die de verenigingen aan hun koepels betalen, buiten beschouwing gelaten. De afdrachten aan contributies van de koepels bedragen 4 miljoen euro per jaar. Dat blijkt uit de analyse van de verlies- en winstrekeningen van de verenigingen van amateurkunst.

De koepels verdubbelen dit bedrag nagenoeg met eigen inkomsten. Dat blijkt uit de analyse van hun eigen verlies- en winstrekeningen, die in het kader van dit onderzoek heeft plaats gevonden. Dit geldt zowel voor de grote als de kleinere koepels. In tabel 5.5 wordt een beeld geschetst van de inkomsten van de koepels voor de verenigingen van amateurkunst.

	Totaal (x 1000 euro)	Idem %
Contributies	4.000	53
Andere inkomsten	3.540	47
<i>Verkopen</i>		15
<i>Opbrengsten diensten</i>		5
<i>Activiteiten</i>		11
<i>Abonnem. en advert.</i>		1,5
<i>Rente</i>		0,5
<i>Overige inkomsten</i>		14
Totaal	7.540.	100

Tabel 5.5: de inkomsten van koepels van de verenigingen van amateurkunstenaars.

Men ziet in tabel 5.5 in de eerste plaats, dat de contributies, die de verenigingen aan hun koepels betalen ad 4 miljoen euro door de koepels zelf worden gesuppleerd met 3,5 miljoen euro per jaar. Dat gebeurt door ondersteunende activiteiten, een soort interne omzet van de koepels bij de verenigingen in de vorm van de verkoop van artikelen, rekeningen voor geleverde diensten, en het entameren van activiteiten, die collectief gemakkelijker van de grond komen dan wanneer individuele verenigingen dit doen. Bij de koepels komt dus een klein gedeelte van de bestedingen terecht, die de verenigingen maken en die eerder (bij voorbeeld in tabel 4.14) onder `overige kosten` stonden gerangschikt.

In tabel 5.5 wordt het beeld geschetst van de uitgaven van de koepels. Zij laten drie hoofdcategorieën van uitgaven zien: kosten die zij maken voor hun diensten aan de verenigingen in de ruimte zin, afdracht van auteursrechten en ten slotte de eigen bureaunkosten, de overhead.

	Totaal (x 1000 euro)	%
Subtotaal directe kosten en inkopen	3.091	41
Auteursrechten	1.281	17
Bureaunkosten	3.390	45
<i>w.v. Salariskosten</i>	1.055	14
Totaal	7.540	

Tabel 5.6: de belangrijkste uitgaven van de koepels van de verenigingen voor amateurkunst

Tabel 5.6 geeft aan, dat de overheadkosten 45 % uitmaken van de uitgaven van de koepels van de verenigingen voor amateurkunst. Dat geldt zowel voor de grote als de kleine koepels. De overheadpost `salariskosten` maakt 15% van de totale kosten uit. Die speelt echter alleen mee bij de grote koepels. De kleinere koepels worden bemand door vrijwilligers. 17% van de inkomsten van de koepels wordt besteed aan het voldoen van auteursrechten. De rest van de uitgaven gaat op aan directe kosten, die worden gemaakt voor de diensten welke aan de verenigingen worden geleverd.

De koepels, die de amateurkunstverenigingen bundelen, kunnen worden beschouwd als ondernemingen. Vaak is er sprake een bibliotheek, een handelsbedrijf, een uitgeverij en andere activiteiten uitgeoefend ten behoeve van de leden. Globaal komen de helft van de inkomsten van de koepels uit deze activiteiten. Gewoonlijk geven zij wel wat meer aan de betreffende activiteiten uit. De leden van de koepels passen dan bij door middel van hun contributies, die de andere helft van de inkomsten van de koepels uitmaken. In feite wordt 7% van de inkomsten van de verenigingen -, zijnde 4% contributies en 3% vergoeding voor uitbestede activiteiten - door hen doorgespeeld aan hun koepels.

De 3% vergoeding is hierboven verdisconteerd. De 4% contributies gaat via de auteursrechtbemiddeling en uiteindelijk naar de rechthebbenden in binnen en buitenland. De bureaunkosten zijn salariskosten. En uitgaven in de lokale economie. Voor hen geldt wat hiervoor in dit hoofdstuk over salarissen en overige kosten is gezegd. Ze zijn niet specifiek c.q. marginaal en worden pro memorie meegenomen.

5.6 Tertiaire effecten

Men kan zich ten slotte afvragen, wat het tertiaire effect is van de bestedingen van de amateurkunstenaars. Daar het al gauw om bedragen in de marge zal zijn bij de verscheidenheid van sectoren, die hiervoor in ogenschouw zou moeten worden genomen, is van het berekenen hiervan afgezien

5.7 Conclusie

Het secundaire effect van de bestedingen van de amateurkunstenaars op de economie is in elk geval 117,5 miljoen Euro, zoals tabel 5.7 laat zien.

	Secundaire effect (x 1 miljoen euro)
Inkopen	94,5 + p.m.
Medewerkers en dirigenten	p.m.
Huur	18
Andere organisatie-uitgaven	n.v.t.
Koepels	p.m. & n.v.t.
Totaal multiplier	117,5

Tabel 5.7: Secundaire effecten van de bestedingen van de amateurkunstenaars op de economie

In tabel 5.7 worden de bedragen getoond, die het effect op de economie zijn van de inkopen van de partijen die de bestedingen van de amateurkunstenaars hebben ontvangen. Meegeteld zijn slechts de sectoren waar de bedragen van meer dan marginale betekenis zijn voor degenen, die deze als omzet konden boeken. Ook dienden ze uniek veroorzaakt te zijn door het bestaan van de amateurkunst. Als dit niet het geval was is er geen secundaire invloed berekend, zodat de uitkomsten niet worden geflatteerd.

HOOFDSTUK 6 DE WERKGELEGENHEID VANWEGE DE KUNSTBEOEFENING IN DE VRIJE TIJD

6.1. Introductie

De sector van de kunstbeoefening in de vrije tijd bezorgt betrekkelijk veel mensen werk. Op de eerste plaats natuurlijk aan de amateurkunstenaars zelf. Omdat het beoefenen van amateurkunst geen betaalde arbeid is wordt dit echter niet geteld als werkgelegenheid. Hoe hard amateurkunstenaars ook werken tijdens hun kunstbeoefening, ze worden niet meegeteld in de werkgelegenheidstatistieken. Het werk gebeurt niettemin over het algemeen door de amateurkunstenaars zelf. Sommige van hen oefenen een `dubbelfunctie` uit, bij voorbeeld omdat zij bestuurder van een vereniging zijn. Er bestaan 14.000 verenigingen voor amateurkunst, die bekend zijn bij Kunstfactor. Bij een gemiddeld aantal van 5 bestuurders per vereniging zijn er alleen al daar 70.000 verenigingsbestuurders actief. Veel verenigingen worden bovendien gerepresenteerd door koepels met regionaal en landelijk niveau, die ook weer besturen hebben. Deze zijn gewoonlijk samengesteld uit de leden van de besturen die aan de basis staan van de koepels. De `dubbelfunctie` kan ook het jureren betreffen. Veel tijd gaat namelijk in de amateurkunst zitten in het beoordelen van het werk van kunstenaars die meedingen naar prijzen in concoursen.

De werkgelegenheid waar het in dit hoofdstuk om gaat heeft alleen betrekking op professionals, vaak afgestudeerden van de kunstvakopleidingen. Hun aantallen zijn in dit onderzoek niet expliciet nagegaan maar zij worden hier geschat op basis van beredeneerde veronderstellingen.

Werkgelegenheid pleegt te worden verdeeld in directe werkgelegenheid en geïnduceerde werkgelegenheid. De directe werkgelegenheid betreft de arbeid die nodig is voor het realiseren van de directe opbrengsten. Alle verdere werkgelegenheid ontstaat geïnduceerd, dat wil zeggen als een multiplier effect:

Bij de geïnduceerde werkgelegenheid worden in dit rapport vier categorieën onderscheiden:

1. werkgelegenheid uit lessen en cursussen,
2. werkgelegenheid binnen de amateur-organisaties,
3. werkgelegenheid in de detailhandel en productie.
4. werkgelegenheid uit hoofde van vervoer, consumpties en abonnementen op gespecialiseerde bladen.

6.2 De directe werkgelegenheid

Bij de directe werkgelegenheid zou het theoretisch kunnen gaan om eigen personeel van amateurs en amateursverenigingen gaan, die meehelpt bij het produceren. Dit soort werk betaalde arbeid zal zich in de amateurkunst heel weinig voordoen. Wellicht een incidentele *roadmanager* bij een drukke popgroep, die mag meedelen in de opbrengsten.

Wel speelt bij directe werkgelegenheid vanuit de amateurkunst de reproductie in uitgeverijen en opnamestudio's van werk van amateurkunstenaars een rol. De directe betaalde werkgelegenheid, die de `reproductie` door de amateurkunst met zich meebrengt heeft een bescheiden omvang. Het gaat

om cd's en boeken, die in de marge worden uitgegeven. Van de verenigingen komt een indicatie. Zij geven hiervoor 0,5 miljoen uit, wat arbeidskosten met zich meebrengt van ongeveer 200.000 euro. Men spreekt dan over het equivalent van 5 á 7fte`s. Hoe veel de individuele amateurkunstenaars uitgeven om reproducties van hun werk op de markt te zetten is nog niet bekend en evenmin welke werkgelegenheid dit met zich meebrengt. Hier wordt voor de werkgelegenheid als gevolg van de reproducties voor verenigingen en individuen samen een stelpost van het equivalent van 10 FTE`s opgenomen. Het gaat om marginale werkgelegenheid, daar de betreffende uitgeverijen en studio`s leven van werk voor de professionele kunsten en andere branches.

Meer FTE`s ontstaan door het op het toneel brengen van de voorstellingen en het realiseren van de exposities, van amateursverenigingen en kunsteducatie-instellingen. Hier wordt niet bedoeld op de vele vrijwilligers maar alleen op de professionals, niet alleen bij de algemene schouwburgen en patronaten maar ook bij de podia die zich in de grote steden speciaal toeleggen op het vertonen van producties van amateurkunstenaars. 2 dagen in het jaar van alle Nederlandse schouwburgen komen neer op 25 FTE`s. Voegt men hierbij 25 FTE`s voor de gespecialiseerde amateur-podia, zoals De Engelenbak in Amsterdam, dan brengt het op het toneel zetten van het de opvoeringen van amateurkunstenaars een werkgelegenheid met zich mee van 50 FTE`s.

Belangrijker voor de werkgelegenheidstatistieken zijn de organisatoren, die zich specialiseren op het organiseren van evenementen voor de amateurkunst, zoals concoursen en festivals. In dit onderzoek is niet nagegaan welke werkgelegenheid hiermee gepaard gaat. Zou men mogen uitgaan van 30 concours- en festivalorganisaties en dat daar gemiddeld drie vaste betaalde medewerkers en zes tijdelijke medewerkers voor de maanden van topdrukte werken, dan komt men met de werkgelegenheid door evenementen van amateurkunst uit op 135 FTE`s.

De directe werkgelegenheid binnen de amateurkunstsector, die voortkomt uit de eigen producties en reproducties van de amateurkunstenaars staat in tabel 6.1

Soort werk	Aantal FTE`s
Produceren door individuen	-
Reproduceren	10
Op het podium zetten	50
Festivals en concoursen	135
Totale directe werkgelegenheid	195

Tabel 6.1: De directe werkgelegenheid door de amateurkunst

In tabel 6.1 ziet men dat met behulp van bovenstaande redeneringen de directe werkgelegenheid, dat is de werkgelegenheid die samenhangt met het produceren, reproduceren en op de markt brengen van de producten en producties van amateurkunstenaar op het equivalent van 195 FTE`s uitkomt.

6.3 De geïnduceerde werkgelegenheid

De werkgelegenheid in de gespecialiseerde toeleveringswinkels is te danken aan de amateurkunstenaars. Deze kan dan ook in zijn geheel aan de amateurkunst worden toegerekend.

Conform CBS-statistieken van de detailhandel bedragen de salariskosten in deze sector 33% van de omzet. De relevante omzet is hier 464 miljoen. Het gaat hier dus om 153 miljoen salariskosten. Dat bedrag komt overeen met 6.120 FTE`s; Dit aantal is berekend op basis het gemiddelde salaris van winkelpersoneel (namelijk 25.000 euro, zijnde de mediaan bij binnendienst verkoopmedewerkers) .

De werkgelegenheid in de vervoer- en horecabranche, die te maken heeft met het beoefenen van de amateurkunst kan op dezelfde manier worden berekend als die van de detailhandel. Het zou echter niet juist zijn het zo berekende aantal FTE`s toe te rekenen aan de amateurkunst, omdat vervoerbedrijven, benzinepomphouders en café-restaurants voor hun bestaan niet afhankelijk zijn van de uitgaven van de amateurkunstenaars. Voor hen vormen de uitgaven van de amateurkunstenaars

inkomsten in de marge. Hetzelfde geldt voor de werknemers in de uitgeverij. Die waren ook in dienst genomen zonder de uitgaven voor de amateurkunst.

De werkgelegenheid bij de verenigingen van amateurkunstenaars komt uiteraard geheel op het conto van de amateurkunst. De analyse van de verlies- en winstrekeningen heeft laten zien, dat er jaarlijks 62 miljoen euro wordt uitgegeven aan dirigenten en regisseurs. Dit bedrag van overeen met het equivalent van 1.970 FTE's. Voor dit bedrag is de basis, dat een gemiddelde koördirigent net als een regisseur 40 euro verdient en een gemiddelde orkest-dirigent 57 euro. Een en ander conform de tarieven/honoraria van de Koninklijke Nederlandse Toonkunstenaars Bond. De verenigingen voor amateurkunstenaars hebben verder geen medewerkers voor zich aan het werk.

De werkgelegenheid in de kunsteducatie is enerzijds vastgesteld door het CBS voor de gesubsidieerde sector. Die telt dus niet de markt noch de volksuniversiteiten. Anderzijds is voor dit onderzoek een pilot-project uitgevoerd voor de regio Leiden-Bollenstreek, om de verhouding te vinden tussen aantallen FTE's aan uitsluitend instellingen die door het CBS worden geteld en andere partijen. De relevante verhouding was 1: 1,2. Deze cijfers zijn geëxtrapoleerd naar Nederland.

	FTE's
Gesubsidieerd (CBS 2007) docenten, excl. Volksuniversiteiten	2.945
<i>Andere (2008)</i>	<i>3.534</i>
Subtotaal docenten FTE's	6.480
<i>Niet docenten kunstconnectie (CBS 2007)</i>	<i>1.589</i>
<i>Niet docenten buiten Kunstconnectie om</i>	<i>318*</i>
Subtotaal niet docenten	1.907
Totaal	8.387

Tabel 6.2: Werkgelegenheid in de kunsteducatie in FTE's (* 20 % van de leden kunstconnectie.)

Tabel 6.2 laat zien, dat met het werk in de kunsteducatiesector bijna 8,5 duizend FTE's gemoeid zijn.

Het aantal banen, dat hiervoor wordt ingevuld is substantieel hoger dan in andere branches. Dit wordt uiteengezet in Bijlage 3: verantwoording.

6.4 De marginale werkgelegenheid, die de amateurkunstsector met zich meebrengt.

De amateurkunst brengt ook veel marginale werkgelegenheid met zich mee. Dat zijn banen die zonder de amateurkunst ook zouden bestaan, maar waarbij de opdrachten van de amateurkunstenaars zorgen voor extra-bezetting en hierdoor voor werkzekerheid.

In de eerdere hoofdstukken zijn de volgende vormen van marginale werkgelegenheid de revue gepasseerd. Het gaat om banen, die voortvloeien uit:

- het bezetten van zalen voor een voorstelling,
- de investeringen van educatie-instellingen
- consumpties, die buitenshuis worden genoten tijdens repetities en anderszins,
- het gebruik van bus en auto's.

Ook de werkgelegenheid die voortspuit uit de bestedingen van de educatie-instellingen en amateurkunstverenigingen bestaat niet uit banen, die daardoor zijn veroorzaakt. Zij dienen daarom

ook als beleg op de boterham van de bedrijven waar zulke orders worden geplaatst en slechts in aanmerking te worden genomen als marginale werkgelegenheid.

Deze marginale werkgelegenheid wordt in dit rapport bij het bepalen van de totale werkgelegenheid die uit de amateurkunst voortvloeit, niet meegerekend

6.5 Conclusie

De amateurkunstsector biedt werk aan bijna 17.000 FTE's, zoals tabel 6.3 laat zien.

	FTE's
<i>Directe werkgelegenheid</i>	195
Kunsteducatiesector	8.387
Verenigingen (dirigenten en regisseurs)	1.970
Detailhandel en grafische sector	6.120
<i>Totaal Indirecte werkgelegenheid</i>	16.477
Totaal	16.672

Tabel 6.3: De werkgelegenheid aan FTE's die de amateurkunstsector met zich meebrengt

Tabel 6.3 geeft aan dat de amateurkunst aanwijsbaar zorgt voor 16.672 FTE's. Bij deze telling van de werkgelegenheid is uiterst omzichtig te werk gegaan:

- o Er is niet gerekend met het aantal banen, waarvoor juist in deze sector aanleiding bestaat,
- o De marginale werkgelegenheid is niet meegeteld,
- o Evenmin is hier gerekend met de werkgelegenheid, die secundair voortvloeit uit het bestaan van de amateurkunst.

HOOFDSTUK 7 ANDERE ECONOMISCHE EFFECTEN VAN DE KUNSTBEOEFENING IN DE VRIJE TIJD

7.1 Introductie

De sector van de actieve kunstbeoefening in de vrije tijd heeft behalve de direct meetbare financiële effecten op de economie, krachtige economische effecten, die niet zonder omwegen te achterhalen zijn uit officiële statistieken en verlies- en winstrekeningen. Daarover gaat dit hoofdstuk. Op de eerste plaats maakt de massa van de amateurs op verschillende manieren het bestaan mogelijk van een professionele kunstensector. De amateurkunst legt een bodem onder de professionele kunsten. In het verlengde hiervan zijn de amateurkunstenaars onmisbaar voor sommige formats, die de producenten voor de tv bedenken. Sommige hiervan worden geëxporteerd en leveren zodoende een bijdrage aan de betalingsbalans. Onschatbaar voor de economie is ook het effect van de ontspanning, welke door het beoefenen van amateurkunst wordt teweeg gebracht, waardoor de volgende dag binnen de beoefende professe productief gewerkt kan worden. Ten slotte zijn er grote toeristische effecten. Die laten zien hoe toeristen hun bestedingen doen, waar amateurs optreden.

7.2 De economische drempelfunctie van de amateurkunst

De amateurkunstenaars besteden ruim een half miljard per jaar aan kleding, instrumenten en materialen. Hierdoor kan een gespecialiseerd winkelbestand in Nederland in zijn levensonderhoud voorzien. Dit geldt bij voorbeeld voor winkels met een assortiment in muziekinstrumenten, theaterkleding, balletkleding, of tekenmaterialen

Doordat de amateurs vanwege hun grote massa een gespecialiseerd winkelbestand overeind houden, maken zij het met hun uitgaven mogelijk, dat ook de professionals hun materialen kunnen blijven kopen in Nederland. Zouden er hier te lande zulke winkels niet bestaan dan zouden zij moeten uitwijken naar Bremen, Düsseldorf of Brussel. De amateurs houden dus met hun kleine maar voortdurende vakuitgaven een winkelbestand in den lande overeind, waardoor het gespecialiseerde detailhandelaars mogelijk wordt gemaakt aan professionele kunstenaars service te bieden op het niveau dat zij verlangen. De amateurkunstenaars bieden met andere woorden deze winkeliers een boterham, en de uitgaven van de professionals in hun winkels zijn het beleg.

Die professionals dienen zich in drie soorten aan. Allereerst zijn er de professionele kunstenaars die van hun kunsten leven en geen lespraktijk hebben. De tweede groep bestaat uit lespersoneel en kunstdocenten, die geld uitgeven als professionele kunstenaar, doordat zij in hun bestaan worden ondersteund met het geld uit het lesgeven. Ten slotte zorgen de Nederlandse kunstvak-studenten voor weer ander beleg. Het gaat hier daadwerkelijk om beleg op de boterham van de eigenaars en medewerkers van de speciaalzaken, dus in relatie tot de toegevoegde waarde die de amateurkunstenaars zelf voor hun rekening nemen, is die van de professionele kunsten een stuk minder. Waarmee niet gezegd is dat het bedrag dat de professionele kunstenaars uitgeven in de gespecialiseerde detailhandel op zich niet de moeite waard zou kunnen zijn.

In economische impactstudies wordt veel gesproken over de *multiplicator* maar niet over deze *facilitator*. Een bedrijfstuk kan de professionals bedienen, omdat de amateurs zoveel afnemen, dat de vaste kosten van de winkelvestigingen goed worden gemaakt. Het gaat niet alleen om detaillisten, voor wie geldt dat als er geen amateurs zouden bestaan, de professionals hun inkopen in het buitenland moeten doen. Dit speelt bij voorbeeld ook bij de professionele kunstenaars, die met het lesgeven hun noodzakelijke inkomsten binnen halen en daardoor verder autonoom werk kunnen maken.

7.3 De amateurkunstenaars als goudmijn voor tv-producenten

Amateurkunstenaars zijn per ongeluk of express een goudmijn voor tv-producenten. Vaak worden er concepten voor programma's bedacht, waarin amateur kunstenaars zich met elkaar meten. Niet dat er dan het bordje 'alleen voor amateurkunstenaars' boven de uitnodiging staat om aan het programma deel te nemen. Maar feitelijk maakt alleen maar iemand kans die jarenlang zijn kunstvorm heeft beoefend, kortom een ervaren amateur is. Voorbeelden hiervan zijn:

- AVRO: *op zoek naar Evita/ Op zoek naar Joseph*; een tv-talentenjacht, waarbij gezocht wordt naar een kandidaat voor de hoofdrollen in musical,
- EO: *Korenslag*: tv-show, waarbij gezocht wordt naar 'het beste koor van Nederland', en dit op het gebied van de lichte muziek,
- RTL: *Idols*: talentenjacht, waardoor een nieuw popidool gezocht wordt, die met de uitverkiezing meteen gelanceerd is,
- RTL: *X-factor*: idem zij het dat ook groepen kunnen meedoen,
- RTL: *So you think you can dance*: kandidaten moeten in koppels bewijzen, dat ze kunnen dansen (modern, jazz, hiphop, klassiek en ballroom).

De populariteit van dergelijke programma's is groot en de hoeveelheid energie die de amateurkunstenaars hierin stoppen is enorm. Zo heeft *X-factor* 15.000 aanmeldingen voor het tweede seizoen. Daardoor zijn het ook *block-busters* voor de producenten, die een *boost* geven aan hun winst en de economie. Zonder amateurkunstenaars hadden zulke concepten geen schijn van kans. De amateurkunstenaars zijn onmisbaar voor sommige *formats*, die de producenten voor de tv bedenken en leggen zo de basis voor een gezonde stroom inkomsten van de entertainmentindustrie.

7.4 Productiviteit in de eigen professie

Het beoefenen van kunst vormt een uitlaatklep voor de spanningen die tijdens het werk of anderszins worden opgebouwd en zijn een vorm van ontspanning. Dat blijkt, als men de beoefenaars van amateurkunst vraagt naar hun motieven. Ze geven dan gewoonlijk antwoord op twee niveaus. De ene dimensie is die van creativiteit, de andere die van op krachten komen van hun arbeid, zodat zij de volgende dag weer uitgerust op het werk verschijnen. Voor bijna iedere beoefenaar van kunst geldt daarom, dat hij of zij door zijn of haar hobby in staat is de dag daarop productief te zijn op het werk. Het gaat hier om een totaal van effecten dat kan worden toegeschreven aan alle vrije tijdsbesteding in het algemeen, zowel passief als actief. Men kan niettemin stellen, dat omdat de helft van de Nederlanders amateurkunstenaar is, ook de helft van de Nederlanders, die een beroep uitoefent, daar baat bij heeft op het werk. Dan zouden meer dan 3 miljoen Nederlanders in hun vakuitoefening baat hebben bij de ontspanning, die het beoefenen van hun kunst hen oplevert.

Er doen zich hier vier effecten voor bij de amateurkunstbeoefenaars, die een baat hebben en door hun kunstbeoefening van hun werk bekomen:

1. *ontspanningseffect*: hier gaat het om een lager ziekteverzuim, burn outs die worden voorkomen, de geneigdheid om weer snel aan het werk te gaan.
2. *omzeteffect*: de geestelijke fitheid die het beoefenen van de amateurkunst oplevert, leidt tot meer onderlinge contacten, hogere output, grotere verkopen en daarmee tot hogere omzetten.
3. *kostenmineffect*: de input van energie, die het beoefenen van de amateurkunst oplevert, leidt tot meer oplettendheid, uithoudingsvermogen en tot minder conflicten binnen de organisatie.
4. *innovatieffect*: De ontspanning, die ontstaat uit het beoefenen van de amateurkunst leidt tot een verhoogde creativiteit. Het gaat hier om een moeilijk meetbaar effect, dat evenwel opportuun is, omdat creativiteit de economie van Nederland meer en meer drijft. Het zou de moeite waard zijn om de relatie te onderzoeken tussen amateurkunstenaars en de creatieve klasse in de definitie van Richard Florida. Zijn de leden van zijn creatieve klasse in groten getale amateurkunstenaars?

7.5 Toeristische effecten op de economie door de amateurkunst

De bijdrage van de amateurkunstsector aan het toerisme en vooral de dagtochteconomie is aanzienlijk. Hier spelen vier belangrijke effecten een rol:

- *Aankleding traditionele evenementen*

De vele processies, bloemencorso's, carnavalsoptochten, enz. in Nederland worden door vrijwilligers georganiseerd, en door amateur kunstenaars aangekleed. Het toe te rekenen economisch effect bestaat hier uit de bestedingen van de bezoekers van elders. De lokale kijkers zouden het geld toch in de stad uitgeven.

- *Organisatie van concoursen*

De concoursen die worden georganiseerd, trekken veel publiek, niet alleen van de plaats waar ze worden gehouden maar ook liefhebbers van elders. Vaak zijn dit gratis evenementen. *De Roakeldais* komen 25.000 bezoekers af, die zonder dit festival niet naar Warffum zouden komen en die de lokale economie even een flinke impuls geven.

- *Lokale optredens in de binnenstad*

Veel evenementen, die georganiseerd worden voor het winkelend publiek, zijn alleen maar mogelijk, omdat er een beroep wordt gedaan op amateurkunstenaars, die bereid zijn gratis op te treden. Hier is een economisch effect te berekenen, als men ervan uitgaat, dat de organisatoren als alternatief professionals zouden moeten inhuren.

- *Lokale optredens in de zomer, bijdrage aan de atmosfeer van de stad*

Deze optredens, bij wijze van voorstellen in de kiosk op het plein, trekken enerzijds de campingtoeristen, die hierdoor van de camping naar de stad getrokken worden en anderzijds de dagtoeristen, die aangetrokken worden door de sfeer van de stad, omdat zij te weten gekomen zijn, dat het in die stad gezellig is. Dit brengt inkomsten voor de lokale horeca.

7.6 Bijdrage aan de lopende rekening van de overheid

De rijksoverheid heeft in financieel opzicht baat bij de amateurkunst. Zij ontvangt jaarlijks meer geld door het bestaan van de amateurkunst dan dat zij eraan uitgeeft. Dat kan men intuïtief inzien, door stil te staan bij de bedragen aan belasting op de toegevoegde waarde, loonbelastingen en vennootschapsbelasting, die zij ontvangt van de bedrijven, die van de amateurkunstenaars profiteren en die in de bovenstaande paragrafen zijn aangeduid. Het viel buiten het kader van dit onderzoek uit te zoeken hoe groot precies dit overschot is. .

Enkele lijnen zijn echter wel in dit onderzoek zichtbaar geworden. Zo kwam er zicht op het totaal aan gemeentesubsidies, dat naar de sector gaat.

Doel	Miljoen euro
Uitvoering	32
Kunsteducatie	255
Totaal	287

Tabel 7.1: De gemeentesubsidies aan de amateurkunst en kunsteducatie

Tabel 7.1 geeft aan, dat de sector van de kant van de gemeenten 287 miljoen euro per jaar subsidie ontvangt. De subsidies van het rijk en de provincie konden niet aan de verlies- en winstrekeningen van de onderzochte instellingen en verenigingen worden gehaald en zijn daarom niet in dit rapport naar voren gekomen. Zij gaan veelal naar ondersteunende activiteiten en instituten en bedragen ieder minder dan 10% van de bedragen die de gemeenten besteden.

Aan de andere kant van de streep is voor dit onderzoek de BTW-stroom gevolgd, dit om de bestedingen van de amateurkunstenaars te kunnen herleiden tot inkopen bij de branches waar dit speelde. De jaarlijkse btw-betalingen uit hoofde van de detailhandel, de kunsteducatie, vervoer en horeca en verenigingen zelf kunnen hieronder daarom gemakkelijk in een overzicht worden gezet. In tabel 7.2 staan de btw bedragen door deze sectoren aan de overheid worden afgedragen op een rij:

	Btw (x miljoen euro)
Detailhandel	54
Kunsteducatie	14
Vervoer en horeca	45
Verenigingen	24,5
Totaal	137,5

Tabel 7.2: De btw betalingen uit hoofde van het bestaan van amateurkunst

De rijksoverheid ontvangt vanwege de amateurkunst 137,5 miljoen euro aan btw.

Zou het netto-effect op de lopende rekening daadwerkelijk worden uitgerekend dan zou blijken, dat de kosten van de sector vooral voor rekening komen zijn van de gemeentelijke overheid, terwijl de baten ervan merendeels ten goede komen aan de centrale overheid.

7.7 Niet- economische effecten

De amateurkunstbeoefening heeft belangrijke sociale effecten, net als sport overigens. Die treden op op alle drie niveaus, die hier aan de orde zijn:

- Bekrachtigt persoonlijke relaties en netwerken, waaraan mensen deelnemen,
- Bevordert, dat groepen contacten met elkaar hebben en kennisnemen van andere patronen, die net zo goed of beter werken dan de patronen, waar men zelf bij zweert,
- Doordat verenigingen zich weer identificeren met de plaats waar ze vandaan komen, ontstaat een binding van de participerende burger aan de gemeentelijke identiteit.

Op deze drie niveaus kan men de definitie van gemeenschappelijke belangen (concours, opvoering) = het opsporen wat de mensen bindt waarnemen zowel als het erkennen van en leren omgaan met verschillen= vastleggen van spelregels voor het oplossen en kanaliseren van conflicten waarnemen.

Kunstproductie, vooral de uitvoeringen zeker ook die van amateurs, zijn feitelijk de tastbare uitingsvormen van de groepscultuur, waarin men deelneemt. Ze zijn een manifestatie van gelijke rechten en plichten voor alle deelnemers en van gedeelde normen en waarden. Men participeert er aan activiteiten, rituelen en symbolen.

Daarmee is de amateurkunst een factor die cultureel burgerschap tot stand brengt en sociale cohesie stimuleert. Zij bevordert ook de integratie, waar kunstvormen uit de ene cultuur bewonderend worden gadeslagen door de andere cultuur.

De amateurkunst is een van de belangrijkste bindmiddelen van de maatschappij. Op lokaal niveau zorgen de fanfares en harmonieën hiervoor, op urban niveau de battles en zo. De gevolgen hiervan zijn niet te onderschatten.

7.8 Conclusie

Dit hoofdstuk laat zien, dat de economische impact van de amateurkunst op de Nederlandse economie veel groter is dan in de eerdere hoofdstukken is berekend. Om de complete impact vast te stellen, zou men eigenlijk moeten berekenen:

- wat het de economie waard is dat de professionele kunstenaars worden gefaciliteerd,
- hoeveel de culturele industrie te danken heeft aan de amateurkunstenaars,
- hoeveel de productiviteit in de economie hoger ligt, doordat amateurkunstenaars zich in een artistieke hobby kunnen uitleven,
- wat de financiële gevolgen zijn van het optreden van amateurkunstenaars voor de toeristenindustrie,
- hoeveel de amateurkunst bijdraagt aan het saldo van de lopende rekening van de staat.

Het gaat bij deze posten steeds om miljarden euro's, die ook geheel of gedeeltelijk op het conto van de amateurkunst kunnen worden geboekt. Het belang van de amateurkunst voor een bloei van de aankomende *experience economy* is dan ook onmiskenbaar. Het valt echter buiten het kader van dit onderzoek om de plaats van de amateurkunst in de *experience economy* zichtbaar te maken.

HOOFDSTUK 8 CONCLUSIES

Uit dit onderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1. Bij de voorzichtige toerekening, die in dit rapport wordt aangehouden, heeft de amateurkunst een economische impact van 2,75 miljard euro.

2. De individuele amateurkunstenaars besteden wat zij met hun werk verdienen – 170 miljoen euro - aan hun artistieke liefhebberij. Bovendien subsidiëren zij dit in eigen persoon met 1,18 miljard euro. Zij besteden zo 1,35 miljard euro in de Nederlandse economie.

De bestedingen van een Nederlands huishouden aan amateurkunst komen overeen met 1,3 % van wat een gemiddeld Nederlands huishouden jaarlijks in totaal uitgeeft.

3. Van deze 1,35 miljard euro wordt bijna een derde uitgegeven aan materialen en instrumenten. Hierdoor krijgt de winkelstand een impuls. Het gaat hier om 1,7 % procent van de detailhandelsomzet in Nederland.

Een kwart van deze 1,35 miljard euro komt terecht in de kunsteducatiesector, waarmee vooral professionele kunstenaars goed zijn. Vervoer en consumpties nemen samen ook een kwart voor hun rekening. Ten slotte gaat er ruim 100 miljoen euro naar de verenigingen van amateurkunstenaars, vooral in de vorm van contributies maar ook wel als donaties.

4. De toegevoegde waarde van deze bestedingen is 1,22 miljard euro (1.218 miljoen euro). Dat dit bedrag niet veel lager is dan de originele financiële impuls die de amateurkunstenaars de economie geven, komt omdat zowel de verenigingen als de kunsteducatie-instellingen substantiële extra inkomsten verwerven boven de contributies, c.q. de les- en cursusgelden, die de individuele amateurkunstenaars betalen.

Onder deze extra-inkomsten zitten gemeentesubsidies van 277 miljoen euro. Zou men deze van de toegevoegde waarde aftrekken dan resteert een totaal toegevoegde waarde van bijna een miljard euro. (929 miljoen euro). Hiervan neemt de kunsteducatiesector meer dan een derde voor haar rekening.

5. De meeste verdere doorwerkingen zijn niet zonder meer te berekenen. Uniek toewijsbaar en van importantie voor degenen die dit geld binnenkrijgen is nog een bedrag van 0,12 miljard euro (117,5 miljoen euro).

6. De economische impact van de amateurkunst op de Nederlandse economie is in ieder geval veel groter is dan de 2,75 miljard euro die hierboven wordt berekend. Om de complete impact vast te stellen, zou men eigenlijk moeten berekenen wat het de economie waard is dat de professionele kunstenaars worden gefaciliteerd; hoeveel de culturele industrie te danken heeft aan de amateurkunstenaars; hoeveel de productiviteit in de economie hoger ligt, doordat amateurkunstenaars zich in een artistieke hobby kunnen uitleven; wat de financiële gevolgen zijn van het optreden van amateurkunstenaars voor de toeristenindustrie en hoeveel de amateurkunst bijdraagt aan het saldo van de lopende rekening van de staat. Het gaat bij deze posten steeds om miljarden euro's, die geheel of gedeeltelijk op het conto van de amateurkunst kunnen worden geboekt.

7. De amateurkunst is over alle fronten een productieve sector. Deze levert echter een minimale bijdrage aan het Bruto Nationaal Product, omdat amateurkunstenaars er per definitie niet op uit zijn om van hun kunst te leven, laat staan op hoge omzetten of maximale winst.

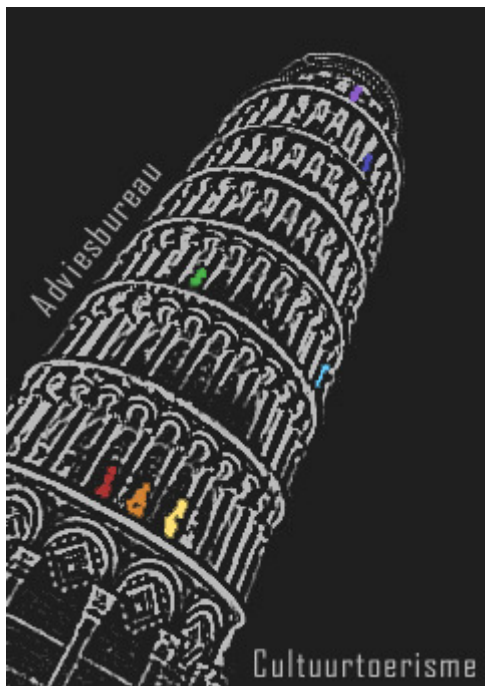
Desondanks bedraagt de directe bijdrage van de amateurkunst aan het BNP 220 miljoen euro. Bijna driekwart van dit bedrag wordt bijgedragen door de amateurkunstenaars zelf. Een vierde van deze 220 miljoen euro wordt gerealiseerd door de verenigingen van amateurkunst die bij Kunstfactor bekend zijn en een klein percentage ook door de kunsteducatie-instellingen.

8. De uitkomst van dit onderzoek naar de positie van de kunstbeoefning in de vrije tijd in de economie is dat de amateurkunst niet onbelangrijk is voor de detailhandel en cruciaal voor de kunsteducatie en daarmee voor de werkgelegenheid van professionele kunstenaars.

Dit vertaalt zich ook in de betekenis van de amateurkunst voor de werkgelegenheid. De amateurkunst verschaft werkgelegenheid aan bijna 17.000 FTE's. Deze zijn vooral in de twee genoemde sectoren te vinden. Dat zijn allebei branches, die veel deeltijdbanen voor hun rekening nemen. Op het eerste oog zorgt de kunstbeoefening in de vrije tijd voor een half procent van het aantal banen in Nederland.

Bijlage 1:

De bedrijfsvoering van de verenigingen van amateurkunstenaars

Adviesbureau Cultuurtoerisme

Den Haag

Dr. Th.B.J. Noordman

Drs. G. van Dijk

30 augustus 2009

Inhoud

1. Inleiding
2. De verenigingen waarop dit onderzoek betrekking heeft
3. De exploitatie van de verenigingen in de muzieksector
4. De exploitatie van de verenigingen in andere sectoren
5. Conclusies

De bedrijfsvoering van de verenigingen van amateurkunstenaars

1. Introductie

Dit is het verslag van ons onderzoek naar de exploitatie van de Nederlandse verenigingen voor amateurkunst. Het laat hun inkomsten en uitgaven op zo'n manier zien dat inzicht kan ontstaan in het financiële beleid, dat zij voeren. Dit verslag is als een bijlage toegevoegd aan het rapport *Kunstbeoefening en geld: de bijdrage van kunstbeoefening in de vrije tijd aan de economie*.

Ons onderzoek behelsde een analyse van de verlies- en winstrekeningen over 2008 van die verenigingen. Paragraaf 2 toont welke sectoren en welke spelers worden behandeld. De verantwoording van de hier gebruikte steekproef staat in bijlage 3 van het rapport *Kunstbeoefening en geld: de bijdrage van kunstbeoefening in de vrije tijd aan de economie*. Van deze analyse wordt in paragraaf 1.3. en 1.4 verslag gedaan. In paragraaf 1.3 staan de inkomsten, in de volgende paragraaf de uitgaven. Paragraaf 5 geeft de conclusie van dit onderzoek.

2 De verenigingen, waarop dit onderzoek betrekking heeft

Niet alle orkesten of toneelgezelschappen hebben zichzelf als een formele vereniging georganiseerd. Alleen de verenigingen van amateurkunstenaars komen in deze bijlage aan de orde. En dan gaat het niet om al deze verenigingen maar alleen om die, welke zich hebben verenigd in een koepelorganisatie, die zich als zodanig heeft kenbaar gemaakt bij Kunstfactor. Als men het voorbeeld neemt van het toneel dan hebben zich ongeveer 1200 toneelverenigingen verenigd onder het schild van de NVA. Hiermee is Kunstfactor bekend. Er figureren schattingen dat nog 30.000 Nederlanders daarbuiten toneel spelen. Voorzover deze verenigd zijn in verenigingen blijven die in deze bijlage buiten schot.

Hieronder staan in tabel B1 de aantallen verenigingen, die in dit onderzoek worden meegenomen per sector bij elkaar.

Kunstvorm en genre	Aantal	%
<i>Subtotaal lichte koren</i>	586	
<i>Kerkmuziek</i>	3.500	
<i>Subtotaal overige muziek</i>	4.173	
Subtotaal koorverenigingen	8.259	62
<i>Subtotaal Hafabra</i>	2798	
<i>Subtotaal lichte instr</i>	217	
<i>Symfonieorkesten</i>	266	
Subtotaal instrumentale muziek	3.281	25
Bk	59	
Theater	1.270	
Foto, film en video	392	
Sub-totaal niet muziek	1.757	13
Totaal	13.927	100

Tabel B1.1: Verenigingen van amateurkunstenaars, die bekend zijn bij Kunstfactor

Zoals tabel B1.1 laat zien, zijn er in Nederland bijna 14.000 verenigingen actief, die amateurkunstenaars bij elkaar brengen omwille van hun artistieke liefhebberij en bovendien binnen een koepel werken, die zich aan Kunstfactor weet gelieerd.

De grote meerderheid van de gekoepelde verenigingen zijn koren. Zij maken 62% uit van het geheel. Kerkkoren (NSGV-leden) maken een substantiële groep uit van de koorverenigingen. In de groep `lichte koren` zijn hier vijf koepels gebundeld: ISSA, BALK, Sweet Adelines, DABS en Holland Harmony. De groep, die hier als `overige koren` is geënclassificeerd bestaat uit de koepels BCGZN, BOOG, KBZON, KCZB, KNZV, LOPRZ, LOVOK, VTN en NBKZO.

De orkesten en ensembles, die de verenigingsvorm hebben, maken een kwart uit van het totale aantal verenigingen, dat in dit onderzoek wordt meegenomen. Onder Hafabra zijn KNFM, KCFM en FKM geschaard; onder licht instrumenteel; NVvM en NOVAM. FASO bundelt de amateur-symfonieorkesten. Die vormen samen 25 % van de gekoepelde verenigingen.

Dan zijn er de verenigingen, die zich met ander kunstvormen dan muziek bezig houden. Zij maken 13 % van het totale aantal gekoepelde verenigingen uit. Onder BK zijn zowel leden van ZSA meegenomen als de kunstenaarverenigingen buiten Brabant, die daarbij niet zijn aangesloten maar zich wel als schilderkunstige vereniging profileren. Foto, film en video herbergt de leden van BNAF en NOVA. Onder theater, ten slotte, zijn de leden opgenomen van de NVA en die van de FFG.

Er is nog een andere groep verenigingen aan Kunstfactor gelieerd. Er bestaan namelijk een aantal verenigingen welke over het algemeen landelijk werken en amateurkunstenaars vertegenwoordigen en die een bepaalde specialisatie uitoefenen.

De helft hiervan bundelen amateurs in de verschillende textiele werkvormen; de rest is verdeeld over een aantal andere disciplines. Sommige hiervan worden de kleinere disciplines genoemd, zoals het emailleren, waarvan de beoefenaars vaak lid zijn van de Nederlandse Vereniging van Emailleurs. Zulke verenigingen herbergen soms ook professionals, wat niet is verdisconteerd. Wel zijn de verenigingen met meer professionals dan amateurs niet in het onderzoek meegenomen.

36 van deze verenigingen zijn als een aparte groep in dit onderzoek vertegenwoordigd onder de benaming `niet gekoepelde verenigingen van amateurkunstenaars'. Sommige bundelen kringen, andere doen dit in het geheel niet. In deze aparte groep zijn niet meegenomen: koepels van theaters, van circussen en dansscholen. De lijst van de `niet gekoepelde verenigingen van amateurkunstenaars`, die wel in het onderzoek meelopen, staat hieronder.

Niet gekoepelden

Excl.: distributie-, circuskunst- en educatieverwante koepels (ballet)

Kleinere disciplines

1. Ned. Cartoonistenver. De Tulp
2. Ned. Handboekbindersliga
3. Ned. ver. Voor papierknipkunst
4. Ned. Verluchters- en Calligrafengilde
5. Nederl. Ver. Voor Emailleurs
6. Origami Sociëteit Nederland
7. Pergamano

	8. Porselein Schilder Genootschap
	9. Radius houtdraaiers
Textiel	10. Scriptores calligrafen Ned. & Vlaams
	11. 16+ (weven – 16 schachten en meer)
	12. Banden van de Andes
	13. Damastweversgilde
	14. Gobelinkring
	15. Ikatkring
	16. Landel. Kaartweefkring Nederland
	17. Linnenkring
	18. LOKK (kantklossen)
	19. Merkwaardig (merklappen)
	20. NBvP, Vrouwen van Nu, met kringen
	21. NCH Ned. Centrum voor Handwerken
	22. NVKMS Ned. Ver. Kostuum Kant Mode Streekdracht
	23. Quiltersgilde
	24. Spin en verfrant
	25. Steek Plus (borduren)
	26. Stichting Textiel Plus
	27. Vilt Kontaktgroep
Nieuwe media	28. Weefnetwerk
Muziek	29. NVG (geluidsjagers)
	30. Nederlands Hoornisten Genootschap
	31. Nederlandse Citer Bond
	32. Stichting Draailier en Doedelzak
	33. Nederlands Pijpers Gilde
	34. Klavar Vereniging Nederland
	35. Panfluitvereniging Nederland PAN
Schrijven	36. Schrijvenonline

Deze 36 verenigingen samen staan hieronder steeds opgenomen als een aparte categorie bij de `verenigingen voor andere kunstvormen` dan muziek, ook al zijn er zes amateur-*muziek*verenigingen onder geschaard.

3 De exploitatie van de verenigingen in de muzieksector

Een wezenlijk deel van het onderzoek naar de bijdrage van de amateurkunst aan de Nederlandse economie behelsde een analyse van de verlies- en winstrekeningen van de verenigingen van amateurkunst. Deze heeft steekproefsgewijs plaats gevonden. Van deze analyse wordt hieronder verslag gedaan. De verantwoording staat in bijlage 3 van het rapport *Kunstbeoefening en geld: de bijdrage van kunstbeoefening in de vrije tijd aan de economie*. Dit deel van het onderzoek heeft dus betrekking gehad op 13.927 gekoepelde en 36 niet gekoepelde verenigingen. Zij worden hieronder onderscheiden in `verenigingen in de muzieksector` en `verenigingen in andere sectoren`.

3.1 De inkomsten van de verenigingen in de muzieksector

In dit onderzoek zijn de inkomsten en uitgaven van de verenigingen post voor post naast elkaar gezet. Het gaat hier, zoals geschreven, om de jaarverslagen van 2008. (Een minderheid van de jaarverslagen van de verenigingen was van 2007. Deze zijn meegenomen, als waren zij van 2008). Alleen de omvangrijkste posten worden in dit rapport behandeld. De minder substantiële posten worden hier samengevat. De inkomsten- en uitgavenposten zijn verder gegroepeerd naar subsector niet naar koepel.

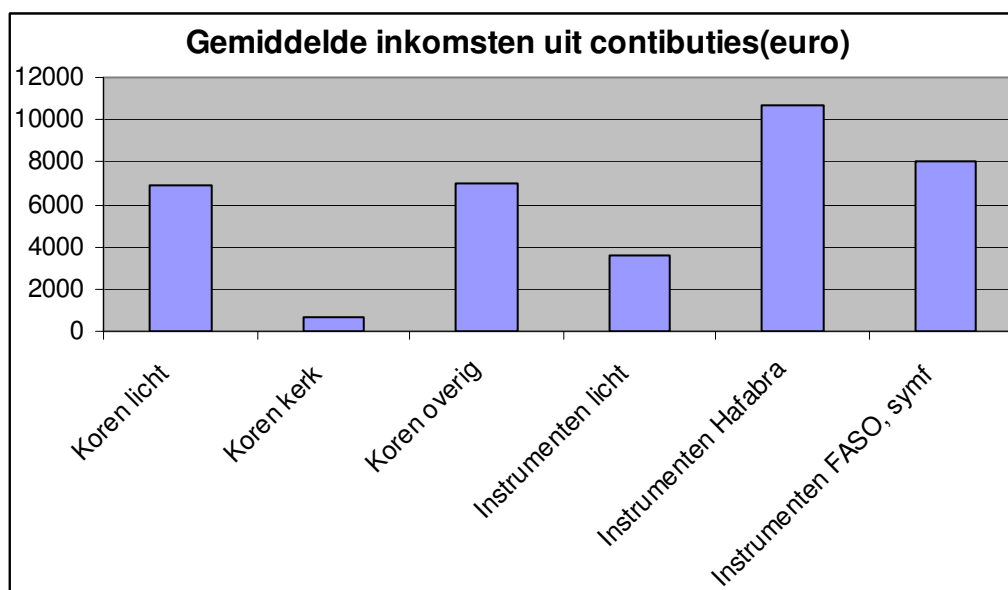
De eerste inkomstenpost van de verenigingen van amateurkunst, die aan de orde wordt gesteld is de grootste: de contributies. Zij staan verzameld in tabel B1.2.

	Totaal bedrag steekproef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 75,648.44	€ 6,877.13	€ 4.009	5.9
Koren kerk	€ 7,482.00	€ 680.18	€2.380	3.5
Koren overig n=4.173	€ 364,050.63	€ 7,000.97	€ 29.215	42.7
<i>Koren totaal</i>			€ 35.605	52
Instrum. licht	€ 25,246.38	€ 3,606.63	€ 782	1.1
Instrum. Hafabra 8	€ 128,396.13	€ 10,699.68	€ 29.937	43.7
Instrum. symf. n=266	€ 120,306.01	€ 8,020.40	€ 2.133	3.1
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 32.853	48
Totaal muzieksector			€ 68.458	100

Tabel B1.2: Inkomsten uit contributies van amateur-muziekverenigingen (2008)

Tabel B1.2 laat zien, dat de amateur--muziekverenigingen 68 miljoen Euro aan contributies innen. 52% van dit bedrag wordt geïnd door de koren en 48% door de verenigingen voor instrumentale muziek.

Men ziet ook de verschillen in gemiddelde contributies.

Een gemiddelde Hafabra vereniging ontvangt bijna 11.000 euro aan contributie terwijl een lid van een koepel voor lichte muziek bijna 4.000 euro binnen krijgt. Veel verenigingen voor muziek ontvangen rond de 7000 euro contributie. Alleen de kerkkoren krijgen gemiddeld weinig contributie binnen, de meeste niets en een aantal enkele duizenden euro's.

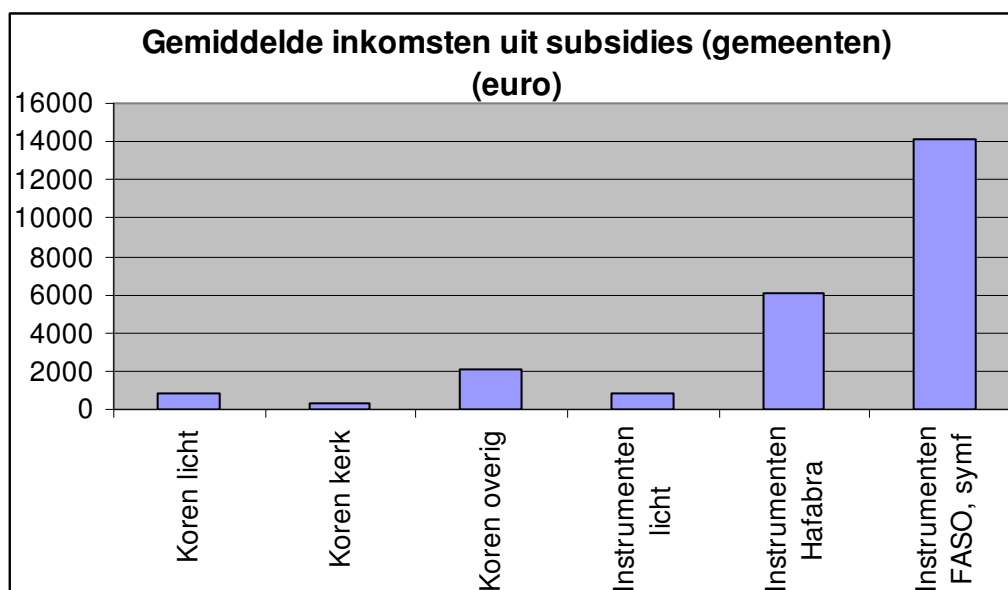
De volgende inkomstenpost, die hier wordt behandeld zijn de gemeentesubsidies. Deze zijn naast elkaar gezet in tabel B1.3. Gemeentes subsidiëren de amateur-muziekverenigingen met ruim 30 miljoen euro. Zij suppleren dus met andere woorden globaal iedere euro contributie van de amateur-muziekverenigingen met ruim 45 cent subsidie.

	Totaal bedrag uit steekpoef	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 9,430.64	€ 857.33	€ 499	1.6
Koren kerk	€ 3,130.00	€ 284.55	€ 995	3.2
Koren overig	€ 110,643.73	€ 2,127.76	€ 8.879	28.4
<i>Koren totaal</i>			€ 10.374	33.1
Instrumenten licht	€ 6,098.80	€ 871.26	€ 189	0.6
Instrumenten Hafabra	€ 72,829.98	€ 6,069.17	€ 16.981	54.2
Instrum. symf. ork.	€ 212,521.00	€ 14,168.07	€ 3.768	12
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 20.939	66.9
Totaal muzieksector			€ 31.314	100

Tabel B1.3: Inkomsten uit subsidies (gemeenten) van amateur-muziekverenigingen (2008)

De verenigingen voor instrumentale muziek ontvangen 2/3 van de gemeentesubsidies, die de gemeenten besteden aan hun amateur-muziekverenigingen en de koren een derde. Dat laat tabel B1.3 uitkomen.

Kijkt men naar de gemiddelde bedragen per muzieksoort, dan krijgen de amateur-symfonieorkesten de hoogste bijdrage van de gemeenten waar zij zijn gevestigd.

De symfonieorkesten ontvangen gemiddeld ruim 14.000 euro subsidie. Op de tweede plaats staan de Hafabra-verenigingen. Die krijgen gemiddeld ieder 6.000 euro per jaar van hun gemeente. De `overige koren` krijgen gemiddeld vervolgens weer een stuk minder, namelijk ruim 2.000 euro per koor.

Bijna onderaan staan hier de verenigingen voor lichte muziek, zowel bij de koren als de verenigingen voor instrumentale muziek. Zij ontvangen gemiddeld bijna 1000 euro gemeentesubsidie per vereniging. Van de kerkkoren ten slotte krijgen sommige wel eens een bedrag aan gemeentesubsidie maar de meeste helemaal niet. Als zij `subsidie` krijgen komt die gewoonlijk uit de kas van de parochie.

Voor de exploitatie van de amateur-muziek blijken de recettes belangrijker te zijn dan de subsidies. De recettes van de amateursmuziekverenigingen bedragen immers in Nederland 42 miljoen Euro en de gemeentesubsidies, zoals hierboven bleek, 31 miljoen Euro. Van deze recettes wordt een beeld geschetst in tabel B1.4:

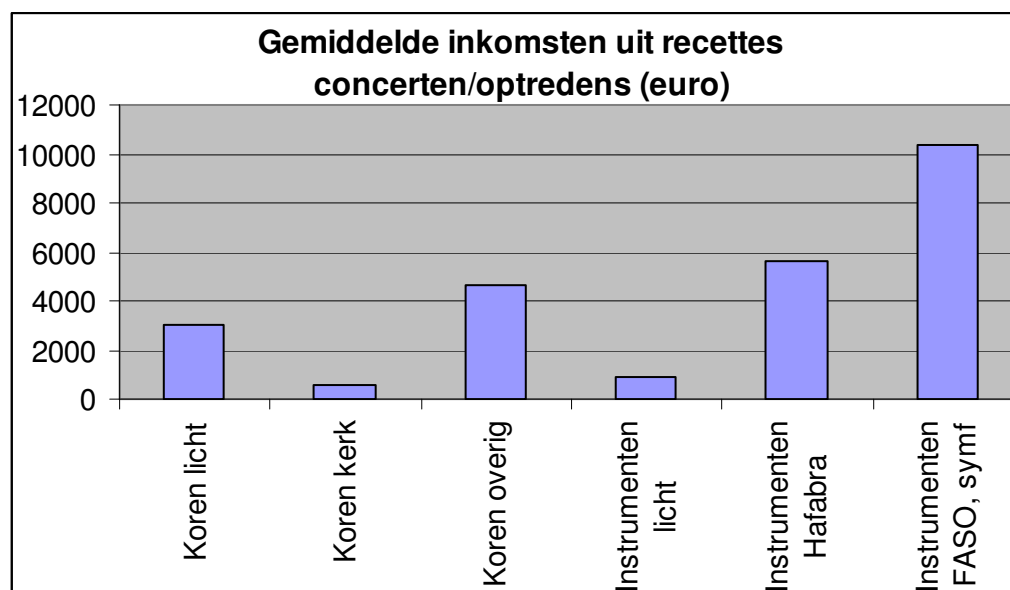
	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 33,087.18	€ 3,007.93	€ 1.753	4.2
Koren kerk	€ 6,395.00	€ 581.36	€ 2.034	4.8
Koren overig	€ 243,646.04	€ 4,685.50	€ 19.552	46.4
<i>Koren totaal</i>			€ 23.340	55.4
Instrumenten licht	€ 6,570.25	€ 938.61	€ 203	0.5
Instrumenten Hafabra	€ 67,945.36	€ 5,662.11	€ 15.842	37.6
Instrum. symf. ork.	€ 155,885.13	€ 10,392.34	€ 2.764	6.6
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 18.810	44.6
Totaal muzieksector			€ 42.151	100

Tabel B1.4: Inkomsten uit recettes concerten/exposities van amateur-muziekverenigingen (2008)

In tabel B1.4 ziet men, dat de koren meer recettes ontvangen dan de verenigingen voor instrumentale muziek. De koren ontvangen immers 55% van de totaalsom van 42 miljoen euro per jaar aan recettes,

die de verenigingen van amateurmusici binnen krijgen en de verenigingen voor instrumentale muziek 45 %.

De amateur-symfonieorkesten realiseren jaarlijks ook gemiddeld de hoogste recettes.

De inkomsten van de symfonieorkesten uit kaartverkoop e.d. bedragen gemiddeld meer dan 10.000 euro per jaar. Tweede zijn de Hafabra-verenigingen, die de helft bereiken van wat de symfonieorkesten binnen halen. De categorie `overige koren` verwerft bijna 5.000 euro per jaar aan recettes.

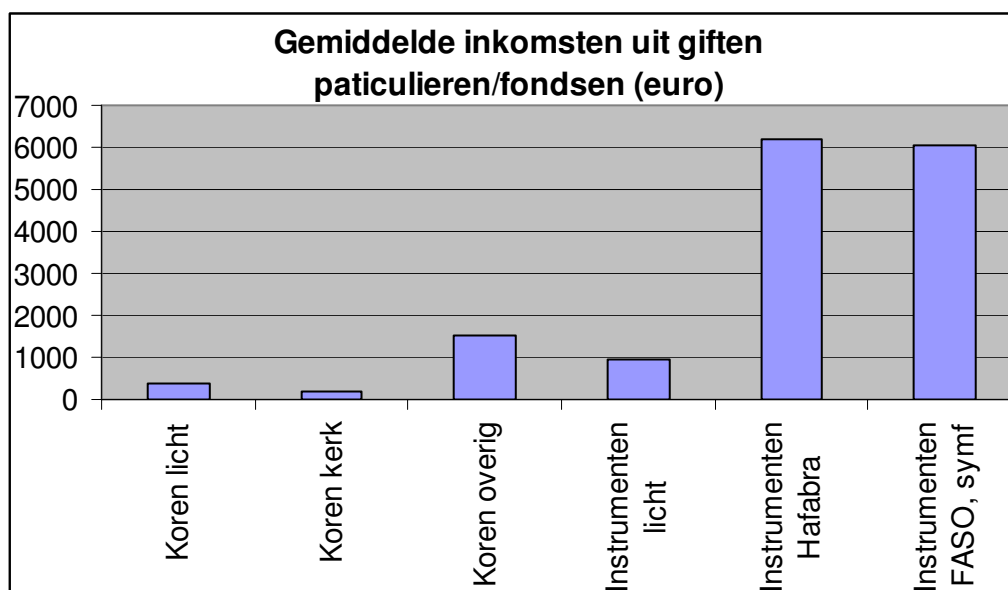
Een typisch kenmerk van de kunsten is het mecenaat. Welke omvang heeft dit bij de amateurkunsten? Het mecenaat heeft er in elk geval een kleinere omvang dan de recettes. Waar de recettes immers 42 miljoen Euro bijdragen aan de exploitatie van amateur, zoals hierboven bleek, komt met de giften 26 miljoen binnen. Tabel B1.5.toont een overzicht van de giften.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 Euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 4,141.08	€ 376.46	€ 219	0.8
Koren kerk	€ 1,972.50	€ 179.32	€ 627	2.4
Koren overig	€ 79,594.41	€ 1,530.66	€ 6.387	24.2
<i>Koren totaal</i>			€ 7.235	27.4
Instrumenten licht	€ 6,589.60	€ 941.37	€ 204	0.8
Instrumenten Hafabra	€ 74,432.05	€ 6,202.67	€ 17.355	65.7
Instrum. symf. ork.	€ 90,983.97	€ 6,065.60	€ 1.613	6.1
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 19.173	72.6
Totaal muzieksector			€ 26.407	100

Tabel B1.5: Inkomsten uit giften particulieren/fondsen van amateur-muziekverenigingen (2008)

Zoals tabel B1.5 laat zien, vinden de verenigingen voor instrumentale muziek meer draagvlak bij het mecenaat dan de koren. De eerstgenoemde groep krijgt immers bijna driekwart van het totaal aan giften binnen tegen de laatste een kwart.

Wat krijgen de verschillende soorten verenigingen aan giften? Hieronder worden de verschillende verenigingen naast elkaar gezet om deze vraag te beantwoorden.

Zowel een amateur-symfonie orkest als een harmonie/fanfare slaagt erin gemiddeld jaarlijks meer dan 6.000 euro te verwerven aan giften. Alle andere soorten verenigingen realiseren bij deze categorie inkomsten veel lagere bedragen.

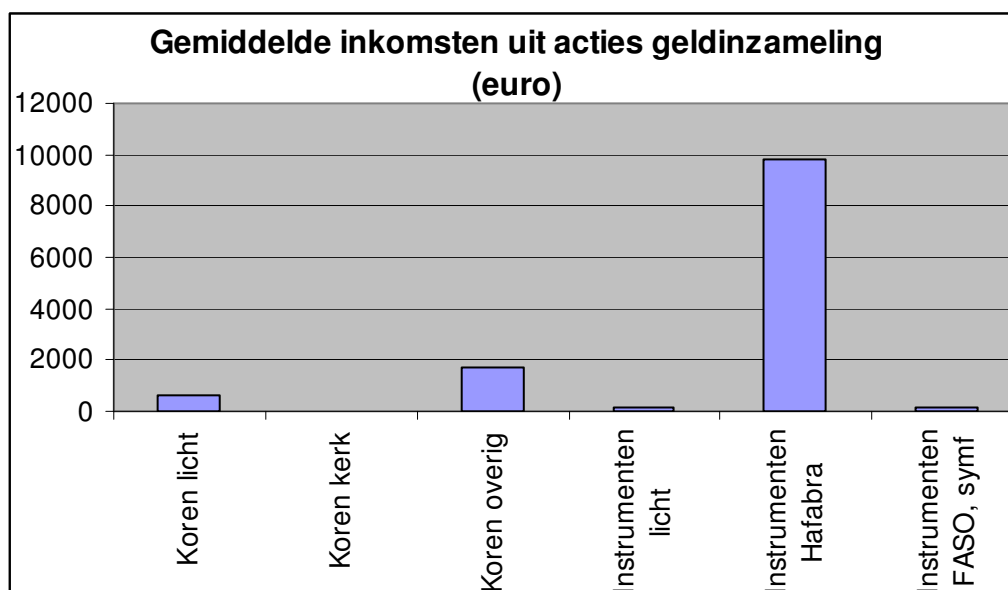
Met het appelleren aan het mecenaat zijn nog niet alle activiteiten genoemd die de verenigingen voor amateurkunst voor hun rekening nemen om de kaspositie te verbeteren. Zij zijn ook gewoon hiervoor speciale acties te houden. Tabel B1.6 geeft hiervan een beeld.

	Totaal bedrag uit steekproef	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 6,626.73	€ 602.43	€351	1
Koren kerk	€ 0.00	-	-	0
Koren overig	€ 87,763.57	€ 1,687.76	€ 7.043	20.2
<i>Koren totaal</i>			€ 7.394	21.2
Instrumenten licht	€ 1,278.43	€ 182.63	€ 39	0.1
Instrumenten Hafabra	€ 117,379.73	€ 9,781.64	€ 27.369	78.5
Instrum. symf. ork.	€ 2,610.00	€ 174.00	€ 46	0.1
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 27.454	78.8
Totaal muzieksector			€ 34.849	100

Tabel B1.6: Inkomsten uit acties geldinzameling van amateur-muziekverenigingen (2008)

Tabel B1.6 is er heel duidelijk in, dat `acties` vooral een belangrijke inkomstenbron zijn bij de Hafabra-verenigingen. Ze zijn bij hen minder belangrijk dan de contributies maar nagenoeg even belangrijk als de subsidies.

Deze uitkomst wordt deels veroorzaakt, doordat zij individueel met acties veel hogere bedragen binnen halen dan de andere verenigingen.

Deze verenigingen halen hiermee gemiddeld jaarlijks 10.000 euro `uit de markt`. De groep overige koren realiseert hieruit een gemiddeld bedrag per koor van bijna 1700 euro. Bij de andere soorten verenigingen is dit geen inkomstenbron van betekenis.

Aan de inkomstenkant hebben de verenigingen voor amateur-muziek nog andere bronnen. Deze zijn in dit rapport opgeteld. In totaal zijn deze even hoog als de gemeentesubsidies en de inkomsten uit acties ieder afzonderlijk. Het totaal aan andere inkomsten staat in tabel B 1.7

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 7,441.56	€ 676.50	€ 394	1.23
Koren kerk	€ 10,790.48	€ 980.96	€ 3.433	10.73
Koren overig	€ 88,927.35	€ 1,710.14	€ 7.136	22.31
<i>Koren totaal</i>			€ 10.624	33.21
Instrumenten licht	€ 5,659.11	€ 808.45	€ 175	0.55
Instrumenten Hafabra	€ 87,706.32	€ 7,308.87	€ 20.450	63.92
Instrum. symf. ork.	€ 41,763.41	€ 2,784.23	€ 740	2.32
<i>Instrumenten totaal</i>	€ 135,128.84	€ 10,901.55	€ 21.366	66.79
Totaal muzieksector			€ 31.991	100

Tabel B1.7: Totaal van de resterende posten op de exploitatierekeningen van de amateur-muziekverenigingen (2008)

In dit kader wordt niet verder ingegaan op de `overige inkomsten`.

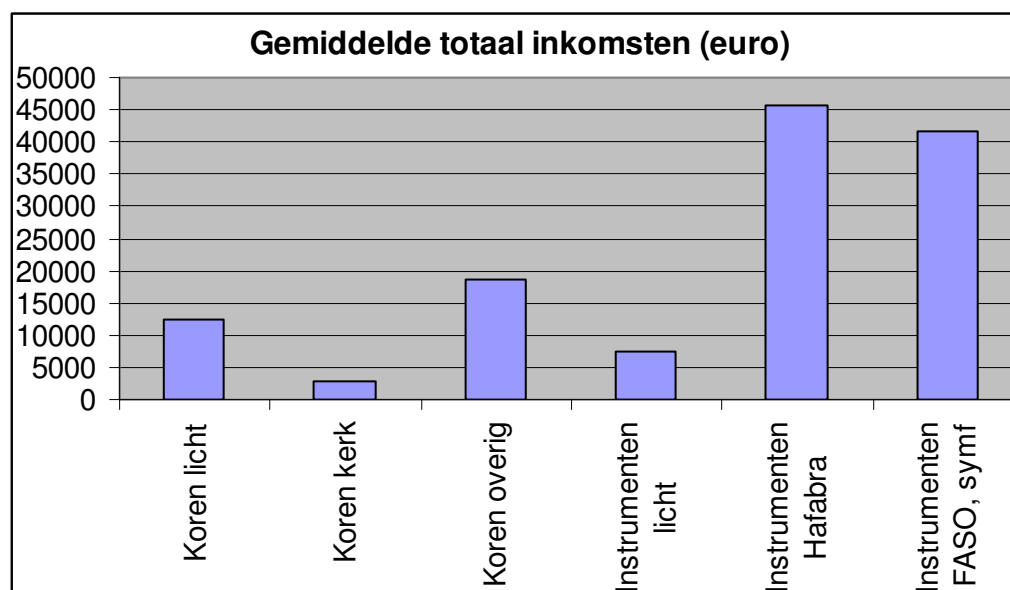
Nu volgt in tabel B1.8 een totaaloverzicht van de inkomsten van de verenigingen voor amateur-muziek. Deze tabel laat zien, dat de verenigingen voor amateur-muziek jaarlijks 235 miljoen euro aan inkomsten hebben. Hiervan zijn 29 % contributies en 13,3 % gemeentesubsidies.

Voor iedere euro gemeentesubsidie halen zij 6 euro 50 aan eigen inkomsten binnen. Hun subsidie/eigen inkomsten verhouding is niet 85/15 zoals bij de professionele kunsten op het ogenblik wenselijk wordt geacht, maar eerder het omgekeerd hiervan: 87/13. Zie tabel B1.8.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 136,375.63	€ 12,397.78	€ 7.227	3.07
Koren kerk	€ 29,769.98	€ 2,706.37	€ 9.472	4.03
Koren overig	€ 974,625.73	€ 18,742.79	€ 78.213	33.26
<i>Koren totaal</i>			€ 94.574	40.22
Instrumenten licht	€ 51,442.57	€ 7,348.95	€ 1.594.72	0.68
Instrumenten Hafabra	€ 548,689.57	€ 45,724.14	€ 127.936	54.4
Instrum. symf. ork.	€ 624,069.52	€ 41,604.64	€ 11.066.	4.71
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 140.597	59.78
Totaal muzieksector			€ 235.172	100

Tabel B1.8: Totaal inkomsten van verenigingen voor amateurkunst, die zich met muziek bezig houden. (2008)

Tabel B1.8 zelf laat zien, dat de totaal inkomsten van de verenigingen voor amateur-muziek voor 3/5 worden gerealiseerd door de verenigingen voor instrumentale muziek en voor 2/5 door de koren. Immers de eerste ontvangen jaarlijks 140 miljoen euro en de tweede groep krijgt 95 miljoen euro.

Dat komt vooral omdat de gemiddelde inkomsten per Hafabra-vereniging van 45.000 euro per jaar aanzienlijk hoger liggen dan die van een gemiddeld koor. Gewicht in de schaal van de economie leggen de inkomsten van de `overige koren` en de Hafabra-leden.

3.2 De uitgaven van de verenigingen in de muzieksector

Waarom worden deze inkomsten uitgegeven? Hieronder volgen de overzichten van de belangrijkste uitgaven. Voorop staan de uitgaven aan dirigenten. Zij vormen de voornaamste kostenpost van de verenigingen voor amateur-muziek. Toevallig zijn die even hoog als de inkomsten aan contributies. Het gaat om een jaarlijks bedrag van 62 miljoen euro. Kennelijk is hier nogal wat werkgelegenheid mee gemoeid.

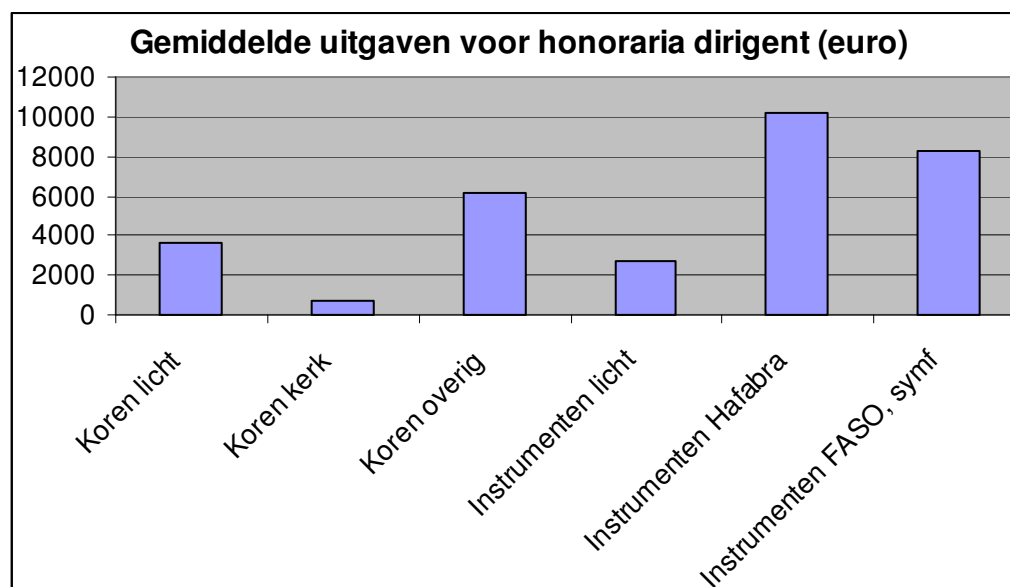
In tabel B1.9 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van dit bedrag over de verschillende categorieën amateur-muziekverenigingen.

	Totaal bedrag uit steekpoeft (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 39,695.12	€ 3,608.65	€ 2.103	3.4
Koren kerk	€ 8,310.00	€ 755.45	€ 2.644	4.3
Koren overig	€ 319,802.59	€ 6,150.05	€ 25.664	41.5
Koren totaal			€ 30.412	49.2
Instrumenten licht	€ 18,917.80	€ 2,702.54	€ 586	1
Instrumenten Hafabra	€ 122,769.74	€ 10,230.81	€ 28.625	46.3
Instrum. symf. ork.	€ 124,385.37	€ 8,292.36	€ 2.205	3.6
Instrumenten totaal			€ 31.418	50.8
Totaal muzieksector			€ 61.830	100

Tabel B1.9: Uitgaven voor honoraria dirigent van amateur-muziekverenigingen (2008)

Globaal de ene helft van het bedrag dat wordt uitgegeven aan dirigenten wordt door de koren uitgegeven en de andere helft door de verenigingen voor instrumentale muziek.

Men zou desgewenst een dalende lijn kunnen zien in de gemiddelde uitgaven per muziekvereniging voor een dirigent, die loopt van Hafabra-verenigingen via symfonieorkesten, via overige koren naar kerkkoren. Die is hier niet getekend omwille van identieke opbouw van de grafieken.

Die lijn zou lopen van ruim 10.000 euro naar 755 euro per jaar. Het gaat gewoonlijk om parttime functies, terwijl er met name bij de kerkkoren vaak gratis wordt gedirigeerd en bepaalde lichte muziekverenigingen niet van een dirigent gebruik maken.

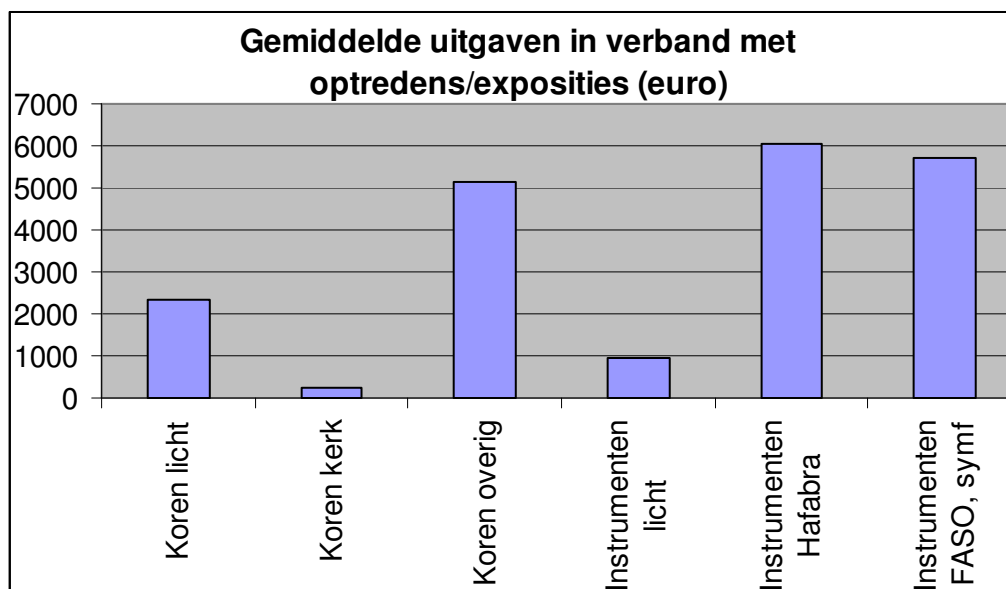
In volgorde van omvang dient nu de post `kosten voor optreden` aan de orde te komen. Dit gebeurt in tabel B1.10. Aan deze kostenpost geven de verenigingen voor amateur-muziek in totaal 42 miljoen euro uit. Dat is ten naaste bij hetzelfde als de inkomsten uit recettes. Men kan die zien in tabel B1.4. De verenigingen voor amateur-muziek spelen globaal gezien min of meer quitte met hun optredens. In tabel B1.10 worden de kosten voor optredens aan de orde gesteld.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 25,762.75	€ 2,342.07	€ 1.365	3.2
Koren kerk	€ 2,542.57	€ 231.14	€ 809	1.9
Koren overig	€ 267,844.43	€ 5,150.85	€ 21.494	50.8
<i>Koren totaal</i>			€ 23.668	55.9
Instrumenten licht	€ 6,724.41	€ 960.63	€ 208	0.5
Instrumenten Hafabra	€ 72,510.85	€ 6,042.57	€ 16.907	40
Instrum. symf. ork.	€ 85,904.98	€ 5,727.00	€ 1.523	3.6
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 18.638	44
Totaal muzieksector			€ 42.307	100

Tabel: B1.10: Uitgaven in verband met optredens/exposities van amateur-muziekverenigingen (2008)

Van de 42 miljoen euro die de optredens kosten wordt 24 miljoen euro, zijnde 56 % betaald door de koren, terwijl de verenigingen voor instrumentale muziek hieraan in totaal wat minder besteden, namelijk 19 miljoen euro per jaar.

Er is een duidelijke kopgroep zichtbaar met Hafabra-leden, symfonieorkesten en `overige koren`

Hafabra-leden, symfonieorkesten en `overige koren` geven door kosten te maken voor hun optredens elk jaar een impuls aan de lokale economie. De impulsen van de rest van de amateur-muziekverenigingen zijn op dit punt veel minder.

Een pregnante kostenpost is die van materialen en aanschaffingen.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 5,158.54	€ 468.96	€ 273	1
Koren kerk	€ 1,779.21	€ 161.75	€ 566	2
Koren overig	€ 33,817.80	€ 650.34	€ 2.713	9.9
<i>Koren totaal</i>			€ 3.553	12.9
Instrumenten licht	€ 1,305.66	€ 186.52	€ 40	0.15
Instrumenten Hafabra	€ 102,110.90	€ 8,509.24	€ 23.808	86.5
Instrum. symf. ork.	€ 6,708.26	€ 447.22	€ 118	0.4
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 23.968	87.1
Totaal muzieksector			€ 27.521	100

Tabel B1.11: Uitgaven voor aanschaf/onderhoud van materialen van amateur-muziekverenigingen (2008)

De 27 miljoen euro die hier per jaar wordt uitgegeven, komt namelijk bijna helemaal (86,5%) voor rekening van de Hafabra-verenigingen. Dit laat tabel B1.11 zien.

Een gemiddeld lid van de Hafabra geeft gemiddeld 8.500 euro uit aan instrumenten en kleding. De gemiddelden liggen bij alle andere soorten amateur-muziekverenigingen substantieel lager.

De resterende uitgaven worden over veel posten uitgesmeerd. Apart worden in dit rapport nog de uitgaven voor huisvesting getoond en die voor opleiding. Eerst volgt in tabel B1.12 een overzicht van de huisvestingskosten die de verschillende soorten verenigingen in de muziek maken.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 11,439.10	€ 1,039.92	€ 606	3.3
Koren kerk	€ 0.00	-	-	0
Koren overig	€ 65,364.44	€ 1,257.01	€ 5.245	28.9
<i>Koren totaal</i>			€ 5.851	32.2
Instrumenten licht	€ 7,540.75	€ 1,077.25	€ 233	1.3
Instrumenten Hafabra	€ 49,251.05	€ 4,104.25	€ 11.483	63.2
Instrum. symf. ork.	€ 33,328.07	€ 2,221.87	€ 591	3.3
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 12.308	67.8
Totaal muzieksector			€ 18.160	100

Tabel B1.12: Uitgaven voor huisvesting van amateur-muziekverenigingen (2008)

Tabel B1.12 laat zien, dat alle categorieën behalve de kerkkoren huisvestingskosten maken. De gemiddelde bedragen per vereniging lopen uiteen van 1.000 naar 4.000 euro per jaar. Het gaat bij deze post dus om bescheiden impulsen aan de lokale economie.

In tabel B1.13 volgt een vergelijkbaar overzicht van de opleidingskosten. De 8,5 miljoen waarom het hier gaat worden praktisch door de Hafabra-verenigingen voor hun rekening genomen.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 2,058.90	€ 187.17	€ 109	1.3
Koren kerk	€ 5.25	€ 0.48	€ 1,7	0.02
Koren overig	€ 6,396.47	€ 123.01	€ 513	6.1
<i>Koren totaal</i>			€ 624	7.4
Instrumenten licht	€ 0.00	-	-	0
Instrumenten Hafabra	€ 33,533.87	€ 2,794.49	€ 7.819	92.3
Instrum. symf. ork.	€ 1,408.00	€ 93.87	€ 25	0.3
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 7.844	92.6
Totaal			€ 8.468	100

Tabel B1.13: Uitgaven voor opleiding van amateur-muziekverenigingen (2008)

Tabel B 1.13 laat zien, dat andere verenigingen dan de Hafabra-leden gemiddeld geen bedragen van enige betekenis uitgeven aan opleiding. Het gaat daar maar om een incidenteel geval.

De verenigingen hebben nog een ceel aan uitgaven, waarbij bestuurskosten, vervoer en transport, afschrijvingen, contributieafdrachten, waarin vaak afdrachten voor auteursrechten, cd's e.d. apart zijn gedocumenteerd naast een post `overige kosten`. Hieronder hebben wij deze samengevat in tabel B 1.14.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 44,854.14	€ 4,077.66	€ 2.377	3.34
Koren kerk	€ 16,612.66	€ 1,510.24	€ 5.285	7.42
Koren overig	€ 243,160.37	€ 4,676.17	€ 19.513	27.40
<i>Koren totaal</i>			€ 27.149	38.12
Instrumenten licht	€ 12,962.11	€ 1,851.73	€ 401	0.56
Instrumenten Hafabra	€ 163,924.82	€ 13,660.40	€ 38.221	53.67
Instrum. symf. ork..	€ 306,778.53	€ 20,451.91	€ 5.440	7.64
<i>Instrumenten totaal</i>			€ 44.063	61.88
Totaal muzieksector			€ 71.213	100

Tabel B1.14: Totaal van de bestuurskosten, vervoerskosten, afschrijvingen, contributies, administratiekosten, kosten cd's e.d. en overige kosten van de amateursverenigingen voor muziek. (2008)

Tabel B 1.14 laat zien, dat de overige kosten bij de verenigingen in de muzieksector een betrekkelijk groot bedrag uitmaken. Het gaat om 71 miljoen Euro. Met name bij de symfonieorkesten en de Hafabra-verenigingen zijn gemiddeld substantiële bedragen aan de orde, die in dit rapport niet gespecificeerd worden. Het gaat om 31 % van het totaal, zoals tabel B1.15 (totale uitgaven naar van de amateursverenigingen in de muzieksector) zal aantonen. Het gaat om 71 miljoen euro `overige kosten` op een totaal van 229,5 miljoen euro. Hier volgen eerst de overige kosten per categorie verenigingen:

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Koren licht	€ 128,968.55	€ 11,724.43	€ 6.835	2.98
Koren kerk	€ 29,249.69	€ 2,659.06	€ 9.307	4.06
Koren overig	€ 936,386.10	€ 18,007.43	€ 75.145	32.74
Koren totaal			€ 91.260	39.76
Instrumenten licht	€ 47,450.73	€ 6,778.67	€ 1.471	0.64
Instrumenten Hafabra	€ 544,101.23	€ 45,341.76	€ 95.382	41.56
Instrum. symph.ork.	€ 558,513.21	€ 31,507.23	€ 9.904	4.32
Instrumenten totaal			€ 138.242	60.24
Totaal muzieksector			€ 229.502	100

Tabel B1.15: Totale uitgaven van de verenigingen van amateur-muziek (2008)

De totale uitgaven van de verenigingen in Nederland, die amateur-muziek maken en hier zijn onderzocht bedragen 229,5 miljoen per jaar, zoals tabel B1.15 laat uitkomen. Wat geschreven is bij de inkomsten geldt ook voor de uitgaven: 40% komt voor rekening van de koren; 60% voor de verenigingen voor instrumentale muziek.

De verenigingen houden jaarlijks iets over, daar de jaarlijkse inkomsten 5,5 miljoen hoger liggen dan de jaarlijkse uitgaven, zoals een vergelijking met tabel B 1.8 kan laten zien. De totaalinkomsten bedragen immers 235,2 miljoen euro. Hun jaarinkomsten worden dus niet in hun totaal in de economie gepompt maar de penningmeesters plegen gemiddeld jaarlijks ruim twee procent ervan op een spaarrekening te zetten. Dit gebeurt over de hele linie.

4 De exploitatie van de verenigingen in andere sectoren

Nu volgt een rapportage over de analyse van de verlies- en winstrekeningen over 2008 van de amateursverenigingen, die geen muziek uitvoeren maar het mogelijk maken aan hun leden om andere kunstvormen te beoefenen. De opbouw van deze paragraaf is dezelfde als die van de vorige.

4.1 De inkomsten van de verenigingen in andere sectoren

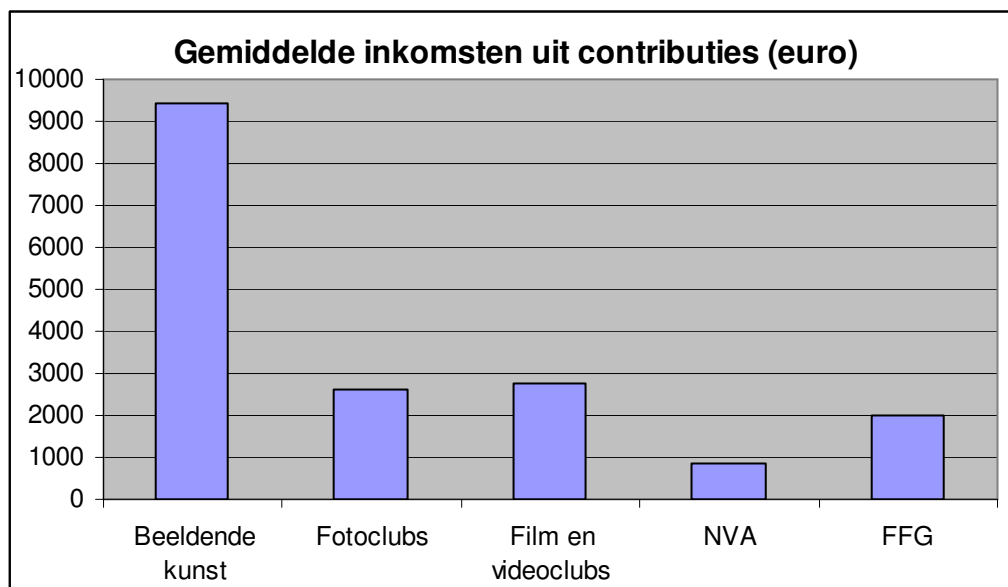
Eerst volgt een beeld van de contributies van de verenigingen in de niet-muzieksectoren. Het overzicht hiervan staat in tabel B1.16.

	Totaal bedrag uit steekproef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Beeldende kunst	€ 65.989,68	€ 9.427,10	€ 556	9,81
Niet gekoepelde verenigingen	€ 328.121,35	€ 82.030,34	€ 2.953	52,13
Fotoclubs	€ 39.564,00	€ 2.637,60	€ 744	13,13
Film en videoclubs	€ 16.583,32	€ 2.763,89	€ 304	5,37
Foto, film en video sub totaal			€ 1.048	18,5
NVA	€ 3.380,75	€ 845,19	€ 1.014	17,9
FFG	€ 4.032,70	€ 2.016,35	€ 94	1,66
Theater sub totaal			€ 1.108	19,59
Totaal overige sectoren			€ 5.665	100

Tabel B1.16: Inkomsten voor contributies van de verenigingen voor amateurkunst buiten de muziek (2008)

De contributies buiten de muzieksector leveren de betreffende verenigingen ruim 5,5 miljoen euro op

In tabel B1.16 springen de niet gekoepelde verenigingen eruit, wat wordt verklaard doordat sommige van hen een bijzonder groot, landelijk bereik hebben met veel leden. De steekproef was hier klein, zodat het gemiddelde per vereniging hier niet veel zegt en dit niet in de grafieken wordt weergegeven.

De gemiddelde inkomsten van de beeldende kunst verenigingen uit contributies steken er hier duidelijk uit. Het gaat om bijna 9.500 euro per vereniging per jaar. De andere verenigingen hebben gemiddeld contributies die jaarlijks 2 a 3.000 euro opbrengen. Met uitzondering van de toneel verenigingen, die bij deze post onderaan staan.

Hoe verhouden de contributies zich met de subsidies in de andere sectoren dan de muziek? Met uitzondering van de schilderkunstige verenigingen hebben de gemeentesubsidies aan de verenigingen van amateurkunst die zich niet met muziek bezig houden veel minder om het lijf dan bij de amateur-muziekverenigingen. Tabel B 1.17 maakt dit zichtbaar. In totaal gaat er 1 miljoen Euro aan gemeentesubsidies naar de verenigingen in andere sectoren dan muziek.

	Totaal bedrag uit steekproef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Beeldende kunst	€ 28.449,50	€ 4.064,21	€ 240	22
Niet gekoepelde verenigingen	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Fotoclubs	€ 4.052,00	€ 270,13	€ 76	6,97
Film en videoclubs	€ 2.852,00	€ 475,33	€ 52	4,77
Foto, film en video subtotaal			€ 128	11,73
NVA	€ 2.206,55	€ 551,64	€ 662	60,68
FFG	€ 2.600,00	€ 1.300	€ 61	5,59
Theater subtotaal			€ 723	66,27
Totaal overige sectoren			€ 1.091	100

Tabel B1.17: Inkomsten uit subsidies (gemeenten) van overige verenigingen voor amateurkunst (2008)

Tabel B1.17 laat zien, dat de niet gekoepelde verenigingen geen gemeentesubsidies krijgen. Dat komt omdat zij nationaal zijn georganiseerd. Doordat de toneelverenigingen een groot deel van de populatie verenigingen buiten de muziek uitmaken, zijn zij de belangrijkste speler als het subsidies gaat in de niet muzieksectoren.

Kijkt men naar de gemiddelde bedragen per vereniging dan springen de verenigingen van beeldende kunstenaars eruit. Niet is onderzocht of het hier gaat om exploitatiesubsidies of subsidies per tentoonstelling.

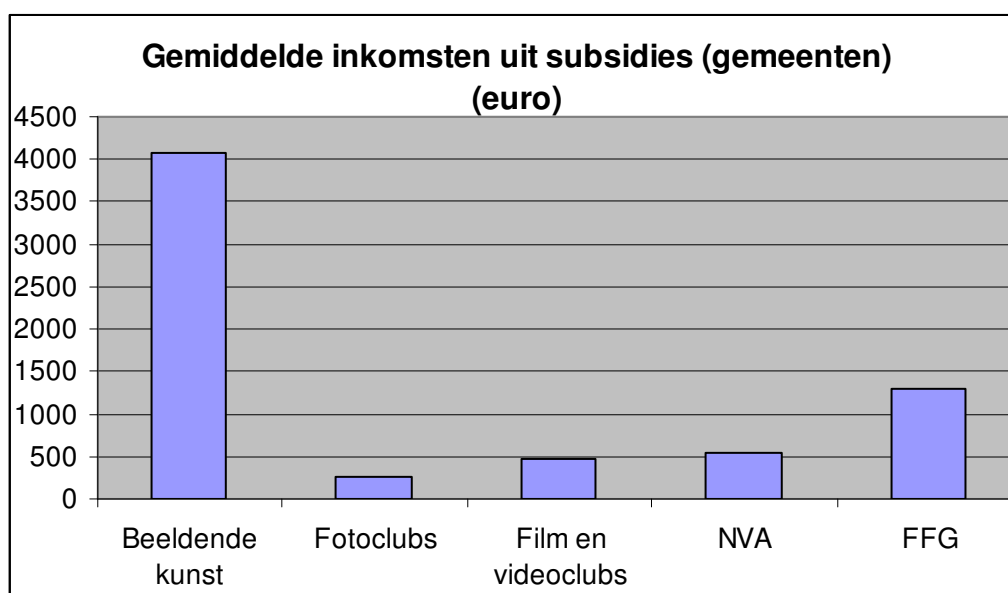

Foto- en filmverenigingen krijgen gemiddeld minder dan 500 euro. Men moet dan wellicht ook denken aan bijdragen aan tentoonstellingen. Bij het theater gaat het om gemiddelde bedragen tussen de 500 en 1500 euro per vereniging.

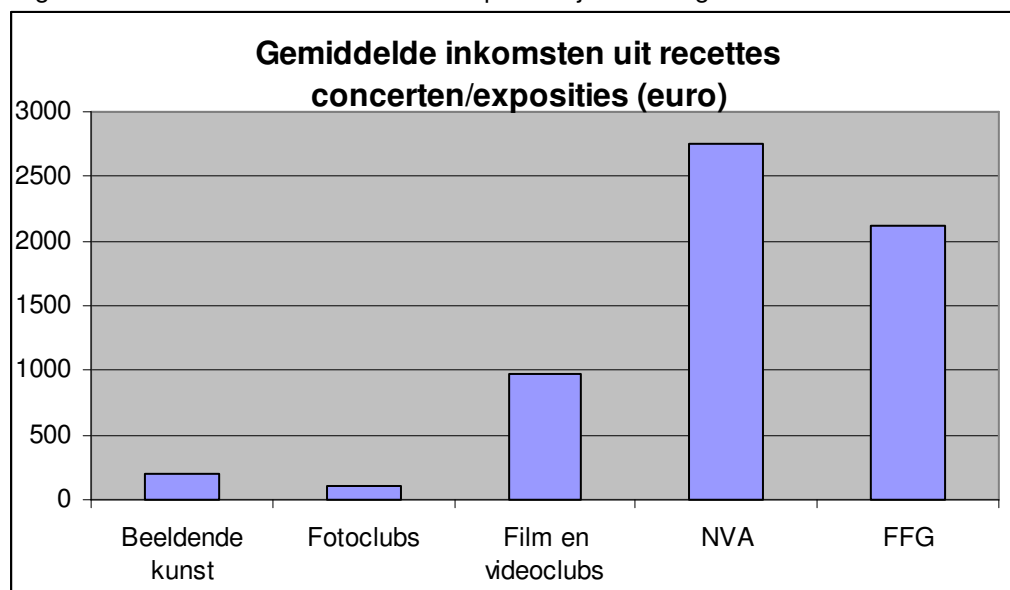
Voor de verenigingen van amateurkunstenaars buiten de muziek lijken de recettes veel belangrijker dan de gemeentesubsidies. Dit laat tabel B1.18 uitkomen. Die bedragen immers 3,5 miljoen euro, waar de subsidies 1,1 miljoen euro bedroegen, zoals uit tabel B1.17 bleek.

	Totaal bedrag uit steekproef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Beeldende kunst	€ 1.394,00	€ 199,14	€ 12	0,34
Niet gekoepelde verenigingen	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Fotoclubs	€ 1.632,50	€ 108,83	€ 31	0,87
Film en videoclubs	€ 5.854,00	€ 975,67	€107	3,01
Foto, film en video sub totaal			€ 138	3,89
NVA	€ 11.030,50	€ 2.757,63	€ 3.309	93
FFG	€ 4.245,00	€ 2.122,50	€ 99	2,78
Theater sub totaal			€ 3.408	95,78
Totaal overige sectoren			€ 3.558	100

Tabel B1.18: Inkomsten uit recettes concerten/exposities van overige verenigingen voor amateurkunst (2008)

Deze inkomsten kunnen evenwel bijna volledig op het conto worden geschreven van de toneelverenigingen, zoals tabel B1.18 laat zien. Die nemen 93 % van de recettes voor hun rekening. Voor de andere sectoren geldt daarom, dat de gemeentesubsidies voor hen belangrijker zijn dan inkomsten uit recettes.

De gemiddelde inkomsten uit kaartverkoop e.d. zijn het hoogst in de theatersector.

In de grafiek ziet men dat de toneelverenigingen van de onderhavige groep verenigingen de hoogste gemiddelde inkomsten aan recettes hebben. Het gaat hier gemiddeld over ruim 2.700 euro per jaar. Ook de folkloristische groepen krijgen hieruit jaarlijks een bedrag binnen, dat niet veel lager ligt. Dit geeft een indicatie over het aantal bezoekers van hun voorstellingen.

Ook is bij de verenigingen uit andere hoek dan de muziek nagegaan in hoeverre zij profiteren van de toenemende belangstelling voor het mecenaat. Men ziet de uitkomsten in tabel B1.19.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Beeldende kunst	€ 350,00	€ 50,00	€ 3	0,15
Niet gekoepelde verenigingen	€ 10.901,10	€ 2.725,28	€ 98	4,9
Fotoclubs	€ 1.636,89	€ 109,13	€ 31	1,5
Film en videoclubs	€ 512,00	€ 85,33	€ 9	0,45
Foto, film en video sub totaal			€ 40	2
NVA	€ 6.224,00	€ 1.556,00	€ 1.867	92,9
FFG	€ 100,00	€ 50,00	€ 2	0,1
Theater sub totaal			€ 1.869	93
Totaal overige sectoren			€ 2.010	100

Tabel B1.19: Inkomsten uit giften particulieren/fondsen van overige verenigingen voor amateurkunst (2008)

Tabel B1.19 geeft aan, dat de niet gekoepelde verenigingen hier het meest succesvol zijn. Per vereniging halen zij gemiddeld jaarlijks bijna 3000 euro aan giften binnen. Zij worden in dit opzicht gevolgd door de amateur-toneelverenigingen met ongeveer 1500 euro.

Als men het gemiddelde bedrag aan giften dat een vereniging ontvangt, als een criterium voor de geworteldheid in de samenleving dan zou de rangorde zijn:

1. Hafabra-verenigingen,
2. Niet gekoepelde verenigingen (kleine kunsten, textiele werkvormen, gespecialiseerde instrumenten),
3. Toneelverenigingen en de andere koren dan kerkkoren en koren voor lichte muziek

De andere soorten verenigingen scoren op dit terrein nauwelijks.

De inkomsten uit acties zijn in de andere sectoren dan de muziek gering. In tabel B1.20 zijn de inkomsten uit acties voor de verschillende verenigingen met elkaar vergeleken.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Beeldende kunst	€ 1.442,50	€ 206,07	€ 12	2,7
Niet gekoepelde verenigingen	€ 432,00	€ 108,00	€ 4	0,9
Fotoclubs	€ 7.289,75	€ 485,98	€ 137	30,51
Film en videoclubs	€ 87,50	€ 14,58	€ 2	0,45
Foto, film en video sub totaal			€ 139	30,96
NVA	€ 918,60	€ 229,65	€ 276	61,47
FFG	€ 779,55	€ 389,78	€ 18	4
Theater sub totaal			€ 294	65,48
Totaal overige sectoren			€ 449	100

Tabel B1.20: Inkomsten uit acties geldinzameling van overige verenigingen voor amateurkunst (2008)

Tabel B1.20 laat zien, dat de verenigingen die zich met andere disciplines dan muziek bezig houden in totaal bijna een half miljoen euro per jaar uit acties om geld binnen te krijgen, ontvangen. De fotoclubs en folkloristische verenigingen scoren hier het hoogst maar geen enkele vereniging hier haalt gemiddeld meer dan 500 euro op uit deze bron.

Vervolgens is hier de rest van de inkomstenposten gebundeld in `overige inkomsten`. Tabel B1. 21 laat het totaal der overige inkomstenposten zien.

	Totaal bedrag uit steekpoeft (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	Totaal (%)
Beeldende kunst	€ 43.511,97	€ 6.161,00	€ 367	7,06
Niet gekoepelde verenigingen	€ 254.473,50	€ 63.618,39	€ 2.291	44,06
Fotoclubs	€ 27.587,76	€ 1.839,19	€ 519	9,98
Film en videoclubs	€ 19.530,44	€ 3.255,07	€ 358	6,9
Foto, film en video sub totaal			€ 877	16,87
NVA	€ 5.466,06	€ 1.366,52	€ 1.640	31,54
FFG	€ 634,91	€ 317,46	€ 14	0,27
Theater sub totaal			€ 1.654	31,81
Totaal overige sectoren			€ 5.189	100

Tabel B1.21: Totaal der overige inkomstenposten van de verenigingen voor andere disciplines voor muziek (2008)

Bij de niet gekoepelde verenigingen zijn de overige inkomsten gemiddeld 63.600 euro; bij de andere verenigingen veel minder. De beeldende kunst verenigingen hebben hier ruim 6.000 euro ingeboekt. Hoewel de film en videoclubs individueel gemiddeld een lager bedrag laten zien in deze restpost, blijkt dit bij vergelijking met de volgende tabel, die de totaalinkomsten laat zien, relatief veel te zijn. Bij fotoclubs gaat het namelijk om 1/3, bij film en videoclubs om de helft van de totaalinkomsten.

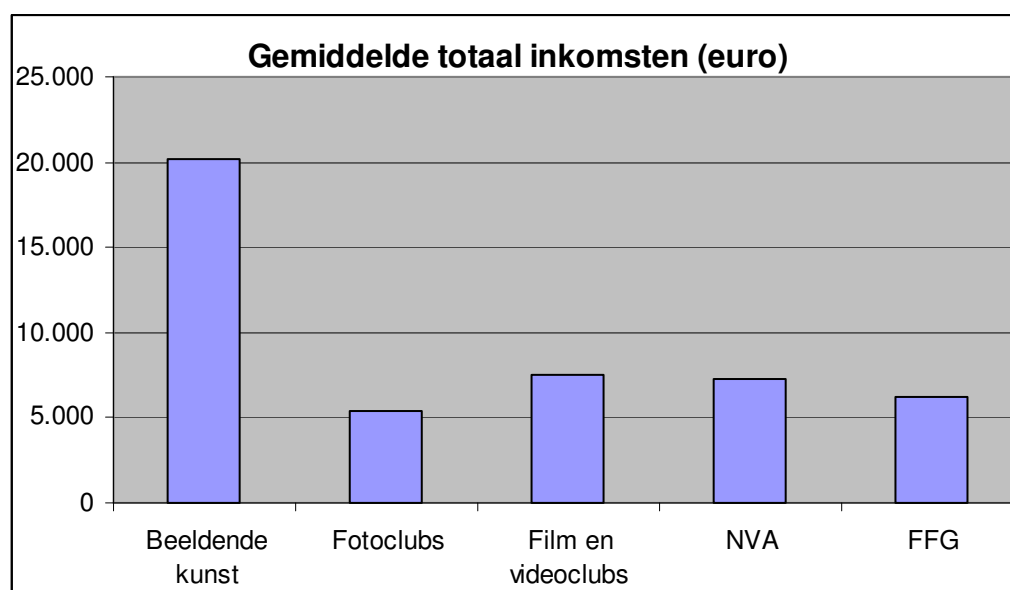
Tabel B 1.22 geeft ten slotte een overzicht van de totaalinkomsten van de verenigingen van amateurkunst, die zich niet met muziek bezig houden.

	Totaal bedrag uit steekpoeft (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	%
Beeldende kunst	€ 141.137,86	€ 20.162,52	€ 1.190	6,63
Niet gekoepelde verenigingen	€ 593.928,35	€ 148.481,62	€ 5.346	29,76
Fotoclubs	€ 81.493,14	€ 5.450,87	€ 1.538	8,56
Film en videoclubs	€ 45.418,82	€ 7.569,90	832	4,6
Foto, film en video sub totaal			€ 2.370	13,19
NVA	€ 29.226,50	€ 7.306,61	€ 8.768	49,56
FFG	€ 12.392,16	€ 6.196,09	€ 288	1,6
Theater sub totaal			€ 9.056	50,42
Totaal overige sectoren			€ 17.962	100

Tabel B1.22: Totaal der inkomsten van de verenigingen van amateurkunstenaars, die zich niet met muziek bezig houden. (2008)

In Tabel B 1.22 kan men onder meer lezen dat de inkomsten die de verenigingen in andere sectoren binnen krijgen voor de helft worden gerealiseerd door de theatersector. Ook de niet gekoepelde verenigingen, die zoals eerder gezegd landelijk werken, dragen betrekkelijk veel bij.

De inkomsten van de verenigingen voor beeldende kunst hebben na hen de grootste omvang.

De jaarinkomsten van de verenigingen voor beeldende kunst zijn gemiddeld 20.000 Euro. De andere soorten verenigingen zitten op een veel lager niveau en ontlopen elkaar niet zo veel. Zij werken met een jaarinkomen van 5.000 tot 8.000 euro per jaar.

Al met al zijn de inkomsten van de verenigingen voor amateurkunstenaars zich met andere disciplines dan muziek bezig houden 18 miljoen euro per jaar.

4.2 De uitgaven van de verenigingen in andere sectoren

Nu volgen de overzichten van de uitgaven van de verenigingen van amateurs, die zich niet met muziek bezig houden. Net als bij de muziekssector wordt begonnen met dirigenten c.q. regisseurs. Dit blijkt bij de andere disciplines dan muziek een betrekkelijk kleine uitgavenpost te zijn. Tabel B 1. 23 geeft hiervan een beeld.

	Totaal bedrag uit steekproef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	%
Beeldende kunst	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Niet gekoepelde verenigingen	€ 13.402,00	€ 3.350,50	€ 121	15,82
Fotoclubs	€ 3.534,00	€ 235,60	€ 66	8,63
Film en videoclubs	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Foto, film en video sub totaal			€ 66	8,63
NVA	€ 1.925,00	€ 481,25	€ 578	75,56
FFG	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Theater sub totaal			€ 578	75,56
Totaal overige sectoren			€ 765	100

Tabel: B1.23: Uitgaven voor honoraria dirigent/regisseur van overige verenigingen voor amateurkunst (2008)

De regisseurs van de toneelverenigingen bepalen hier het beeld, door het relatief grote aantal toneelverenigingen bij de andere sectoren. Op zich staan de bedragen die aan regisseurs worden uitgegeven in geen verhouding tot die voor dirigenten bij de amateur-muziekverenigingen. Hier gaat

het gemiddeld om bijna 500 euro per jaar die de regisseur ontvangt voor zijn diensten, daar al gauw om 5000 euro.

Hoe zit het dan met de uitgaven aan optredens en exposities?. Die spelen nauwelijks een rol behalve bij de theaterverenigingen. Het gaat in deze sectoren om 5,6 miljoen euro per jaar, die bijna geheel voor rekening komen van de toneelverenigingen en de verenigingen, die folkloristische dans beoefenen. Vergelijk hiervoor tabel B1.24.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	%
Beeldende kunst	€ 4.812,70	€ 687,53	€ 41	0,72
Niet gekoepelde verenigingen	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Fotoclubs	€ 3.905,99	€ 260,40	€ 73	1,3
Film en videoclubs	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Foto, film en video sub totaal			€ 73	1,3
NVA	€ 18.190,38	€ 4.547,60	€ 5.457	96,14
FFG	€ 4.493,62	€ 2.246,81	€ 105	1,85
Theater sub totaal			€ 5.562	98
Totaal overige sectoren			€ 5.676	100

Tabel B1.24: Uitgaven in verband met optredens/exposities van overige verenigingen voor amateurkunst (2008)

De bestedingen van betekenis komen hier voor rekening van de folkloristische dansgroepen met bijna 2.250 euro aan uitgaven voor dit doel per jaar en met name voor de toneelverenigingen, die voor hun uitvoeringen gemiddeld 4.500 euro besteden. De verenigingen voor beeldende kunst hebben gemiddeld jaarlijks nog 687 euro kosten aan de exposities maar niet gekoepelde verenigingen, fotoclubs en film en videoclubs maken hiervoor hoegenaamd geen kosten.

Hierna wordt naar de huisvestingskosten gekeken bij de verschillende sectoren van amateurkunst buiten de muziek. Zij staan naast elkaar in tabel B 1.25.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	%
Beeldende kunst	€ 31.758,67	€ 4.536,95	€ 268	14,21
Niet gekoepelde verenigingen	€ 14.868,00	€ 3.717	€ 134	7,1
Fotoclubs	€ 8.269,61	€ 551,31	€ 155	8,22
Film en videoclubs	€ 3.511,48	€ 585,25	€ 64	3,4
Foto, film en video sub totaal			€ 220	11,66
NVA	€ 4.079,76	€ 1.019,94	€ 1.224	64,9
FFG	€ 1.718,20	€ 859,10	€ 40	2,12
Theater sub totaal			€ 1.264	67,02
Totaal overige sectoren			€ 1.886	100

Tabel B1.25: Uitgaven voor huisvesting van overige verenigingen voor amateurkunst (2008)

Tabel B1.25 geeft aan, dat van de sectoren buiten de muziek, de verenigingen voor beeldende kunsten de hoogste huisvestingskosten plegen te hebben. Bij hen gaat het gemiddeld om 4.500 euro per jaar. De niet gekoepelde verenigingen hebben gemiddeld te maken met huisvestingskosten van bijna 4.000 euro per jaar. De verenigingen in de andere sectoren zitten met deze kostenpost tussen de 500 en 1000 euro per jaar.

De verenigingen in andere sectoren geven betrekkelijk weinig uit aan materialen. Aanschaffingen lijken hier voor rekening van de individuele leden te komen. In totaal gaat het voor de verenigingen om een bedrag van ruim een half miljoen euro. Dit staat in tabel B1.26

	Totaal bedrag uit steekproef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	%
Beeldende kunst	€ 2.952,17	€ 421,74	€ 25	3,67
Niet gekoepelde verenigingen	€ 2.471,00	€ 617,75	€ 22	3,23
Fotoclubs	€ 5.053,61	€ 336,91	€ 95	13,95
Film en videoclubs	€ 4.353,69	€ 725,62	€ 80	11,75
Foto, film en video sub totaal			€ 175	25,7
NVA	€ 1.480,05	€ 370,01	€ 444	65,2
FFG	€ 647,65	€ 323,83	€ 15	2,2
Theater sub totaal			€ 459	67,4
Totaal overige sectoren			€ 681	100

Tabel B1.26: Uitgaven voor aanschaf/onderhoud van materialen van overige verenigingen voor amateurkunst (2008)

Tabel B1.26 *Uitgaven voor aanschaf/onderhoud van materialen van overige verenigingen voor amateurkunst* laat zien, dat het hier voor de gemiddelde vereniging buiten de muziek om bedragen tussen 250 euro en 750 euro per jaar gaat. Al deze sectoren opereren binnen deze marge.

Bij opleiding, waarover in tabel B 1.27 verslag wordt gedaan, gaat het in totaal om een vergelijkbaar bedrag als bij materialen: 0,8 miljoen.

	Totaal bedrag uit steekproef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	%
Beeldende kunst	€ 73.399,30	€ 10.485,61	€ 619	77,47
Niet gekoepelde verenigingen	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Fotoclubs	€ 4.775,26	€ 318,35	€ 90	11,26
Film en videoclubs	€ 0,00	€ 0,00	€ 0	0
Foto, film en video sub totaal			€ 90	11,26
NVA	€ 300,00	€ 75,00	€ 90	11,26
FFGN	€ 20,00	€ 10,00	€ 0,47	0,05
Theater sub totaal			€ 90.47	11,31
Totaal overige sectoren			€ 799	100

Tabel B1.27: Uitgaven voor opleiding van `overige verenigingen` voor amateurkunst (2008)

Tabel B1.27 laat zien, dat de beeldende kunst, hoewel op zich zelf qua aantal verenigingen niet groot, verantwoordelijk is voor ruim ¾ van de totaaluitgaven aan opleiding van de verenigingen. Bij de

fotoverenigingen zijn onder deze post de lezingen opgenomen, die bij hen op gezette tijden door experts worden gehouden.

De rest van de uitgaven van de verenigingen van amateurkunstenaars, die zich niet met muziek bezig houden zijn getotaliseerd in tabel B1.28. Hier zijn bestuurskosten, vervoer en transport, afschrijvingen, contributieafdrachten, waarin vaak afdrachten voor auteursrechten, cd's e.d. apart zijn gedocumenteerd met een post 'overige kosten' bij elkaar opgeteld. Het gaat om een substantieel bedrag, namelijk 8 miljoen euro.

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	%
Beeldende kunst	€ 27.141,04	€ 3.877,30	€ 228	2,84
Niet gekoepelde verenigingen	€ 543.855,86	€ 135.963,97	€ 4.869	60,55
Fotoclubs	€ 42.271,62	€ 2.817,80	€ 793	9,86
Film en videoclubs	€ 37.842,91	€ 6.307,15	€ 694	8,63
Foto, film en video subtotaal			€ 1.488	18,5
NVA	€ 4.393,97	€ 1.098,50	€ 1.318	16,39
FFG	€ 6.267,95	€ 3.124,98	€ 147	1,83
Theater subtotaal			€ 1.456	18,11
Totaal overige sectoren			€ 8.041,2	100

Tabel B1.28: Het totaal der uitgaven voor de restposten bij de niet muziekverenigingen (2008)

Tabel B1.28 laat zien, dat de uitgaven voor andere posten dan degenen, die de uitgaven van de muziekverenigingen domineerden, in de niet-muziek sectoren substantieel zijn. Die zijn immers in deze tabel terechtgekomen en goed voor 8 miljoen euro ofwel 44% van de totale uitgaven, zoals kan blijken als men reeds vooruitkijkt naar tabel B 1.29. Dit wordt echter vooral veroorzaakt door de niet gekoepelde verenigingen, die klaarblijkelijk door hun nationale werking een wat ander exploitatiepatroon hebben dan de plaatselijk opererende verenigingen van amateurkunstenaars.

Tabel B 1.29 vergelijkt ten slotte de totalen der uitgaven van de verenigingen in de verschillende andere sectoren dan muziek. Het gaat om ongeveer 18 miljoen

	Totaal bedrag uit steekpoef (euro)	Bedrag per vereniging (euro)	Totaal (x 1000 euro)	%
Beeldende kunst	€ 140.090,88	€ 20.012,99	€ 1.181	6,5
Niet gekoepelde verenigingen	€ 605.382,86	€ 151.345,72	€ 5.423	29,84
Fotoclubs	€ 68.629,84	€ 4.575,02	€ 1.287	7,08
Film en videoclubs	€ 46.395,15	€ 7.7732,53	€ 851	4,7
Foto, film en video subtotaal			€ 2.140	11,78
NVA	€ 30.430,41	€ 7.607,61	€ 9.129	50, 18
FFG	€ 13.147,42	€ 6.564,72	€ 307	1,7
Theater subtotaal			€ 9.426	51,88
Totaal overige sectoren			€ 18.170	100

Tabel B1.29: De totalen der uitgaven der verenigingen in de sectoren, die zich niet met muziek bezig houden. (2008)

Tabel B1.29 laat zien dat de theatersector de helft der bestedingen in de economie van de verenigingen in andere sectoren dan muziek voor haar rekening neemt. Ook de niet gekoepelde verenigingen zijn hiervoor belangrijk. Zij geven hieraan namelijk ruim 5 miljoen euro uit. Dit bedrag komt overeen met bijna 30% van het totaal wat de verenigingen in andere sectoren dan de muziek uitgeven.

5 Conclusies

1. Het onderzoek van de verlies en winstrekeningen over 2008 van de verenigingen van amateurkunst heeft laten zien, dat de contributies de basis voor hun bestaan vormen. Zij krijgen jaarlijks 75 miljoen aan lidmaatschapsgelden binnen. Dit stelt hen in staat andere inkomstenbronnen aan te boren.

Deze andere inkomstenbronnen samen zijn 2 tot 2,5 zo groot als de contributies. Hun totaal is 180,5 miljoen euro. In tabel B1.30 zijn de inkomsten van de amateurkunst nog eens op een rij gezet.

	Verenigingen in de muziek - sector (x miljoen euro)	Verenigingen in andere sectoren(x miljoen euro)	Totaal (x miljoen euro)	Totaal %
Contributies	68	6	74	29%
Andere inkomsten	167	13,5	180,5	71%
<i>Recettes</i>	42	3,5	45,5	18%
<i>Subsidies</i>	31	1	32	13%
<i>Acties</i>	35	0,5	35,5	14%
<i>Giften</i>	26	0,5	26,5	10%
<i>Overige inkomsten</i>	33	8	41	16%
Totaal	235	19,5	254,5	100%

Tabel B1.30: Het totaal der inkomsten van de verenigingen voor amateurkunst

Tabel B1.30 laat zien, dat de verenigingen in de muzieksector 235 miljoen euro aan inkomsten genieten en de verenigingen in de andere sectoren 19,5 miljoen. Men kan ook constateren, dat de verenigingen in de muzieksector een aanzienlijk groter plaats in de Nederlandse economie innemen dan de verenigingen in de andere sectoren

2. Voor beide komen de inkomsten uit voorstellingen, na de contributies, op de tweede plaats. Deze maken bijna 1/5 uit van hun inkomsten. Dit cijfer laat zien dat het produceren door de verenigingen niet alleen artistiek belangrijk is maar ook economisch.

3. Vooral de muziekverenigingen zijn actief met geldinzamelingsacties. Deze brengen jaarlijks 34 miljoen euro op.

4. De gemeentesubsidies vormen in omvang de vierde inkomstenbron. Gemeentes subsidiëren de amateur-muziekverenigingen met 32 miljoen euro. Dat is 13% van de begroting van de amateurkunstverenigingen. Zij suppleren met andere woorden globaal iedere euro contributie van de amateur-muziekverenigingen met ruim 45 cent subsidie, terwijl die contributies door de amateurverenigingen weer worden gebruikt om een breed scala aan andere gelden binnen te halen. De gemeentesubsidies hebben dus een krachtig vliegwieleffect.

5. De betalingen aan de dirigenten c.q. de regisseurs vormen de belangrijkste uitgavenpost van de verenigingen van amateurkunstenaren. Daar gaat een kwart van hun uitgaven mee heen. Alle uitgaven staan nog eens gerangschikt in tabel B1.31.

	Ver. in de muzieksector (x miljoen euro)	Ver. in andere sect. (x miljoen euro)	Totaal (x miljoen euro)	Totaal
Dirigenten en regisseurs	62	1	63	25%
Kosten optredens	42	5,5	47,5	18%
Materialen/instrum.	27,5	0,5	28	11%
Huisvestingskosten	18	2	20	8%
Opleiding	8,5	1	9,5	4%
Overige kosten	72	8,5	80,5	33%
<i>W.v. Bestuurskosten</i>	7	0,5	7,5	4%
<i>Koepelcontributies</i>	3,5	0,5	4,	2%
<i>Administratiekosten</i>	8,5	0,5	9	4%
<i>Afschrijvingen</i>	8	-	8	4%
	230	18,5	248,5	100%

Tabel B1.31: Het totaal der uitgaven van de verenigingen van amateurkunstenaars

Tabel B1.31 laat zien dat de uitgaven over een groot aantal posten zijn verdeeld. Het beeld bij de uitgaven is daarom meer diffuus dan dat van de inkomsten.

6.De penningmeesters van de verenigingen van amateurkunstenaars sparen. Door de tabellen B 1.31 en B 1.32 te combineren kan men zien dat de verenigingen van amateurkunstenaars ongeveer 5,5 miljoen euro per jaar sparen. De muziekverenigingen plegen jaarlijks gemiddeld 2% van hun inkomsten opzij te zetten; de niet muziekverenigingen zelfs bijna 4%. Omdat de penningmeesters de gewoonte hebben jaarlijks een klein percentage te reserveren, beschikken veel verenigingen, vooral in de muziek, over een deposito bij de bank, waarover rente wordt genoten. Dat verklaart dat die verenigingen 4% van hun inkomsten uit rente ontvangen.

7.De verenigingen spelen met de voorstellingen en exposities bijna quitte. Er wordt een klein bedrag verdiend op de cd's en dergelijke. Op de producties wordt iets verloren. Dit wordt ten slotte in tabel B1.32 uitgewerkt.

	Inkomsten (x miljoen euro)	Uitgaven (x miljoen euro)	Saldo (x miljoen euro)
Producties	43	47,5	- 4,5
Reproducties	1,5	0,6	+ 0,9
Overige	44,5	48,1	+3,6

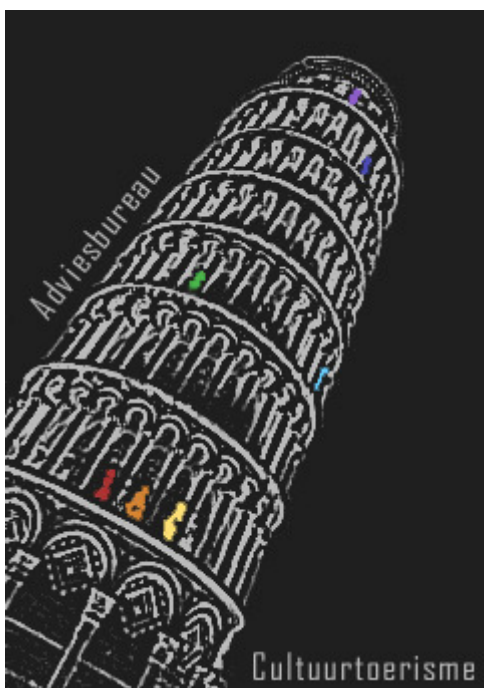
Tabel B1.32: het financiële beleid ten aanzien van de producties en reproducties van de verenigingen van amateurkunstenaars.

8.Al met al volgen de verenigingen van amateurkunstenaars regels bij hun bedrijfsvoering die typisch zijn voor de verenigingswereld. Zij innen contributies van hun leden. Deze contributies worden als hefboom gebruikt om ander geld binnen te halen. De verenigingen verkrijgen langs deze weg een totaal aan inkomsten, waarmee ze de activiteiten organiseren waaraan de leden behoefte hebben.

Die inkomsten worden voor 98% aan die activiteiten besteed en dat gebeurt ook weer op een karakteristieke manier. Het gaat vooral naar presentaties, waarvoor in verenigingsverband intensief geoefend en getraind wordt.

Bijlage 2:

De exploitatie van centra voor de kunsten

Adviesbureau Cultuurtoerisme

Den Haag

Dr. Th.B.J. Noordman

Drs. G. van Dijk

30 augustus 2009

Inhoud

1. Inleiding
2. Trends in de inkomsten en uitgaven van de kunsteducatie-instellingen
3. De positie van de centra voor de kunsten in het totaalaanbod
4. De verdeling van de inkomsten over de centra voor de kunsten
5. De verdeling van de uitgaven over de centra voor de kunsten
6. Conclusies

De exploitatie van centra voor de kunsten

1 Introductie

Dit rapport is het verslag van ons onderzoek naar exploitatie van de centra van de kunsten. Deze zijn gewoonlijk lid van de brancheorganisatie Kunstconnectie. Hiervoor zijn de hun verlies- en winstrekeningen uit 2005 geanalyseerd. Deze gegevens waren nodig voor het bepalen van de bijdrage van kunstbeoefening in de vrije tijd aan de economie. Op zich vertellen ze echter ook veel over het financiële reilen en zeilen van de centra voor de kunsten. Net als over de muziekscholen en creativiteitscentra die bij Kunstconnectie zijn aangesloten. Daardoor is ook de vergelijking mogelijk van de manieren waarop de leden van kunstconnectie hun organisaties in financieel opzicht runnen, die in dit rapport wordt gepresenteerd.

Eerst worden echter de globale trends in de in- en uitgaven geschetst, zoals deze naar voren komen uit data die het CBS iedere twee jaar publiceert.

De gegevens van het CBS bestrijken de hele kunsteducatiesector, en bovendien zowel eerstelijns- als tweedelijnsinstellingen. Dit rapport gaat alleen over de eerstelijnsleden van Kunstconnectie. Daarom worden in een aparte paragraaf de populatie van dit onderzoek en die van het CBS van elkaar onderscheiden.

Pas dan komt de exploitatie aan de orde van de kunsteducatie-instellingen die zijn aangesloten bij Kunstconnectie. Paragraaf 4 laat zien hoe de inkomsten van de centra voor de kunsten, die lid zijn van Kunstconnectie over de verschillende soorten instellingen zijn verdeeld. Paragraaf 5 laat hetzelfde zien voor hun uitgaven.

Deze bijlage wordt afgesloten met een paragraaf met enkele korte conclusies over de exploitatie van de centra voor de kunsten en de business-modellen die door hen worden gehanteerd.

2 Trends in de inkomsten en uitgaven van de kunsteducatie-instellingen

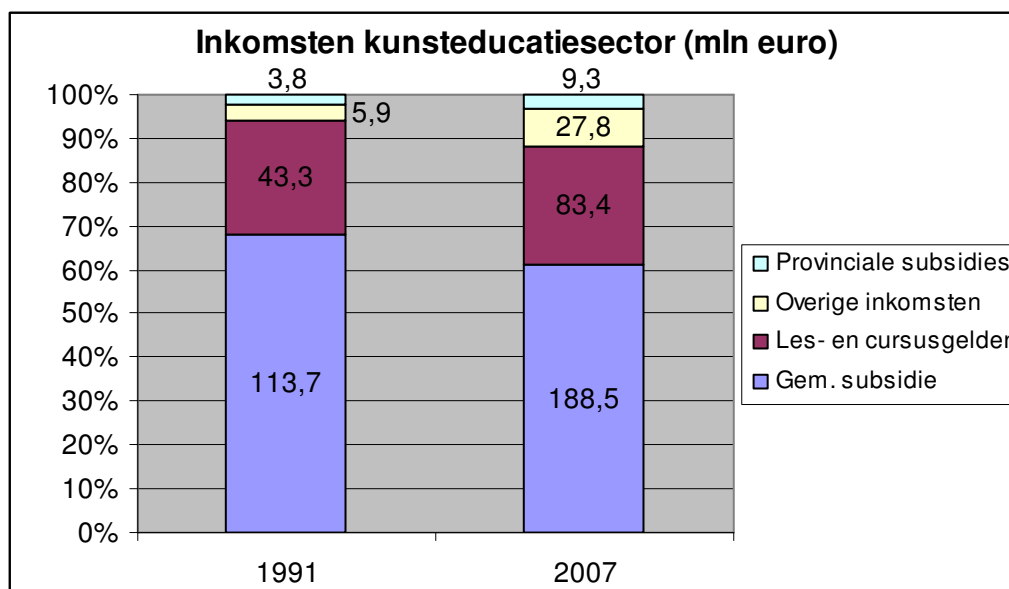
Het CBS houdt een statistiek bij van de kunsteducatie. De laatste publicatie van het CBS was: *Kunstzinnige vorming 2003 (KV 2003)*. Inmiddels staan er ook data op de web-database *Stat-line* van het CBS over 2005 en 2007. Deze statistiek wordt gebaseerd op een vragenlijst naar gegevens, die de instellingen zelf moeten invullen. Dit gebeurt onder 245 (1991: 253) instellingen. Hieronder zijn in tabel B2.1 de uitkomsten van 1991 en die van 2007 naast elkaar gezet. Dit is gebeurd om trends zichtbaar te maken, waardoor de lezer de analyse van de jaarcijfers die in de volgende hoofdstukken zal worden gemaakt, in perspectief kan zetten.

Baten	1991 (%) CBS (KV 2003)	2007(%) CBS	Vershil (%)	1991 (x miljoen euro) CBS (KV 2003)	2007 (x miljoen euro) v&w- analyse	Toename (x miljoen euro)	Jaarlijkse procent- tuele groei
Gemeente- subsidie	68,2	61	-7,2	113,7	188,5	74,8	4,1
Les – en cursusgelden	26	27	+1	43,3	83,4	40,1	5,8
Overige inkomsten	3,5	9	+5,5	5,9	27,8	21,9	22,2
Provinciale subsidies	2,3	3	+0,7	3,8	9,3	5,5	9

Tabel B2.1: De trends in de ontwikkeling van de inkomsten van de kunsteducatiesector (Bron: CBS: *Kunstzinnige vorming*)

Tabel B2.1 laat een aantal ontwikkelingen zien:

1. De inkomsten van de kunsteducatieve instellingen zijn in de zestien jaar van 1991 tot en met 2007 met bijna 5 % per jaar per jaar gestegen. De gemiddelde inflatie in die periode was 2,3 % per jaar (CBS, Statline: *Consumentenprijzen: inflatie vanaf 1963*)
2. De gemeentesubsidies aan de kunsteducatie-instellingen zijn de inflatie voorgebleven doch met een iets lager gemiddelde dan de totale gemiddelde groei der inkomsten. De subsidies namen immers met 4,1% gemiddeld per jaar toe.
3. De les- en cursusgeldten namen in die jaren harder toe dan de gemeentesubsidies. Hier was de jaarlijkse gemiddelde groei 5,8%.
4. De `overige inkomsten`, groeiden het hardst. Zij zijn in 16 jaar ruim vervierdubbeld. Destijds vormden zij 3,5% van de totaalinkomsten van de educatie-instellingen; in 2007 9%. Het betreft hier o.a. dienstverlening aan het onderwijs
5. Ook de provinciale subsidies groeiden harder dan de inflatie.
6. Het aandeel dat de gemeentesubsidies innemen in de totale inkomsten is in de afgelopen periode afgenomen. Het was in 1991 68% en in 2007 61%.
7. Het aandeel van de les- en cursusgeldten in de totaalinkomsten bleef over de jaren vrij stabiel maar beweegt zich wel omhoog.
8. De daling in het aandeel gemeentesubsidies wordt vooral goed gemaakt door overige inkomsten.

Men ziet in de grafiek nog eens, dat de gemeentesubsidies 1991 68% uitmaakten van de totaalinkomsten en 2007 nog 61%. Het aandeel van les- en cursusgeldten was in 1991 26 % en zestien jaar later 27%. De provinciale subsidies liepen op van 2,3 naar 3%. De ondernemende inkomsten bedroegen in 1991 3% van de totaalinkomsten en 2007 9%.

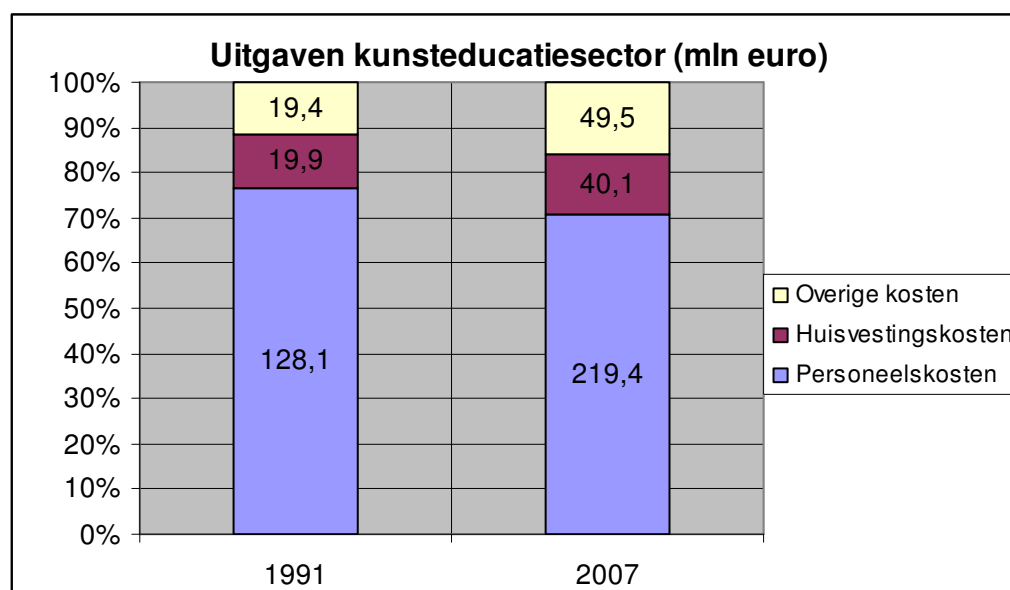
Eenzelfde exercitie is gedaan met de uitgaven. Tabel B2.2 laat de uitkomsten zien. Kijkt men naar de trends in de kosten in de jaren na 1991 dan blijkt het aandeel personeelskosten in de totale uitgaven geleidelijk af te nemen. Dat daalde bij de centra voor de kunsten in 16 jaar van 77% naar 71 %.

Kosten	1991 (%) CBS (KV 2003)	2007(%) CBS	Vershil (%)	1991 (x miljoen euro) CBS (KV 2003)	2007 (x miljoen euro) v&w-analyse	Toename (x miljoen euro)	Jaarlijkse procentuele groei
Personeelskosten	77	71	-6	128,1	219,4	91,3	4,4
Huisv.kosten	12	13	+1	19,9	40,1	20,3	6,4
Overige kosten	11	16	+5	19,4	49,5	30,1	9,7
Totaal	100	100	==	167,4	309	141,7	5,3

Tabel B2.2: De trends in de ontwikkeling van de uitgaven van de kunsteducatiesector (Bron: CBS: *Kunstzinnige vorming*)

De uitkomsten van tabel B2.2 kan men eveneens afzetten tegen de inflatie in die jaren van gemiddeld 2,3 %. Twee zaken vallen dan op:

1. De personeelskosten in de kunsteducatiesector groeien harder dan de inflatie.
2. Alle andere kostensoorten bij de leden van Kunstconnectie zijn aanzienlijk harder gestegen dan de inflatie. Dit geldt dus ook voor de huisvestingskosten.
3. De post `overige kosten` stijgt verreweg het hardst. Die stegen bovendien aanzienlijk sterker dan de gemeentesubsidies.

Terwijl de personeelskosten in 1991 77% uitmaakten van de totale kosten van de kunsteducatie-instellingen, was het aandeel daarvan in 2007 71%. De huisvestingskosten als aandeel van de totale kosten waren in 1991 12% en in 2007 13 %, een verschil dat niet erg zichtbaar is. De staafdiagrammen laten wel goed zien, hoe hard de overige kosten in de afgelopen 16 jaar zijn gestegen.

Al met al kan men in de inkomsten en uitgaven van de kunsteducatie-instellingen twee trends waarnemen:

A: De groei in gemeentesubsidies houdt de groei in personeelskosten niet bij. Terwijl de personeelskosten met 4,4 procent per jaar groeien, stijgen de gemeentesubsidies met 4,1 procent per jaar.

B: De overige inkomsten groeien ruim twee keer zo snel als de overige kosten. De eerste stijgen, zoals tabel B2.1 laat zien met 22% per jaar, de tweede volgens tabel B2.2 met 9,7 %.

Daar aan actiefkant van de exploitatierekening de inkomsten uit les- en cursusgelden en aan de passiefkant de uitgaven aan huisvestingskosten procentueel gezien min of meer gelijk zijn gebleven, lijkt de conclusie onontkoombaar, dat in de kunsteducatie de overige inkomsten meer en meer worden gebruikt om de toenemende personeelskosten te financieren.

3 De positie van de centra voor de kunsten in het totaalaanbod

De conclusies van paragraaf 2 gelden voor alle instellingen, die het CBS in haar statistieken meeneemt. Het CBS telt de kunsteducatie-instellingen inclusief de tweedelijnsinstellingen en kwam voor 2005 tot 237 instellingen. Voor het onderhavige onderzoek van de verlies- en winstrekeningen van de leden van Kunstconnectie werd de ledenlijst van Kunstconnectie gebruikt. De populatie voor het onderhavige onderzoek bestond uit 173 instellingen, alle eerstelijnsinstellingen.

In tabel B2.3 staan de twee totaalstellingen naast elkaar. De instellingen zijn hier gecategoriseerd, zoals het CBS dit doet in haar statistiek *Kunstzinnige vorming*.

2005	Totaal CBS	Populatie ledenlijst uit onderzoek	Vershil
Muziekscholen	107	49	-58
Creativiteitscentra	58	23	-35
Rest	72	101	+ 29
Totaal	237	173	-64

Tabel B2.3: Aantal instellingen volgens CBS statistiek *Kunstzinnige Vorming* en in de onderzoekspopulatie.

De verschillen in tabel B2.3 kunnen als volgt worden verklaard:

- Niet alle kunsteducatie-instellingen zijn lid van Kunstconnectie, zoals bij voorbeeld de muziekschool Noordwijk, die wel subsidie krijgt van de gemeenten.
- De tweedelijnsinstellingen in de ledenlijst van Kunstconnectie zijn buiten de onderzoekspopulatie gelaten. (Voor de goede orde dient nog te worden aangegeven, dat buiten de steekproef zijn gelaten de enkele centra die naast hun hoofdactiviteit ook tweedelijns activiteiten hadden, zoals bij voorbeeld de Muziekschool Twente. Dit om een zuiver beeld te scheppen van de economie van de eerstelijnseducatie. Uit de verlies en winstrekeningen van die paar instellingen zijn de kosten namelijk niet gemakkelijk toe te wijzen aan de eerste en de tweede lijn.)
- In de categorie rest zijn in de populatie voor dit onderzoek instellingen opgenomen, die bij het CBS onder de muziekscholen en creativiteitscentra vallen. In bijlage 3 verantwoording wordt hier verder op in gegaan.

Tabel B2.4 laat zien, dat de restcategorie van het CBS in de economie verreweg de grootste rol speelt.

2005	Totaal CBS (x miljoen euro)
Rest	163,3
Muziekscholen	104,9
Creativiteitscentra	27,5
Totaal	295,8

Tabel B2.4: Verdeling van de totaalinkomsten over door het CBS gecategoriseerde instellingen (bron: verlies- en winstrekeningen 2005)

Dat komt, omdat het CBS in haar restcategorie de instellingen heeft opgenomen, die gefuseerd zijn. In deze rapportage wordt de categorie rest van het CBS opgesplitst in twee subcategorieën: grootstedelijke en regionale centra voor de kunsten.

De reden hiervoor is, dat het business-model van beide soorten instellingen nogal blijkt te verschillen. De analyse van de verlies- en winstrekeningen laat zien, dat zij in hun bedrijfsvoering niet op dezelfde wijze opereren. Dit blijkt bij voorbeeld uit het aandeel, dat de docentensalarissen innemen in de kosten. Deze staan vermeld in tabel b2.5.

Categorie kunsteducatie-instelling	% docentensalarissen van totaalkosten
Centra voor de kunsten in de regio	49,37
Grootstedelijke centra voor de kunsten	39,38

Tabel B2.5: Het aandeel van de docentensalarissen in de totaalkosten

Tabel B2.5 laat zien dat het aandeel docentensalarissen in de grootstedelijke centra bijna 40% is van de totaalkosten en bij centra voor de kunsten in de regio bijna 50%

Ook in de sfeer van de `overige kosten` manifesteert zich een verschil in aanpak tussen de twee soorten centra voor de kosten. In tabel B2.6 hebben wij de marketingkosten en de productiekosten naar voren gehaald.

Categorie kunsteducatie-instelling	Marketingkosten (% van totaalkosten)	Productiekosten (% van totaalkosten)	Totaal `Ondernemende kosten` (% van totaalkosten)
Grootstedelijke centra voor de kunsten	1,39	4,97	6,36
Centra voor de kunsten in de regio	0,87	1,00	1,87

Tabel B2.6: De marketingkosten en de productiekosten als percentage van de totaalkosten

Men ziet in tabel B2.6, dat de grootstedelijke centra 6,36% van hun budget uitgeven aan marketing en produceren en de regionale centra 1,87%

Dit was de reden bij de analyse van de verlies- en winstrekeningen de categorie `Rest` van het CBS voor dit onderzoek te splitsen in regionaal werkende centra voor de kunsten en grootstedelijke centra voor de kunsten.

De creativiteitscentra zijn in deze rapportage ook anders behandeld dan het CBS pleegt te doen in haar continu-onderzoeken. Hier zijn deze niet apart behandeld, hoewel ook zij een geheel eigen business-model hebben. Dat zij hier niet apart zijn behandeld komt omdat hun bijdrage aan de Nederlandse economie relatief gering is. Dit blijkt uit tabel B2.7, die de inkomsten van de door CBS gebruikte indeling op een rij zet.

2005	Uitgaven (%)
Rest	55
Muziekscholen	35
Creativiteitscentra	10
Totaal	100

Tabel B2.7: Verdeling van de totaaluitgaven over door het CBS gecategoriseerde instellingen. (Bron: CBS: *Kunstzinnige vorming*)

De creativiteitscentra zijn verantwoordelijk voor 10 % van de uitgaven van de Nederlandse kunsteducatie gezamenlijk.

De categorie `Rest` in dit rapport is dus ten opzichte van die van het CBS verminderd met de gefuseerde instellingen en vermeerderd met creativiteitscentra. Zij bevat in de komende paragrafen zodoende:

- Creativiteitscentra,
- Onderdelen van een groter geheel, zoals bibliotheek plus muziekschool en vele andere varianten
- Overige leden, zijnde niet tweedelijnsinstellingen

3 De verdeling van de inkomsten over de centra voor de kunsten

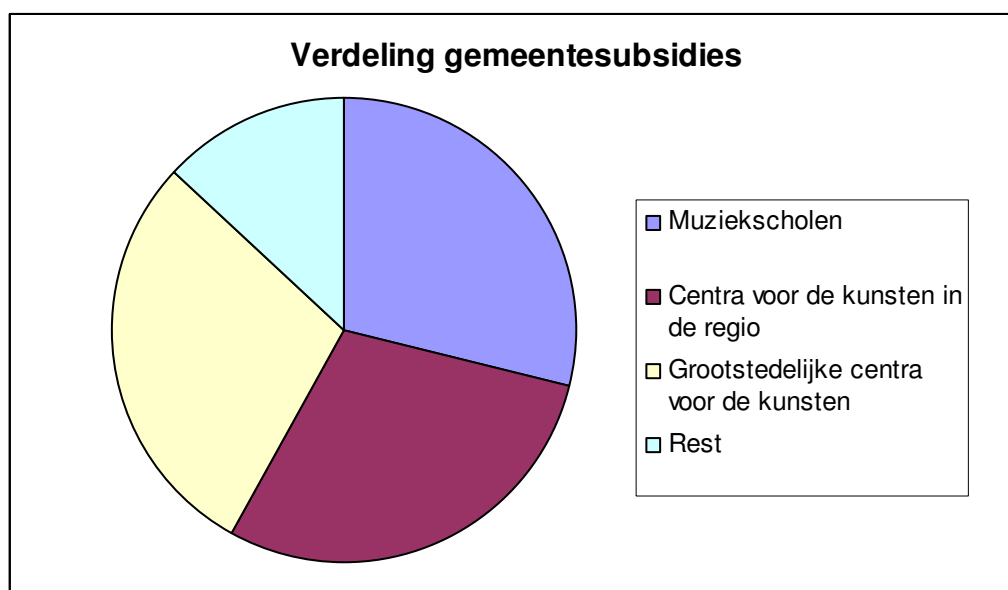
Een analyse van de inkomsten zal betrekking hebben op de gemeentesubsidies, de les- en cursusgeld en de overige inkomsten. Omdat de post `overige inkomsten` een gering aandeel uitmaakt van het totaal der inkomsten draait het bij een analyse vooral om de gemeentesubsidies en de les- en cursusgeld. Hieronder wordt een doorsnede gemaakt van kunsteducatiesector en wordt bekeken welke deel van de inkomsten de gekozen sectoren voor hun rekening nemen.

Eerst wordt een beeld geschetst van de gemeentesubsidies. In totaal gaat het in 2005 om een bedrag van 187 miljoen euro.

Soort kunsteducatie-instelling	Bedrag (x miljoen euro)	%	Gemiddelde per instelling (x 1000 euro)
Muziekscholen (n=49)	54	29	1.102
Centra voor de kunsten in de regio (n=62)	54	29	871
Grootstedelijke centra voor de kunsten (n=15)	55	29	3.667
Rest (n=47)	24	13	511
Totaal (n=173)	187	100	1.081

Tabel B2.8: De verdeling van de gemeentesubsidies over de centra in 2005

De gemiddelde muziekschool ontving in 2005 1,1 miljoen euro gemeentesubsidie, een gemiddeld centrum in de regio 0,87 miljoen euro en een gemiddeld grootstedelijk centrum voor de kunsten 3,67 miljoen euro.

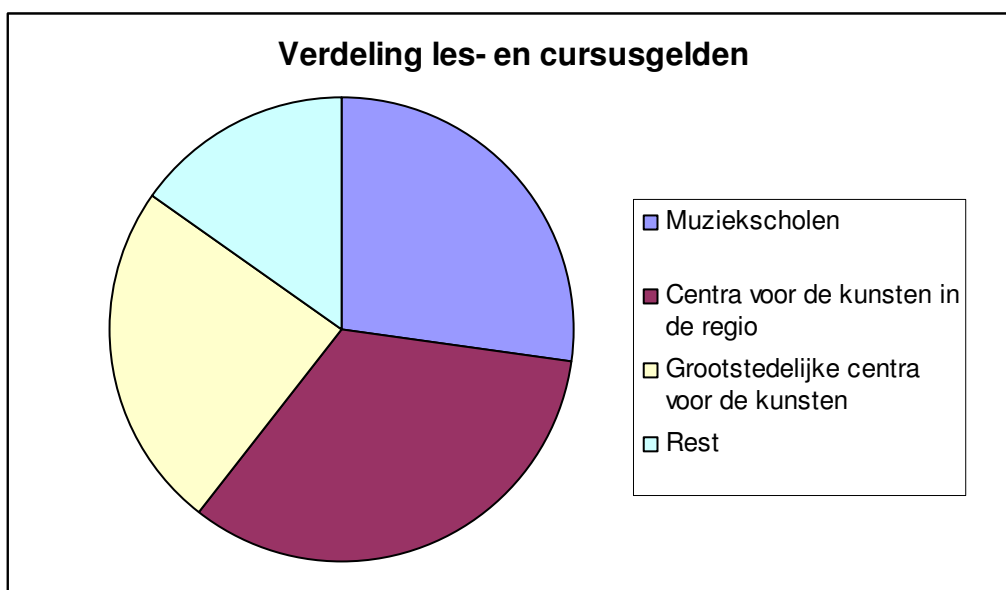
In tabel B2.8 kan men ook lezen, wat hierboven in de grafiek staat uitgebeeld. De hoeveelheden gemeentesubsidies voor de muziekscholen, de centra in de kunsten en de grootstedelijke centra voor de kunsten zijn zo goed als gelijk. Deze drie groepen samen nemen 87% van het totale subsidiebedrag, dat gemeenten aan leden van Kunstconnectie toekennen, voor hun rekening.

Hoe lagen die verhoudingen bij de les- en cursusgelden? Tabel B2.9 laat zien, dat het totaal aan les en cursusgelden bij de centra voor de kunsten 78 miljoen euro bedraagt.

Soort kunsteducatie-instelling	Bedrag (x miljoen euro)	%	Gemiddelde per instelling (x 1000 euro)
Muziekscholen (n=49)	21	27	429
Centra voor de kunsten in de regio (n=62)	26	33	419
Grootstedelijke centra voor de kunsten (n=15)	19	24	1.267
Rest (n=47)	12	15	255
Totaal (n=173)	78	100	451

Tabel B2.9: De verdeling van les- en cursusgelden in 2005

Een gemiddelde muziekschool ontving ruim 4 ton (428.000 euro) per jaar aan les en cursusgeld; een gemiddeld centrum in de kunsten in de regio ook (419.000 euro) en een grootstedelijk centrum voor de kunsten het driedubbele (1,27 miljoen euro)

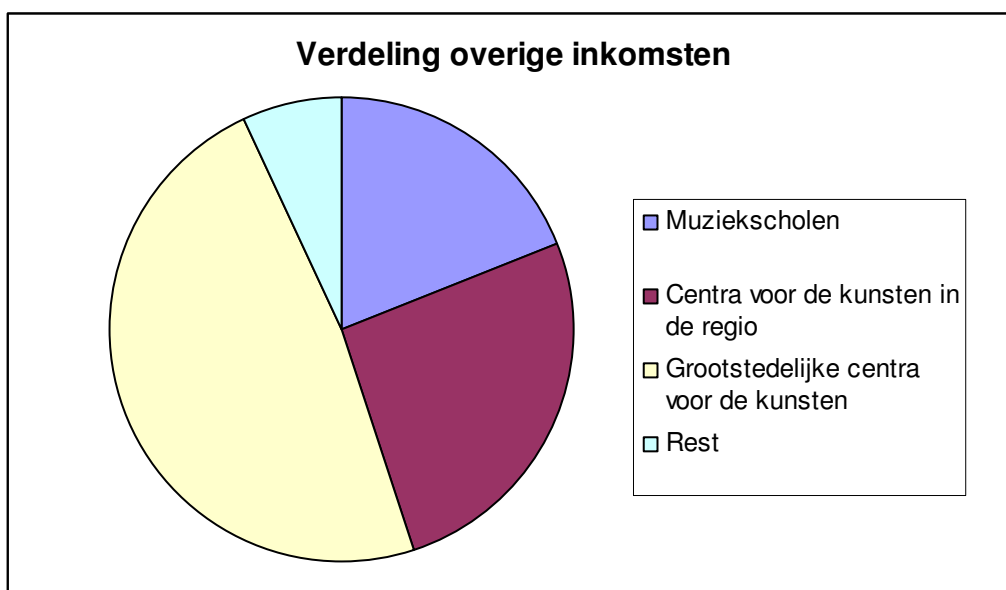
De centra voor de kunsten in de regio zijn – als men naar het totaal kijkt en niet naar de inkomstenpost per individuele kunsteducatie-instelling - verantwoordelijk voor het grootste deel van de inkomsten van de leden van Kunstconnectie aan les- en cursusgelden. Tabel B2.9 geeft namelijk aan, dat zij hiervan 33% voor hun rekening namen, zes procent meer dan de muziekscholen en negen meer dan de grootstedelijke centra voor de kunsten.

De post `overige inkomsten` is betrekkelijk klein. Het gaat om een bedrag van 21 miljoen. Zie voor de verdeling hiervan over de verschillende soorten centra tabel B2.10.

Soort kunsteducatie-instelling	Bedrag (x miljoen euro)	%	Gemiddelde per instelling (x 1000 euro)
Muziekscholen (n=49)	4	19	82
Centra voor de kunsten in de regio (n=62)	5,4	26	87
Grootstedelijke centra voor de kunsten (n=15)	10,1	48	673
Rest (n=47)	1,5	7	32
Totaal (n=173)	21	100	121

Tabel B2.10: De verdeling van de overige inkomsten over de centra in 2005

De post `overige inkomsten` wordt voor bijna de helft ingevuld door de grootstedelijke centra voor de kunsten, omdat zij gemiddeld 666.000 euro binnenhalen aan eigen inkomsten buiten de cursus- en les-gelden.

Uit tabel B2.10 blijkt verder, dat de muziekscholen iets minder andere inkomsten dan les- en cursusgeld hadden dan de centra voor de kunsten in de regio. Bij beide moet men echter denken in termen van een ton per educatie-instelling aan overige inkomsten, waar de grootstedelijke centra op dit terrein in een andere versnelling rijden.

Dit kwam vooral, omdat de grootstedelijke centra voor de kunsten in 2005 het grootste deel van de onderwijsprojecten en de projectsubsidies voor hun rekening namen. In tabel B2.11 staat uitgewerkt hoe inkomsten uit onderwijsprojecten en projectsubsidies over de verschillende soorten centra waren verdeeld.

	1. Onderwijsprojecten (x miljoen euro)	2. Projectsubsidies (x miljoen euro)	3. Totaal van (2) + (3) (x miljoen euro)	Totaal %
Muziekscholen (n=49)	1,0	0,17	1,17	11
Centra voor de kunsten in de regio (n=62)	1,23	1,24	2,47	23
Grootstedelijke centra voor de kunsten (n=15)	3,64	2,98	6,62	61
Rest (n=47)	0,1	0,45	0,55	5
Totaal (n=173)	5,97	4,84	10,81	100

Tabel B2.11: De inkomsten aan onderwijsprojecten en projectsubsidies over de centra in 2005.

Tabel B2.11 geeft aan, dat in 2005 de grootstedelijke centra voor de kunsten, hoewel zij slechts 8,5% van de populatie uitmaken, 61 % van de gelden binnen haalden die met onderwijsprojecten en projectsubsidies in Nederland worden vergeven. De centra voor de kunsten in de regio volgen met 23% op de tweede plaats.

Ten slotte volgt hier nog een overzicht van de inkomsten uit producties, feitelijk de inkomsten uit entrees. De leden van Kunstconnectie realiseerden in 2005 met publiek binnenhalen eigen inkomsten van 2,8 miljoen euro, zoals tabel B2.12 laat zien.

	Bedrag (x miljoen euro)	%
Muziekscholen (n=49)	0,1	4
Centra voor de kunsten in de regio (n=62)	0,9	31
Grootstedelijke centra voor de kunsten (n=15)	0,8	30
Rest (n=47)	1,0	34
Totaal (n=173)	2,8	100

Tabel B.2.12: De verdeling van de inkomsten uit producties over de centra in 2005

De grootstedelijke centra lijken, als men kijkt naar tabel B2.12, bij deze inkomstensoort niet de eerste plaats in te nemen. Slaat men echter de publieksomzet van de grootstedelijke centra over hen om, waardoor het gemiddelde per instelling zichtbaar wordt, dan staan zij bij deze inkomstensoort andermaal vooraan. Bij hen komt men dan tot gemiddeld meer dan 50.000 euro aan publieksinkomsten.

Uit de bovenstaande vergelijking van de muziekscholen, de centra voor de kunsten in de regio en de grootstedelijke centra voor de kunsten rijst het beeld op, dat vooral de grootstedelijke centra verantwoordelijk zijn voor de post `overige inkomsten`. Met deze constatering wordt de conclusie, die in de vorige paragraaf werd gesuggereerd, dat in de kunsteducatie de overige inkomsten meer en meer worden gebruikt om de toenemende personeelskosten te financieren als te algemeen ontmaskerd. Het lijkt er nu op, dat de grote trendmatige stijging bij de post `overige inkomsten` vooral wordt veroorzaakt door de grootstedelijke centra en dat de verklaring eerder moet worden gezocht bij het business-model dat zij hanteren.

5 De verdeling der uitgaven over de centra voor de kunsten

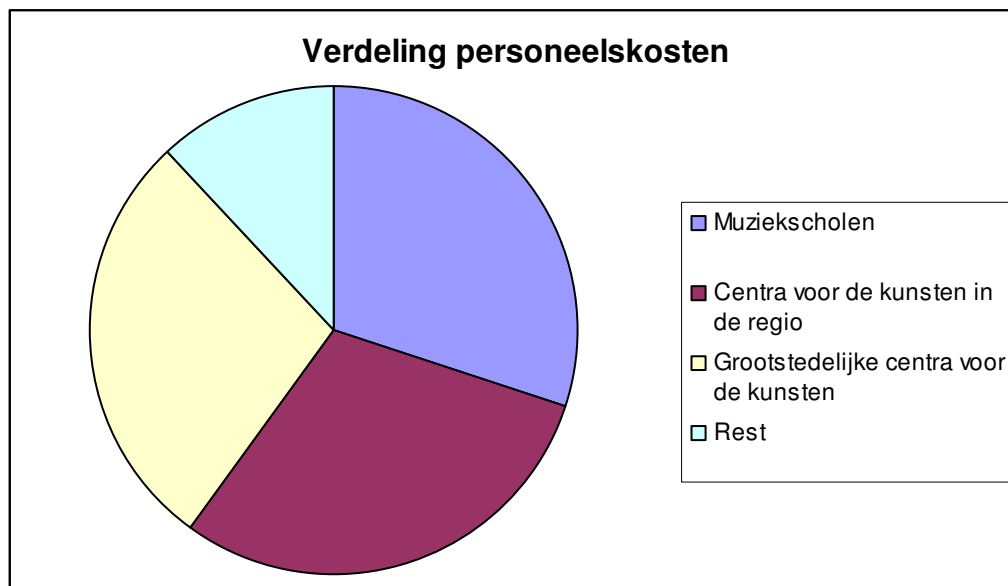
Voor de uitgaven is eenzelfde aanpak gekozen. De personeelskosten zijn de majeure uitgavenpost. Deze worden nu in tabel B2.13 eerst aan de orde gesteld. Het gaat om een totaalsom van 211 miljoen Euro.

Soort kunsteducatie-instelling	Bedrag (x miljoen euro)	%	Gemiddelde per instelling (x 1000 euro)
Muziekscholen (n=49)	64	30	1.306
Centra voor de kunsten in de regio (n=62)	63	30	1.016
Grootstedelijke centra voor de kunsten (n=15)	59	28	3.933
Rest (n=47)	25	12	514
Totaal (n=173)	211	100	1.219

Tabel B2.13: De verdeling van de personeelskosten over de centra in 2005

Tabel B2.13 geeft aan dat de grootstedelijke centra gemiddeld bijna 4 miljoen aan inkomsten hebben. De muziekscholen krijgen gemiddeld meer binnen dan de regionale centra: 1,3 miljoen tegenover 1 miljoen euro. Bij de andere centra gaat het gemiddeld om een half miljoen euro per jaar.

Van het totale bedrag wordt echter slechts 28% door de grootstedelijke centra uitgegeven, terwijl de muziekscholen en de centra voor de kunsten in de regio iedere 30% voor hun rekening nemen

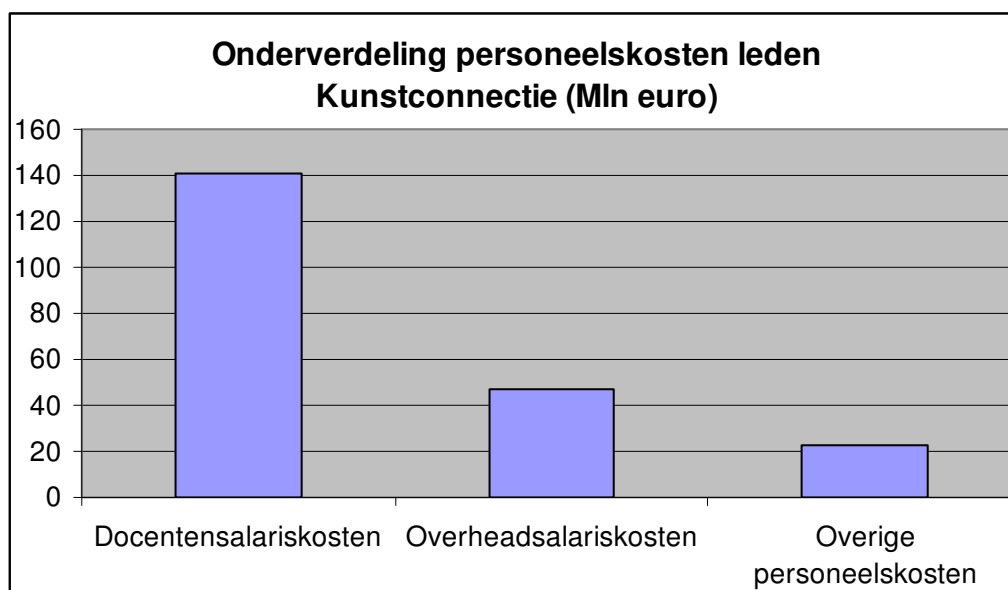
Dit laat 12% over voor de categorie `rest`.

De personeelskosten zijn in de analyse van de verlies- en winstrekeningen van de leden van Kunstconnectie verzameld naar docentensalariskosten, overheadsalariskosten en overige personeelskosten. Dat leverde het overzicht op van tabel B2.14

	Bedrag (x miljoen euro)	%
Docentensalariskosten	141	67
Overheadsalariskosten	47	23
Overige personeelskosten	23	10
Totale personeelskosten	211	100

Tabel B2.14: Onderverdeling van de personeelskosten over de centra in 2005

Tabel B2.14 geeft aan, dat de docentensalarissen drie kwart uitmaken van de totale personeelskosten. (Dit in de wetenschap dat deze op hun beurt drie kwart uitmaken van de totale kosten). De salarissen van de overheadmedewerkers zijn 23% van de totale salariskosten. Tegenover iedere euro aan salaris voor docenten staat dus 34 cent aan salarissen voor overheadmedewerkers. Van de totale personeelskosten gaat ten slotte 10% op aan allerlei andere salariskosten.

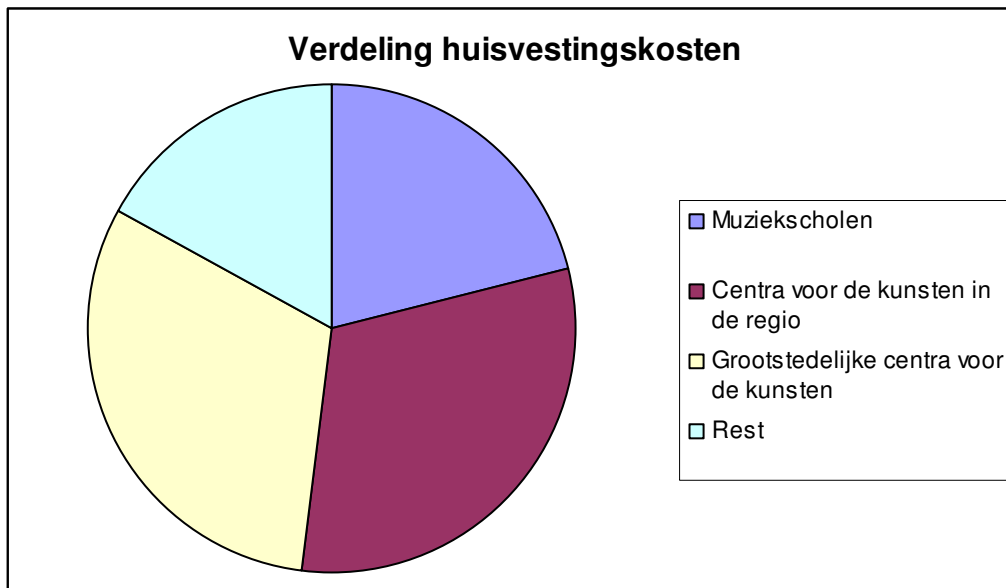
De salariskosten voor docenten waren 141 miljoen euro; die voor de andere medewerkers 47 miljoen euro en voor de overige personeelskosten werd door de eerstelijns educatie-instellingen die lid zijn van Kunstconnectie in 2005 23 miljoen euro uitgegeven.

Als tweede wordt nu een beeld geschetst hoe de totale huisvestingskosten van 29 miljoen over de verschillende soorten centra voor de kunsten zijn verdeeld. Tabel B2.15 laat dit zien

Soort kunsteducatie-instelling	Bedrag (x miljoen euro)	%	Gemiddelde per instelling (x 1000 euro)
Muziekscholen	6	21	122
Centra voor de kunsten in de regio	9	31	145
Grootstedelijke centra voor de kunsten	9	31	600
Rest	5	17	106
Totaal	29	100	168

Tabel B2.15: De verdeling van de huisvestingskosten over de centra in 2005

In tabel B2.15 komen de gemiddelde huisvestingskosten per centrum uit op 168.000 euro. Dat gemiddelde wordt omhoog gedrukt door de 15 grootstedelijke centra voor de kunsten. Die gaven hieraan namelijk in 2005 gemiddeld 600.000 euro per jaar uit. De centra voor de kunsten in de regio hadden gemiddeld te maken met huisvestingskosten van 145.000 euro per jaar. De muziekscholen betaalden gemiddeld 122.000 aan huur, elektra etc. De rest ten slotte 106.000 euro.

Waar de muziekscholen en de twee soorten centra voor de kunsten in totaal ongeveer voor dezelfde grootte van inkomsten en uitgaven staan, ziet men ten aanzien van de huisvestingskosten een ander patroon. De muziekscholen geven in totaal aanzienlijk minder uit aan huisvestingskosten dan beide soorten centra in de kunsten. De eerste betalen 22 miljoen euro per jaar, de twee laatstgenoemde instellingen ieder 30 miljoen euro per jaar.

Om welke huurbedragen gaat het hier? Die laat tabel B2.16 zien. Van de 29 miljoen euro aan huisvestingskosten blijkt 19 miljoen euro aan huren te worden betaald.

Soort kunsteducatie-instelling	Bedrag (x miljoen euro)	%	Gemiddelde per instelling (x 1000 euro)
Muziekscholen	4	21	82
Centra voor de kunsten in de regio	6	31,5	90
Grootstedelijke centra voor de kunsten	6	31,5	413
Rest	3	16	63
Totaal	19	100	110

Tabel B2.16: De verdeling van de betaalde huren over de centra in 2005

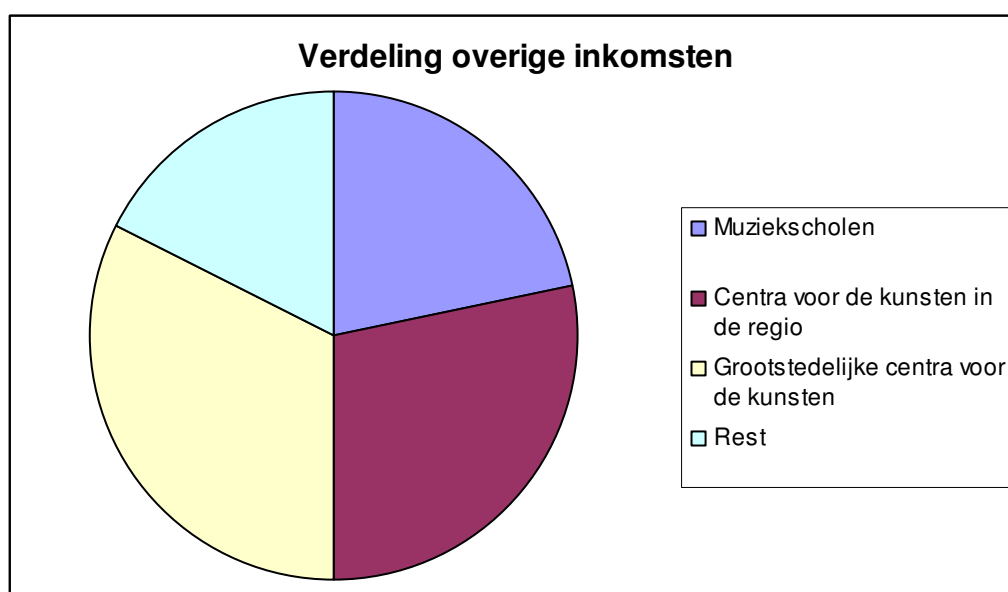
Uit tabel B2.16 blijkt, dat de verhoudingen tussen de verschillende soorten centra bij de betaalde huren ongeveer hetzelfde zijn als bij de huisvestingskosten in het algemeen. Het gemiddelde centrum betaalt 110.000 euro aan huur.

Ten slotte wordt hier de post overige kosten behandeld. Het gaat om een totaal van 38 miljoen Euro, zoals tabel B2.17 laat zien.

Soort kunsteducatie-instelling	Bedrag (x miljoen euro)	%	Gemiddelde per instelling (x 1000 euro)
Muziekscholen	9	20	184
Centra voor de kunsten in de regio	13	39	210
Grootstedelijke centra voor de kunsten	17	38	1.133
Rest	6	13	128
Totaal	45		260

Tabel B2.17: De verdeling van de overige kosten over de centra in 2005

Bij de overige kosten zijn de grootstedelijke centra leidend, zowel bij het totaalbedrag, dat zij besteden als bij het gemiddelde bedrag van hun uitgaven hieraan. Het gemiddelde bedraagt 260.000 euro en alle categorieën behalve de grootstedelijke centra zitten daar niet ver vanaf. De grootstedelijke centra echter geven aan deze post gemiddeld ruim 1,1 miljoen euro uit.

Het merendeel van de overige kosten wordt gedragen door de centra voor de kunsten. De grootstedelijke centra namen 17 miljoen euro voor hun rekening en de centra voor de kunsten in de regio 13 miljoen. Van de 38 miljoen euro, waarom het hier in totaal in 2005 ging, hebben de muziekscholen samen 9 miljoen euro besteed en de resterende instellingen 6 miljoen euro.

Omdat de overige kosten de afgelopen zestien jaren relatief hard stegen volgt hieronder hiervan een doorsnede. Tabel B 2.18 laat de acht posten zien, die in de analyse van de verlies- en winstrekeningen zijn onderscheiden.

Kostensoort	Bedrag (x miljoen euro)	%
Kantoorkosten	9,2	21
Algemene kosten	8,9	20
Marketingkosten	2,4	5
Productiekosten	8,5	19
Overige bedrijfskosten	4,2	9
Financiële baten en lasten	1,9	4
Bijzondere kosten	5,9	13
Afschrijvingen	4,0	9
Totaal	45	100

Tabel B2.18: Doorsnede van de `overige kosten` van de centra in 2005

In Tabel B2.18 ziet men dat de kantoorkosten en de algemene kosten samen 42 procent van de overige kosten uitmaken. Dat is dan niet meer dan 4% van het totaal der kosten van de centra. De productiekosten vormen 19% van de overige kosten en zijn daarmee 2% van het totaal der kosten. De marketingkosten zijn laag: 5% van de overige kosten en daarmee een half procent van het totaal der kosten.

Het opkomende ondernemerschap in de sector kan de vraag doen rijzen in hoeverre de ondernemende activiteiten wel rendabel zijn. Hieronder wordt dit voor de producties uitgewerkt. In tabel B2.19 staan eerst de uitgaven voor de producties, zoals deze blijken uit de jaarverslagen 2005 en daarna de kosten die ervoor gemaakt zijn.

	Inkomsten van producties (x miljoen euro)	Kosten producties (x miljoen euro)	Verlies(x miljoen euro)
Muziekscholen	0,1	0,5	-0,4
Centra voor de kunsten in de regio	0,9	1,3	-0,4
Grootstedelijke centra voor de kunsten	0,8	4,8	-4,0
Rest	1,0	1,9	-1,0
Totaal	2,8	8,5	-5,8

Tabel B2.19: De verdeling van de kosten voor producties en het nettoverlies daarop over de centra in 2005

Tabel B2.19 laat zien, dat de sector op haar omzet aan producties van 2,8 miljoen Euro een verlies maakte van 5,8 miljoen.

Bij een analyse van de kosten van de leden van Kunstconnectie valt het gemeenschappelijk patroon in de afschrijvingen op. Of het nu muziekscholen betreft of grootstedelijke centra voor de kunsten, de afschrijvingen bedragen steevast 1,5 % van de kosten. Hierin zitten door de bank genomen geen afschrijvingen voor onroerend goed. Daar deze instellingen geen winst blijken te maken en geen onderpand bezitten voor extrakredieten, moeten de investeringen uit de afschrijvingen komen, tenzij

de overheid genegen is met subsidies bij te springen. Dit verschijnsel is een indicatie, dat de jaarlijkse ruimte voor autonome investeringen voor de gemiddelde instelling in principe ook deze 1,5% van de totaalkosten bedraagt, die de afschrijvingen uitmaken.

Dit komt voor de sector overeen met een bedrag van 4 miljoen euro per jaar. De leden van Kunstconnectie kunnen met andere woorden jaarlijks 4 miljoen zelfstandig investeren zonder een beroep te hoeven doen op subsidie.

6 Conclusies

1. De economie van de leden van Kunstconnectie wordt enerzijds dominant bepaald door gemeentesubsidies en anderzijds door salariskosten. De verhouding tussen deze twee grootheden heeft de exploitatie van de centra voor de kunsten traditioneel bepaald. Deze posten groeiden van 1991-2005 beide sneller dan de inflatie, waarbij de gemeentesubsidies iets minder hard toenamen dan de personeelskosten.

2. Het relatieve aandeel van de les- en cursusgelden in de totaalinkomsten blijft door de jaren heen min of meer gelijk.

3. Het belang van de gemeentesubsidies in de exploitatie neemt geleidelijk af.

4. De alternatieve inkomsten worden belangrijker. Die zijn in de vijftien jaar van 1991 tot en met 2005 sterk toegenomen. Deze hebben de toenemende discrepantie tussen gemeentesubsidies en personeelskosten opgevangen.

5. Centra van de kunsten kennen geen uniforme exploitatie maar het maakt verschil of zij in grote steden opereren dan wel een bundeling zijn van regionale muziekscholen en creativiteitscentra.

6. Centra voor de kunsten werken niet per se goedkoper dan muziekscholen.

7. Zou de discrepantie tussen gemeentesubsidies en personeelskosten verder toenemen, dan moeten de alternatieve inkomsten stijgen. Een verdere groei van de `overige inkomsten` vereist - normaal gesproken - marketinginspanningen. De marketingkosten nemen bij de overige posten echter weinig plaats in. De kantoorkosten, algemene kosten en productiekosten domineren de overige kosten.

8. De autonome investeringsruimte van de centra voor de kunsten is betrekkelijk gering.

9. Als deze trends zich doorzetten is de vraag waar het geld vandaan zal komen voor de extra marketinginspanningen, die vereist zijn voor een doorgroei van de post `overige inkomsten`.

Bijlage 3 VERANTWOORDING

Verantwoording

3.1 Introductie

Dit hoofdstuk geeft een verantwoording van de aanpak van deze studie, levert de achtergrond voor de gekozen cijfers voor de aantallen actieve kunstbeoefenaars in de vrije tijd en legt uit hoe wij aan hun bestedingen zijn gekomen. Het laat ten slotte zien hoe de steekproeven van kunsteducatie-instellingen en amateurkunstverenigingen zijn samengesteld.

Eerder verstrekten wij de opdrachtgevers uitgebreide gespreksnotities over de literatuur die ten behoeve van deze studie werd verricht en de conclusies die daaruit vielen te trekken voor de aanpak ervan. Deze verantwoording kan worden beschouwd als een samenvatting van die gespreksnotities.

3.2 De positie binnen de economie

Aan dit rapport zijn conform onze offerte van 1 juli 2008 vijf stappen voorafgegaan:

1. Analyse van de methode die gebruikt is voor het Franse onderzoek, dat ten grondslag ligt aan *The Economic Importance of Amateur Arts* door Romuald Ripon in het congresverslag over de *First International Conference on Amateur Arts*.
2. Analyse van de methoden van economische impact onderzoeken hier en in het buitenland voor de culturele sector, met name voor de amateursector als aanwezig.
3. Analyse van SCP-onderzoek en dat van andere onderzoeksinstellingen, met name ook die welke gegevens bevatten over de bestedingen van individuele kunstenaars en het vrije circuit.
4. Bestudering van de elders gebruikte modellen voor multipliers en bepalen van hun relevantie.
5. Bepalen van de aantallen amateurkunstverenigingen, aantallen amateurkunstenaars om uitgangspunten te vinden voor het bepalen van de populatie en het bepalen van de steekproef voor het bestuderen van de jaarverslagen van de kunsteducatie-instellingen.

Oorspronkelijk werd gedacht aan een studie naar de economische impact van de amateurkunst. Wij konden er al vanuit gaan, dat naar de economische impact van specifiek DE amateurkunst zeer weinig onderzoek is gedaan. Liesbeth Heek heeft in 2006 ten behoeve van haar pilot-studie voor Unisono de nodige tijd besteed om zulke onderzoeken te vinden. Ze heeft twee relevante onderzoeken gevonden uit de jaren 1991 en 1996, namelijk *The Amateur Arts and Crafts* en *Le poids économique des activités artistiques amateur*.

Hoofdstuk twee van *The Amateur Arts and Crafts* geeft een inzicht in de participatie aan amateurkunst- en crafts in 1991 op basis van face to face interviews met bijna 8.000 respondenten. Het ging bij dit onderzoek niet alleen om de beoefening van amateurkunst maar ook om die van amateurcrafts. Dit onderzoek werd gehouden onder Engelsen van 20 jaar en ouder. In dit onderzoek is niet naar hun bestedingen gevraagd.

In Frankrijk publiceerde R. Ripon in 1996 *Le poids économique des activités artistiques amateur* voor het Franse Ministerie van Culture. Dit werk is nadrukkelijk opgezet als een studie naar de plaats van de amateurkunst in de economie. Daarmee is het nog geen studie naar de economische impact van de amateurkunst. De studie van Ripon is deels weer gebaseerd op een achterliggend onderzoek, namelijk een onderzoek van 1994 door O. Donnat: *Les amateurs. Enquête sur les activités artistiques des Français*. Dit onderzoek werd gedaan onder een eerste steekproef van 10.000 Fransen van 15 jaar en ouder.

In 2008 hebben wij andermaal in de geëigende bibliotheken en op internet gezocht naar relevante literatuur en onderzoeken. In de UK zijn enige studies gedaan, die ook de economische impact benoemen maar daar niet op zijn gericht. Het dichtst bij komt nog *Our Creative talent: the voluntary and amateur arts in England*, waar de inkomsten en uitgaven van verenigingen zijn verzameld en gegroepeerd per kunstvorm en per regio voor 2006/7.

De economische impactstudies, die in de culturele sector in het algemeen zijn gedaan, bestudeerden gewoonlijk bestaande instellingen, en vonden niet plaats om vooraf een eventueel besluit om een instelling op te richten, te toetsen. Bij zulke besluiten zouden economische impact studies goede diensten kunnen bewijzen. Ook gaat het hen er niet om de voor- en nadelen van enige alternatieven te laten zien. De doelstelling is bescheiden: de beschrijving van de economische positie van een instelling of branche in de lokale economie. In Vlaanderen zijn net voor 2000 twee branches expliciet onder de loep genomen met een economische impactstudie. Dat waren de film (1997) en de podiumkunsten (1998). Het is van belang te constateren, dat de amateurs buiten deze impactstudies zijn gehouden, met het argument, dat *daardoor de gegevens homogener werden* (podiumkunsten), respectievelijk omdat de filmproductie en -distributie als invalshoek werd genomen.

Men moet dan ook concluderen dat wie een studie naar de economische impact van de amateurkunst wil uitvoeren, op zichzelf is aangewezen. Er bestaan geen voorbeelden van. De risico's die men hiermee loopt, zijn groot. Hiervoor voeren wij drie redenen aan:

1. Oneigenlijk gebruik
2. Essentiële gegevens ontbreken
3. Fundamenteel andere economische betekenissen

Ad 1. Oneigenlijk gebruik

Economen wijzen er sinds de opkomst van economische impactstudies op, dat de economiewetenschap het gedrag bestudeert van burgers die kiezen. Door de impact toe te wijzen aan een bepaalde activiteit zou men de logische denkfout maken, te vergeten dat het geld door die burger in ieder geval altijd wel wordt uitgegeven. Zou de amateurkunst niet bestaan dan zou het daaraan gependeerde geld wel aan bijvoorbeeld tuinieren worden uitgegeven. Het zou daarom onjuist zijn de impact aan een bepaalde maatschappelijke activiteit, zoals in dit geval de amateurkunst toe te wijzen. Een pleidooi op economische gronden voor meer financiering van meer cultuur, zoals in de USA nogal eens is gebeurd, zou om die reden volgens deze economen met behulp van een economische impact studie niet mogen worden gedaan. Impliciet is immers de veronderstelling, dat de kunstensector wordt toegevoegd aan de bestaande economie van de betrokken regio/het betrokken land en de daarmee samenhangende bedrijfstakken als een bestedingsimpuls.

Een economische impactstudie hoort minstens aan te geven met welk doel die wordt geschreven. Het meest voor de hand liggende doel om een economische impact studie te ondernemen is om de effecten te berekenen van een ingreep, die men wil gaan doen. Als het erom gaat argumenten aan te dragen voor een beleidswijziging, een ander veel voorkomend doel, is het minstens noodzakelijk om de studie te detailleren naar de verschillende onderdelen om te laten zien welk onderdeel zich leent voor een ingreep. In dit geval gaat het echter niet om een ingreep noch om een vergelijking van alternatieve mogelijkheden maar om te laten zien welke plaats een bepaalde sector in de economie inneemt. Een tweede doelstelling kan zijn de beredeneerde aannames, die nodig zijn voor een impactstudie duidelijk over het voetlicht te krijgen om te bepalen en te laten zien welk onderzoek nuttig is om die beredeneerde aannames door feiten te vervangen, zodat een impactstudie desgewenst wel handen en voeten kan krijgen.

Ad 2. Essentiële gegevens ontbreken

Om de economische impact te kennen volstaat het niet om de directe bestedingen te meten. Het gaat vooral om de doorwerkingen in de toeleveringsbedrijven en de toelevering daarvan, de zogenaamde multiplier-effecten. Men pleegt dit te doen op basis van een zogenaamde input-output analyse. Die kan per bedrijfstak of zelfs subbedrijfstak worden samengesteld, als daarvan de inkomsten en uitgaven statistisch worden bijgehouden.

In Nederland gebeurt dit alleen voor de kunsteducatie-instellingen, die lid zijn van Kunstconnectie en voor de dansscholen. Ook wordt er een statistiek bijgehouden van de import en export van muziekinstrumenten. Er bestaan daarom veel lacunes in de noodzakelijke data.

Men zou dan kunnen denken aan beredeneerde veronderstellingen. Beredeneerde veronderstellingen zouden hiervoor niet voldoen, tenzij die zouden gebeuren op basis van harde gegevens in het buitenland. Daar wemelt het echter niet van de gegevens. Om de ontbrekende data te vinden voor het

berekenen van multiplier effecten naar andere sectoren zouden speciale studies dienen te worden gemaakt, waarvoor het budget voor deze studie onvoldoende is.

Ad 3. Fundamenteel andere economische betekenis

Het gaat bij de economische betekenis van de amateurkunst bovendien niet zo zeer om multiplier effecten maar eerder om uitstralingseffecten op de economie van de professionele kunsten. Economisch gezien legt de amateurkunstbeoefening namelijk een bodem onder de professionele kunstbeoefening. Om dit gemakkelijk te zien kan men zich de verhouding tussen aantallen amateurkunstenaars en professionele kunstenaars voor ogen stellen. Er zijn in Nederland 8 miljoen amateurkunstenaars en ruim 40.000 professionele kunstenaars in de sector van de autonome kunsten. Met andere woorden achter iedere professionele kunstenaar staan in Nederland ongeveer 200 amateurkunstenaars.

Doordat de amateurs artistieke prestaties leveren en willen worden bijgeschoold, wordt een bodem gelegd onder het kunstonderwijs in Nederland. Anderzijds dienen de kunsteducatiecentra als zekerheid voor het professionele bestaan van kunstdocenten. Zij leggen ook een bodem onder een gespecialiseerd winkelbestand, waarvan de professionele kunstenaars kunnen profiteren.

Om deze redenen hebben wij er in overleg met de opdrachtgevers voor gekozen geen traditionele impact studie op te zetten maar om de positie van de amateurkunst binnen de Nederlandse economie te beschrijven. Hierbij hebben wij ernaar gestreefd die gegevens bij elkaar te brengen, die mede kunnen dienen als basis voor een economische impact studie, wanneer hieraan behoefte zou ontstaan.

In 3.6 *Literatuur* laten wij zien welke literatuur in dit kader bestudeerd is.

3.3 Participatie: het aantal Nederlanders, dat amateurkunst beoefent.

3.3.1 Introductie

Wij gaan er in dit rapport vanuit, dat 50% van de Nederlanders amateurkunstenaar is. Het gaat hier om de participatiegraad van de 16 miljoen Nederlanders van 6 jaar of ouder. De onderstaande argumenten maken duidelijk hoe we tot deze 50 % zijn gekomen.

3.3.1 AVO

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) heeft voor 2003 (Aanvullend Vrijtijds Onderzoek {AVO}) uitgezocht, dat 44% van de Nederlanders, minstens een kunstvorm beoefent in de vrije tijd. Dit geldt ook voor 2007. Met creatief schrijven daarbij komt dit percentage uit op 49% Het SCP vertelt echter niet het hele verhaal. Dit niet alleen vanwege het ontbreken van creatief schrijven in eerdere onderzoeken maar ook vanwege het ontstaan van nieuwe kunstvormen, de onzichtbaarheid van kleine kunstvormen en het niet meetellen van de sportkunsten. De deelnemers hieraan brengen het aantal amateurkunstenaars omhoog en bijgevolg ook het percentage Nederlanders, dat amateurkunst beoefent. Waar gaat het om?

1. Nieuwe kunstvormen: Omdat de AVO een continu-onderzoek is vraagt het naar de beoefening van kunsten in termen van het aanvangsjaar van de dataverzameling en in categorieën van de disciplines en kunstvormen, die toen geldend waren. Hierdoor mist het soms nieuwe kunstvormen, die zich niet in die termen laten benoemen, zoals computerkunst, dan wel of in het Engels worden benoemd, zoals poetry slam of street dance en bovendien kunnen de cross-overs niet goed worden gevangen. Het Sociaal Cultureel Planbureau verhelpt dit probleem met enige regelmaat. Het permanente effect is echter een systematische vertekening, doordat men met dit verhelpen nu eenmaal achter loopt. De cijfers vertekenen bij een opwaartse trend naar beneden. De trend is opwaarts met name bij de fotografie en de computerkunst door de digitale mogelijkheden.

2. Een discipline werd tot en met 2003 niet in de AVO benoemd: `creatief schrijven`. Het AVO neemt in haar onderzoeken creatief schrijven niet mee, terwijl het ook een activiteit is, die in Nederland op grote schaal door amateurs wordt beoefend. De volgende zes producten van amateur-schrijvers kunnen worden onderscheiden: Toneelstukken, Dagboeken, Gedichten, Verhalen, Romans, Journalistiek. (Het BSC-2005 neemt een heel brede vraagstelling, door al het schrijven behalve sinterklaasgedichten mee te laten tellen.) Naar het journalistieke schrijven is in de onderzoeken tot nu toe niet gevraagd, hoewel ingezonden stukken passen in de experience economie en de weblogs (deels overigens een vorm van dagboekschrijven), die journalistieke aspiraties hebben sterk in aantal toenemen. De AVO geeft voor 2007 49% beoefenaars, als het creatief schrijven wordt meegeteld (presentatie Dr. A v.d. Broek *Kunstbeoefening uit liefde Congres Kunstconnectie 22-04-2009*).
3. Verder worden binnen de afzonderlijke disciplines de zogenaamde `kleine kunstvormen` niet meegenomen als porseleinbakken of muziek componeren. Dat komt, omdat er niet expliciet naar gevraagd wordt en ze door de respondenten, aan wie de vragen worden voorgelegd, niet met de hoofdisciplines worden geassocieerd. In deze tellingen worden van oudsher wel de handvaardigheden met een artistieke inslag meegeteld, die door vrouwen worden uitgeoefend, zoals quilten, en niet die, welke merendeels door mannen worden gepraktiseerd, zoals schoonmetselwerk of orgelbouw.
4. Daarnaast zijn er kunstvormen, die zich tussen sport en kunst bevinden, zoals stijldansen, en expressieve vormen van aerobics. Men kan deze kunstvormen, die gewoonlijk dicht tegen dans aanleunen, de sportkunsten noemen. Ook de sportkunsten worden niet meegenomen door de AVO.

Met een uitgangspunt van 50% participatie kiezen wij in dit onderzoek voor een voorzichtige positie.

Er bestaan twee opties om de participatiegegevens van de AVO, dat om de vier jaar wordt gehouden te toetsen en om 50% participatie, die als uitgangspunt voor deze studie wordt gekozen, op haar waarde te schatten.

In 2005 hield het W.J.H. Mulier instituut een onderzoek onder de amateurs. Deze gegevens van het bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2005 van het W.J.H. Mulier instituut (BSC-2005) over participatie kunnen in het spel gebracht worden. Het gaat hier om een onderzoek onder bijna 5.500 respondenten. Dit onderzoek was niet alleen uit op kunstbeoefening maar ook op sportbeoefening. Er is in dit onderzoek volgens de auteurs sprake van een vertekening naar autochtone en oudere amateurs. Al met al beoefent volgens de tellingen van BSC-2005 64% van de Nederlandse bevolking amateurkunst.

De andere referentie is van recenter datum. In 2009 deed Kunstfactor via marktonderzoekbureau Veldkamp een test voor de op te zetten Monitor Amateur Kunst (pilot-MAK). Het betrof hier 907 Nederlanders. Van hen beoefende er 424 geen amateur kunst en 482 wel. Volgens deze steekproef zou dus 53% van de Nederlanders amateurkunst beoefenen.

De referentie-onderzoeken komen hoger uit dan 50 % participatie. Hieruit blijkt, dat door dicht bij de AVO te blijven, in dit onderzoek een voorzichtige aanpak gekozen voor het bepalen van een participatiepercentage aan de kunsten.

Waar zitten de verschillen? Een vergelijking van de uitkomsten van de participatie aan verschillende kunsten kan hier een eerste inzicht geven. De uitkomsten van het AVO met BSC-2005 bevestigt de AVO uitkomsten voor tekenen, schilderen zonder ontwerp op de computer, voor beeldhouwen en voor textiele werkvormen. Men kan hieruit concluderen, dat het AVO voor de traditionele beeldende kunsten betrouwbare gegevens oplevert. Alleen de textiele werkvormen liggen bij BSC-2005 lager dan

bij AVO, wellicht vanwege de onderrepresentatie van allochtonen. Ook t.a.v. de PC is er overeenstemming. Ondanks dat vraagt het BSC-2005 ruimhartig naar *multi-media op de computer*, waarbij wel voorbeelden worden genoemd (*flash, demo`s, webpages*), terwijl AVO kernachtig naar *grafisch ontwerpen op de computer vraagt*. Beide zitten hier op 15%.

Er zit een verschil bij *fotograferen, film en video*. De hogere uitkomst bij BSC-2005 (twee maal zo hoog) dan bij AVO kan niet verklaard worden door een verschillende vraagstelling want beide vragen naar fotografie, film en video, op een manier, die vakantie- en familieweergaven uitsluiten. Bij BSC-2005 ziet men een nog iets meer precieze uitsluiting dan bij AVO. (BSC-2005: geen vakantie- of familiekiekjes; geen vakantie- of familiefilmpjes. AVO: geen vakantie- of familiekiekjes; geen familiefilmpjes (dus eventueel wel vakantiefilmpjes). De pilot-MAK heeft fotografie, film en computerkunst samengevat en komt voor beide samen tot 25,5 % participatie.

De kleine kunstvormen maken bij BSC-2005 6% uit.

Wat muziek betreft wijken de cijfers van BSC-2005 ook weinig af van AVO. BSC-2005 voegt evenwel nieuwe categorieën toe, namelijk componeren, 2%, muziek op computer (6%) en andere muziekactiviteiten (7%). Het lijkt vooralsnog gerechtvaardigd om ervan uit te gaan, dat deze activiteiten samen gaan met zingen of een instrument bespelen.

Bij het theater komt BSC-2005 zo veel hoger uit dan AVO, die 4% heeft, dat de cijfers van BSC vragen oproepen. Men kan ervan uitgaan dat de respondenten, die de sportkunsten beoefenen, zijn meegeteld onder de kunsten. Volgens de pilot-Mak zou toneel en dans worden beoefend door 10%.

Ten slotte vermeldt BSC-2005, dat 12% van de Nederlandse bevolking schrijft, waarbij het onderzoeksinstituut alleen het schrijven van Sinterklaasgedichten heeft uitgesloten. De pilot-MAK komt op 8%.

Dat BSC-2005 behoorlijk veel hoger uitkomt dan AVO kan dus grotendeels verklaard worden door de benadering die zij koos voor fotograferen, sportkunsten en schrijven. Wij kiezen er in deze studie voor 50% participatie in de wetenschap, dat hiermee de kleine kunsten en sportkunsten onvoldoende zijn verincorporeerd in de tellingen.

3.3.3 De dubbelparticipatie

Belangrijk voor de vaststelling van de economische betekenis van amateurkunst is hier te constateren, dat degenen, die als amateur de kunsten beoefenen, vaak meerdere kunstvormen en zelfs meerdere disciplines beoefenen. De AVO komt tot 1,6 kunsten per amateurkunstbeoefenaar.

Ook deze cijfers kunnen in perspectief worden gezet, door te laten zien tot welke bevindingen over de dubbelparticipatie het W.J.H. Mulier instituut en Veldkamp zijn gekomen. BSC-2005 suggereert, dat degenen, die amateurkunst beoefenen gemiddeld met twee kunstvormen bezig zijn. MAK zit iets lager: wie aan amateurkunst doet beoefent gemiddeld 1,75 kunstvorm.

Het SCP heeft de dubbelparticipatie in 2003 geanalyseerd. De hoge dubbelparticipatie is relatief gezien het belangrijkste bij de theatermakers. Onder de theateramateurs, (AVO 5%) doet 60% eveneens aan beeldende kunst en 48% aan muziek. De dubbelparticipatie is ook tamelijk aanzienlijk bij muziek. Van de (bij AVO) 21% deelnemers aan muziekvakken doet 53% ook aan beeldende kunst en 10% aan een theateractiviteit.

Aangezien de beeldende vakken relatief populair zijn, dat wil zeggen het grootste aantal participanten kennen, wordt dit soort vakken ook in absolute aantallen vaak beoefend door amateurs die ook op ander terrein actief zijn. *Van de amateurkunstenaars (bij AVO 32% van de Nederlanders) die een*

beeldend vak beoefenen, is 32% ook actief op muzikaal vlak en doet 8% ook aan theater (SCP 2005, p)74).

In tabel B3.1 staat een overzicht van de dubbelparticipatie, zoals AVO deze laat zien:

<i>Tweede discipline →</i>	<i>Bk</i>	<i>Muziek</i>	<i>Theater</i>
<i>Eerste discipline</i>			
<u>Percentages</u>			
Beeldende kunstvak	X	32	8
Muziekvak	53	X	10
Theatervak	60	48	X
<u>Aantallen</u>			
Beeldende kunstvak aantallen (x 1 miljoen)	x	1,6	0,3
Muziek aantallen (x 1 ml)	1,7	X	0,3
Theater aantallen (x 1 miljoen)	0,47	0,37	X

Tabel B3.1: Amateurkunstenaars met een tweede discipline. (Bron: SCP 2005: p. 74, op basis van cijfers voor 2003)

Sommige amateurs, met name theateramateurs, oefenen gezien deze cijfers kennelijk zelfs een derde kunstactiviteit uit. Naar een eerste schatting telt Nederland 200.000 poly-amateurkunstenaars.

3.3.4. Conclusie t.a.v. de participatie

Uit het bovenstaande blijkt, dat een participatiegraad van 50%, die wij als uitgangspunt nemen voor dit onderzoek een voorzichtige schatting is. Wij kiezen hier echter voor. Dit om ons ten aanzien de participatie op het Aanvullend Vrijetijds Onderzoek(AVO) van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) te baseren. Dit is een continu-onderzoek, dat iedere vier jaar wordt gehouden. Door 50% als participatiegraad te nemen, veronderstellen we een participatie van 1 % aan de kleine kunsten. De sportkunsten worden in dit onderzoek niet meegeteld. Hiermee blijven we 3% onder de uitkomst van de pilot-MAK.

De tweede conclusie is, dat veel amateurkunstenaars een tweede discipline beoefenen. Als er gevraagd wordt naar bestedingen, dient hiermee rekening te worden gehouden. De hoge graad van dubbelparticipatie is relevant, als men wil weten wat amateurkunstenaars besteden. Men kan zich niet beperken tot de vraag wat zij aan hun belangrijkste liefhebberij besteden maar dient te vragen naar de bestedingen voor de beoefening van amateurkunst in het algemeen.

3.4 Bestedingen

3.4.1 Introductie

De pilot-MAK laat op de eerste plaats zien, dat van de amateur- kunstenaars de helft geen uitgaven doet. Veldkamp vroeg naar de uitgaven in 2008 en ontdekte dat van de 482 beoefenaren er in 2008 precies 241 wel uitgaven deden ten behoeve van hun kunstbeoefening en 241 niet. Dat 50% van de amateurkunstbeoefenaren uitgaven doet voor hun kunstbeoefening komt nadrukkelijk terug in het rapport. Hoeveel geld geven die amateurkunstenaars dan gemiddeld per persoon uit?

3.4.2 Vergelijking

In principe zijn hier drie bronnen beschikbaar. De bestedingen van de amateurkunstenaars worden vierjaarlijks gemeten door AVO met de vraag: *wat geeft u op jaarbasis uit aan uw voornaamste kunstvorm?* Deze vraag heeft twee nadelen. Op de eerste plaats houdt deze geen rekening met het feit, dat veel amateurkunstenaars twee disciplines beoefenen. Daarnaast wordt slechts gevraagd naar het totaal der uitgaven. De respondenten van AVO zijn al degenen, die het afgelopen jaar hun kunst minstens een keer hadden beoefend.

Ook het W.J.H. Mulier -instituut vroeg in 2005 naar bestedingen en dit per discipline. De uitgavenposten waren in BSC-2005 al uitgebreider, namelijk:

- Contributie, les- en cursusgeld
- Kleding, instrumenten, materialen

Bovendien werden de bestedingen gerelateerd aan de frequentie waarmee men zijn of haar kunst beoefende: Jaarlijks, maandelijks, wekelijks. Dit leverde een interessant gegeven op over de relatie tussen bestedingen en intensiteit van de beoefening. Als men de uitgaven van degenen, die minder dan een keer per maand hun kunst beoefenen op 100 euro per jaar zet, dan geven de maandelijke cultuurdeelnemers 139 euro per jaar uit en de amateurkunstenaars, die wekelijks met hun discipline bezig zijn 189 euro per jaar uit, dus bijna twee keer zo veel.

Interessant is hier de opsplitsing naar kunstvormen. De opgaven van bestedingen betreffen alleen de amateurkunstenaars die hun discipline meer dan een keer per maand beoefenen. Deze varieerden van 226 euro (audio-visueel) naar 371 euro per jaar (theater).

Het laatste onderzoek naar bestedingen is dat van de Pilot-MAK. In 2009 wilde Veldkamp naast gegevens over de participatie ook de bestedingen weten van de amateurkunstenaars. De pilot-MAK maakte geen onderscheid naar discipline, vroeg naar acht bestedingscategorieën en ondervroeg alle amateurkunstenaars. Veldkamp vroeg: *welke bedrag gaf u het afgelopen jaar (2008) uit aan...?* En nu werden acht posten onderscheiden, namelijk:

- Contributies amateurkunstvereniging
- Les en/of cursusgeld
- Instrumenten, apparatuur
- Materialen, kleding
- Vervoerskosten
- Consumpties
- Donaties aan stichtingen ter bevordering van amateurkunstbeoefening

- Abonnementen op tijdschriften van en voor amateurkunstbeoefening

De pilot-MAK benadert de bestedingen genuanceerder dan AVO en BSC-2005. Bovendien zijn er een aantal uitgavenposten toegevoegd. Dit pleit ervoor de bestedingen in het onderzoek te gebruiken, zoals die in de pilot-MAK zijn genoteerd. De reden hiervoor is, dat een differentiatie naar uitgavenpost voor dit onderzoek van het meeste belang is, omdat naarmate een breder beeld wordt geschetst van de uitgaven, de doorstroming van de bestede gelden door de economie beter kan worden getoond.

3.4.3 Controle op de pilot-MAK

Maar hebben de bestedingen, die de pilot-MAK noemt ook een achtereenvolger? Dat kan alleen bekeken worden voor de posten die AVO en BSC-2005 hebben gemeten.

Nu volgen de uitkomsten per bestedingsvorm. Dat begint met de uitgaven aan contributies aan amateur-kunstverenigingen (AK-verenigingen):

Contributies AK- vereniging euro per jaar	Totaal ondervraagden	Totaal ondervraagden	Besteders Kunstbeoefening absoluut	Besteders Kunstbeoefening %
	Absoluut	%		
0	457	90,4	193	79,6
1-25	1	0,3	1	0,6
25-50	9	1,8	9	3,8
51-100	10	1,9	10	4,0
101-199	21	4,1	21	8,5
200 of meer	8	1,6	8	3,3
Totaal	506	100	241	100

Tabel B3.2: Amateurkunstenaars, die geld uitgeven aan contributies (Bron: Pilot-MAK)

Tabel B3.2 laat uitkomen, dat 20,4 % van de amateurkunstenaars die geld uitgeven aan hun kunstbeoefening, contributie afdraagt aan een vereniging: 816.000 personen.

Met name ziet men ook in tabel B3.2, dat veel contributies van verenigingen van amateurkunstenaars tussen 50 en 200 euro per jaar bedragen.

De volgende post die zich leent voor een vergelijking, is les- en cursusgeld.

Bestedingen aan les en/of cursusgeld	Totaal ondervraagden	Totaal ondervraagden	Besteders Kunstbeoefening absoluut	Besteders Kunstbeoefening %
	Absoluut	%		
0	365	76,1	121	50,3
1-25	7	1,5	7	3,1
25-50	11	2,2	11	4,6
51-100	34	6,7	34	14,1

101-199	24	4,7	24	9,7
200 of meer	44	8,7	44	18,1
Totaal	505	100	241	100

Tabel B3.3: Amateurkunstenaars die geld uitgeven aan les- en cursusgelden

Tabel B3.3 laat uitkomen, dat de helft (49,7%) van de amateurkunstenaars, die geld uitgeeft aan hun liefhebberij jaarlijks geld besteedt aan lessen of cursussen: 1.988.000 Nederlanders.

Men ziet twee pieken. Er is een groep, die tendeert om aan lessen of cursussen tussen de 50 en 100 euro uit te geven. Een tweede groep geeft 200 euro of meer uit. Dit kan worden geïnterpreteerd als participatie aan een lange serie lessen gedurende een seizoen. Die groep bestaat uit 18.1 procent van de amateurkunst-beoefenaars die geld uitgeven aan hun liefhebberij: 742.000 personen.

Referentiepunt voor deze uitkomsten kan het BSC-2005 onderzoek van het W.J.H. Mulier instituut zijn. Dit geeft als bedragen voor contributie en les-/cursusgeld samen(tabel 11) – maar dan van degenen, die aangeven hun amateurkunst meer dan een keer per maand te beoefenen - Euro 139, 00 per jaar. Zoals we bij MAK hebben gezien zit hier percentage van 51% onder, dat geen bedragen aan hun liefhebberij uitgeeft. De uitkomst van BSC-2005 doet dus geen alarmbellen rinkelen, die maken dat de bedragen, die in de MAK worden genoemd, niet acceptabel zouden zijn.

BSC-2005 laat nog een tweede controle toe, omdat zij in een post ook bedragen noemt voor kleding, instrumenten en materialen. De gemiddelde jaaruitgaven van de `maandelijkse beoefenaars` worden daar opgevoerd als 127 euro. Ook dit bedrag is niet zodanig, dat het twijfels zou oproepen aan de uitkomsten van de pilot-MAK. Nu worden namelijk de bestedingen aan instrumenten en apparatuur enerzijds en aan materialen en kleding anderzijds naar voren gebracht, zoals deze in de pilot-MAK naar voren komen. In tabel B3.4 staan de bestedingen aan instrumenten en apparatuur.

Bestedingen aan instrumenten apparatuur	Totaal ondervraagden absoluut	Totaal ondervraagden %	Besteders Kunstbeoefening absoluut	Besteders Kunstbeoefening %
0	456	92,8	193	84,5
1-25	4	0,8	4	1,8
25-50	8	1,7	8	3,6
51-100	12	2,5	12	5,3
101-199	1	0,3	1	0,6
200 of meer	10	1,9	10	4,2
Totaal	493	100	229	100

Tabel B3.4: Amateurkunstenaars die geld uitgeven aan instrumenten en apparatuur

Tabel B3.4 geeft aan dat 15% van de amateurs, die uitgaven doen ten behoeve van hun kunst, investeren in instrumenten en apparatuur. Dat percentage komt overeen met 7,5 % van alle amateurkunstenaars.

Zij laat ook zien, dat er 25 respondenten in de steekproef zijn, die een bedrag van minder dan 100 euro uitgeven en 10 die meer dan 200 euro uitgeven. Met andere woorden: van de amateurkunstenaars die geld steken in apparatuur en instrumenten, besteedt ruim 70% minder dan

100 euro, wat op onderhoud wijst en een kleine 30% besteedt bedragen, die eerder een investeringskarakter lijken te hebben.

Hoe zit het materialen en kleding? Dit laat tabel B3.5 zien.

Bestedingen aan materialen, kleding e.d.	Totaal ondervraagden	Totaal ondervraagden	Besteders Kunstbeoefening absoluut	Besteders Kunstbeoefening %
	Absoluut	%		
0	382	75,6	118	49,1
1-25	32	5,4	32	13,5
25-50	45	8,9	45	18,7
51-100	22	4,5	22	9,4
101-199	3	0,5	3	1,1
200 of meer	20	4	20	8,3
Totaal	505	100	240	100

Tabel B3.5: Amateurkunstenaars die geld uitgeven aan materialen en kleding

Tabel B3.5 laat op de eerste plaats zien, dat van de amateurkunstenaars die geld uitgeven aan hun liefhebberij 50,9%, -met andere woorden, de helft- geld besteedt aan materialen en kleding. Het gaat bij de grote meerderheid van hen jaarlijks om geringe bedragen. De mediaan ligt tussen 25 en 50 euro. Ruwweg een achtste van degenen, die geld uitgeven, besteden echter meer dan 200 euro per jaar.

3.4.4 Conclusie

Op het eerste oog geeft de pilot-MAK geen uitkomsten, die sterk van BSC-2005 divergeren. In dit onderzoek zullen de gegevens over bestedingen van de pilot-Mak worden gebruikt, omdat die het verst differentiëren in de uitgaven en daardoor het meeste inzicht geven in de positie van de amateurkunst in de economie.

3.5 De steekproeven

3.5.1 Introductie.

Onze analyse van het economisch gedrag van de Centra voor de Kunsten is gebaseerd op hun jaarverslagen en wel de jaarverslagen van 2005, die aanwezig waren bij Kunstconnectie. Wij hebben niet alle jaarverslagen geanalyseerd, doch een representatieve steekproef getrokken.

Ook de analyse van het economisch gedrag van de verenigingen in de amateurkunst is gebaseerd op steekproefsgewijs verzamelde jaarverslagen.

3.5.2 Over de steekproef uit de Centra voor de Kunsten

3.5.2.1 De steekproef voor dit onderzoek

Als populatie gelden hier muziekscholen, creativiteitscentra, dansscholen en centra voor de kunsten die lid waren van Kunstconnectie in 2005. Voor dit onderzoek zijn de bij Kunstconnectie aanwezige jaarverslagen/exploitatiereningen van deze instellingen van het jaar 2005 bestudeerd.

Om niet de exploitatierekeningen van alle scholen/centra te hoeven bestuderen is gebruik gemaakt van een aselechte steekproef. De scholen zijn verdeeld in categorieën op basis van het soort school. De categorieën zijn: muziekscholen, creativiteitscentra, andere eencellige en tweecellige centra, (dansscholen, muziek- en dans- of theaterscholen), centra voor de kunsten regionaal, centra voor de kunsten grootstedelijk en ten slotte onderdelen van een groter geheel. Het gaat hier dus om een aselechte gestratificeerde steekproef.

Door de weloverwogen categorie indeling bleek uitgegaan te kunnen worden van een gemiddelde standaarddeviatie van 3,5%. Vervolgens is gekeken naar een gewenst betrouwbaarheidsinterval van minder dan 3 bij een significantie niveau voor eenzijdige toetsing van 0,025 (t-verd. 95%). Het aantal trekkingen zou dan bij de wat grotere ledenaantallen van een categorie idealiter 9 trekkingen per schooltype moeten zijn. (zie tabel 1).

Aantal waarnemingen	T verdeling (graden-2)	Betrouwbaarheidsinterval
7	2,571	3,401
8	2,447	3,028
9	2,365	2,759
10	2,306	2,552

Tabel B3.6: T-verdeling en betrouwbaarheidsinterval bij een standaarddeviatie van 3,5

Dit aantal is over het algemeen gerealiseerd. Hieronder volgt een tabel met de realisatie van de steekproef met hun betrouwbaarheidsinterval.

Soort school	Totaal aantal	Steekproef	Realisatie	t-verd. Bij 95%	Betrouwbaarheidsinterval
Muziekscholen	49	10	10	2,306	2,552
Creativiteitscentra	23	9	8	2,447	3,028
Andere eencellige en tweecellige centra	12	9	5	3,182	4,981
Regionaal werkend	62	12	12	2,228	2,228
Grootstedelijk werkend	15	10	10	2,306	2,552
Onderdelen van een groter geheel	12	9	5	3,182	4,981
Totalen	173	55	50		

Tabel B3.7: Steekproef educatie-instellingen en gerealiseerde aantallen.

Uit tabel B 3.7 blijkt, dat bij de kleinere categorieën genoeg is genomen met 5 trekkingen. Bij de categorie "andere eencellige en tweecellige centra" bleek de gemiddelde standaarddeviatie lager dan bij de overige categorieën. De "onderdelen van een groter geheel" vormen een probleem omdat daar de standaarddeviatie juist hoger lag. Dit probleem schaadt de uitkomst van het geheel echter niet, omdat de "onderdelen van een groter geheel" slechts een klein gedeelte van de populatie uitmaken.

De getallen voor het totaal aantal scholen zijn tot stand gekomen door hen in de publicatie *Leden Kunstconnectie* van Kunstconnectie te tellen.

3.5.2.2 Het CBS

Het CBS telt de kunsteducatie-instellingen en kwam voor 2005 tot 237 instellingen. De populatie voor het onderhavige onderzoek bestond uit 173 instellingen.

In tabel B2.3 staan de totaaltellingen van CBS en onze populatie naast elkaar. De instellingen zijn hier gecategoriseerd, zoals het CBS dit doet in haar statistiek.

2005	Totaal CBS	Populatie ledenlijst uit onderzoek	Vershil
Muziekscholen	107	49	-58
Creativiteitscentra	58	23	-35
Rest	72	101	+ 29
Totaal	237	173	-64

Tabel B 3.8: Aantal instellingen volgens CBS statistiek Kunstzinnige Vorming en in de onderzoekspopulatie

Dat er een verschil bestaat tussen beide opnames klopt op zich. Er bestaan muziekscholen en creativiteitscentra, die geen lid zijn van Kunstconnectie, zoals bij voorbeeld de muziekschool Noordwijk, die wel subsidie krijgt van de gemeente.

Er is echter ook een verschil ontstaan door het categoriseren. Wij hebben met zes categorieën gewerkt als volgt:

	Aantal in ledenlijst
Muziekscholen	49
Creativiteitscentra	23
Muziek en dansscholen e.d.	12
Centra voor de kunsten regionaal	62
Centra voor de kunsten grootstedelijk	15
Delen van een groter geheel	12
(tweede lijn)	Nvt
Totaal	173

Tabel B 3.9: Verdeling van instellingen over de onderzoekspopulatie van dit onderzoek, c.q. de ledenlijst

Om welk verschil het hier gaat laat zich vermoeden door de centra voor de kunsten in beide tellingen bij de kop te nemen. In de de populatie van dit onderzoek zitten er 77, zoals tabel 3.9 laat zien en het CBS zal er iets minder hebben. Er is namelijk een ontwikkeling gaande, waarin muziekscholen en creativiteitscentra samengaan, met elkaar maar ook met andere instellingen, zoals theaters en de vraag is of deze snel genoeg door het CBS wordt opgepikt. In het onderhavige onderzoek is bijvoorbeeld een categorie tweecelligen onderscheiden. Dat zijn geen volledige centra voor de kunsten, waarin het gehele palet aan kunstdisciplines wordt gedoceerd maar instellingen, die twee disciplines combineren, zoals bij voorbeeld muziek- en dansscholen. Deze heeft het CBS wellicht onder muziekscholen opgenomen. Van de onderdelen van een groter geheel valt het CBS wellicht terug op de oorspronkelijke discipline. Dit zou tot gevolg hebben, dat het CBS 15 á 20 te veel muziekscholen en creativiteitscentra telt en zo evenveel te weinig in de categorie rest. De post `rest` blijft dan het nader overwegen waard. Het kan immers niet zo zijn, dat het CBS daar minder instellingen telt dan Kunstconnectie leden heeft.

In elk geval ontstaat zo de volgende herziening:

2005	Totaal CBS	Met CBS vergelijkbare populatie	Vershil
Muziekscholen	107	49+ 6,12,4,5= 78	-29
Creativiteitscentra	58	23 +6,4,3= 36	- 22
Rest	72	72	==
Totaal	237	173	-51

Tabel B3.10: Herzien aantal instellingen volgens CBS statistiek Kunstzinnige Vorming en in de onderzoekspopulatie.

De met het CBS gelijke categorie Rest in tabel B3.10 is ontstaan door:

- 6 gefuseerde instellingen, bij CBS toevoegen 6 creativiteitscentra en 6 muziekscholen
- 12 muziek- en dansscholen, bij CBS toevoegen 12 muziekscholen
- 12 delen van een groter geheel, bij CBS toevoegen 4 centra voor de kunsten (andermaal 4 creativiteitscentra en 4 muziekscholen) plus 5 muziekscholen en 3 creativiteitscentra

Aldus doende blijven er over als niet leden Kunstconnectie 29 muziekscholen en 22 creativiteitscentra, totaal 51 instellingen over, die buiten bijlage 2 *De exploitatie van de centra voor de kunsten* vallen. In principe moeten de bevindingen daar worden vermeerderd met de uitkomsten voor de 51 niet-leden.

3.5.2.3 FTE's en banen

Het aantal banen in de amateursector is substantieel hoger dan het aantal FTE's, dat in paragraaf 6.3 is vastgesteld. In de detailhandel bestaan bij voorbeeld veel deeltijdbanen. Terwijl in andere branches de deeltijdbanen 30% plegen uit te maken van de totale werkgelegenheid is dit in de detailhandel 60%. Vaak gaat het om jongeren met een baan van acht tot twaalf uur per week. Het zou de moeite waard zijn de samenstelling van de banen in de gespecialiseerde detailhandel na te gaan. Hier is dit niet gebeurd.

Ook in de kunsteducatie is het aantal banen aanzienlijk hoger dan het aantal FTE's. Het CBS geeft voor de door haar onderzochte populatie voor 2007 een aantal banen van 12.400. Dit betekent dat er voor iedere FTE bij de door haar onderzochte bedragen 2,8 banen zouden zijn. Het is echter bekend dat sommige docenten bij meerdere instellingen werken. De vraag is vervolgens om hoeveel extra banen het dan nog gaat in de markt en bij de volksuniversiteiten. Ook dit is hier niet nagegaan. Wij zijn hier ten behoeve van tabel 4.3 uitgegaan van een factor 2, 2 voor banen/FTE's en zo op 18.451 banen in de kunsteducatie uitgekomen.

Voor dirigenten en regisseurs geldt dat een individuele vereniging geen fulltime baan aanbiedt. Iedere dirigent heeft 4 tot 6 dirigentschappen. Telt men deze als banen dan geldt ook hier weer, dat het aantal banen substantieel hoger is dan het aantal FTE's.

3.5.3 Steekproef verenigingen

Ook bij de verenigingen is gebruik gemaakt van een aselecte gestratificeerde steekproef. De categorieën zijn: beeldend (alle soorten) foto & film (alle soorten), kerkkoren, koren met een voornamelijk klassiek karakter, koren met een voornamelijk lichte muziek karakter, Hafabra-orkesten, mandoline-, accordeon en mondharmonicaorkesten, symfonie en strijkorkesten, theater, dans en niet gekoepelde verenigingen. De laatste zijn merendeels deels verenigingen textiele werkvormen. Als populatie gelden hier dus verenigingen in uiteenlopende disciplines: muziek, beeldend, foto & film, theater en bovendien niet gekoepelde verenigingen.

Hieronder hebben wij per koepel de aantallen van de verenigingen, die wij hebben gebruikt onder elkaar gezet met onze bronnen. Zij staan naast de aantallen, die Heek gebruikte in haar rapport. Ook geven wij in een aparte kolom de data die beschikbaar zijn op de website van de VNK uit 2005. De leden van de verenigingen:

	Aantal leden nu	Bron	Aantal leden Heek 2004	Commentaar
ISSA	258	Ledenlijst 2008	280	Vgl. VNK 2005 287→8000=28258 x 28 = 7.224
BALK	271	Website 2009	145	Bij gemiddeld 21 leden→ 5.780
DABS	30	Ledenlijst 2008, incl. kwartetten	21	360*
Sweet Adelines	4	Website 2008	600	100* Heek: Leden over de wereld
Holland Harmony	23	Ledenlijst 2008	25	504*
<i>Subtotaal lichte koren</i>	<i>586</i>		<i>1071</i>	14.000
BCZGN	86	Ledenlijst 2007, excl. n.a. en dubbel bestuur	95	VNK 2005 /116→4024=35; 86 x 39= 3.354
BOOG	146	Ledenlijst 2008	137	VNK 2005 /140→5740=41;146 x 41 = 5.986
KBZON	857	Ledenlijst 2008	875	VNK 2005 /886→33158=37; 857x37= 31.709
KCZB	2000	Websites	1889	VNK 2005 /1851→75010=40; 85.000 (websites)
KNZV	232	Website 2009	236	VNK 2005 /243→12536=52 12.220 (website)
LOPRZ	395	Websites 2009	418	VNK 2005 /407→14175=35;395 x 35= 13.825
LOVOK	270	35 II limburg; 135 II n-br; 108 m-nl.	186	VNK 2005/ 189→5561=29; 270 x 29 = 7.830
MBT/NVT	112	Ledenlijst 2008	128	VNK 2005 /128→6000=47; 112 x 47 = 5.264
NBKZO	75	Ledenlijst 2008	85	VNK 2005 /81→3180=39; 75x 39= 2.925
<i>Subtotaal overige muziek</i>	<i>4.173</i>		<i>4.049</i>	169.113
<i>Kerkmuziek</i>	<i>3.500</i>		<i>niet</i>	VNK 2005 /3500→ 108.000 (=31l)
Totaal koorverenigingen/ leden	8.259		5.120	291.113

Tabel B3.11: De koorverenigingen die bekend zijn bij Kunstfactor en hun leden.

Tabel B3.11 laat voor het onderhavige onderzoek een totaal aan koorverenigingen zien van 8.259 en een aantal leden van 291.113

Hieronder volgt de gebruikte telling voor de verenigingen voor instrumentale muziek. Zie tabel B 3.12

	Aantal leden nu	Bron	Aantal leden Heek 2004	Commentaar
KNFM	1408	Website 2006	1414	77.000
FKM	900	Cf. 2004	900	
NFCM	490	Cf. 2004	490	
<i>Subtotaal Hafabra</i>	<i>2798</i>		<i>2.804</i>	<i>130.000 (bron: fusiebericht)</i>
NVvMO	47	Website 2009	55	
NOVAM	170	Website 2009	215	
<i>Subtotaal lichte instr.</i>	<i>217</i>		<i>270</i>	<i>3.255 (15*)</i>
<i>FASO (symph.ork.)</i>	<i>266</i>	Website	<i>215</i>	<i>13.300 (50*)</i>
Totaal aantal verenigingen/leden	3.281		3325	146.555

Tabel B 3.12: De verenigingen voor instrumentale muziek, die bekend zijn bij Kunstfactor en hun leden.

Tabel B3.12 laat voor het onderhavige onderzoek een totaal aan verenigingen voor instrumentale muziek zien van 3.281 en een aantal leden van 146.555

Voor dit onderzoek zijn door Kunstfactor jaarverslagen/exploitatiereningen opgevraagd bij de betreffende verenigingen.

	Aantal leden nu	Bron
<i>Beeldende kunst</i>	<i>59</i>	Leden ZKA plus telling provinciale websites van schilderkunstige verenigingen niet herkenbaar als privé lesatelier
<i>Niet gekoepelde verenigingen</i>	<i>36</i>	Zie bijlage 1 voor overzicht
Fotoclubs	282	Ledenlijst
Film en videoclubs	110	Ledenlijst
<i>Foto en video</i>	<i>392</i>	
NVA N=1200	1200	Info van Kunstfactor
FFG N=70	70	Website
<i>Theater subtotaal</i>	<i>1270</i>	
Totaal overige sectoren	1757	

Tabel B 3.13: De verenigingen van amateurkunstenaars anders dan voor muziek, die bekend zijn bij Kunstfactor.

Er zijn 1757 verenigingen van amateurkunstenaars, die zich met een andere discipline dan muziek bezig houden in dit onderzoek betrokken.

Ook al is er bij deze categorieën sprake van zekere overeenkomsten in hun inkomsten en uitgavenpatroon, de diversiteit bij de verenigingen bleek zo groot dat uitgegaan moest worden van een standaarddeviatie van 10%. Wanneer men streeft naar een betrouwbaarheidsinterval van rond de 5% bij een significantie niveau voor eenzijdige toetsing van 0,025 (t-verd. 95%), dan zou het aantal trekkingen 18 moeten zijn per categorie. Dit laat tabel B3.14 zien.

Aantal waarnemingen	T verdeling (graden-2)	Betrouwbaarheidsinterval
16	2,145	5,363
17	2,131	5,168
18	2,120	4,997
19	2,110	4,841
20	2,101	4,698

Tabel B3.14: T-verdeling en betrouwbaarheidsinterval bij een standaarddeviatie van 10

Tabel B3.14 geeft aan, dat als een afwijking van 5% geaccepteerd wordt, men genoeg kan nemen met 18 deelnemers uit een bepaalde categorie. In dit onderzoek is dit bij de verenigingen gebeurd. De uitspraken die worden gedaan kunnen dan hoogstens 5% procent naar boven of 5% naar beneden afwijken.

Veel energie is gaan zitten in het verkrijgen van de verlies- en winstrekeningen van de verenigingen. Hieronder volgt een overzicht tabel met de realisatie van de steekproef en het gerealiseerde betrouwbaarheidsinterval voor de verschillende sectoren.

Soort vereniging	Steekproef (n)	Realisatie	T-verdeling bij 95%	Betrouwbaarheidsinterval
Beeldende kunst	18	7	2,571	9,717
Foto	18	15	2,160	5,577
Video	18	6	2,776	11,333
MUZIEK kerkkoren	18	11	2,262	6,820
MUZIEK koren klassiek	18	52	2,000	2,774
MUZIEK koren licht	18	11	2,262	6,820
MUZIEK orkesten Hafabra	18	12	2,228	6,432
MUZIEK orkesten: Mandoline en Acc.	18	12	2,228	6,432
MUZIEK orkesten: Symf.- en strijkorkesten	18	15	2,160	5,577
Toneel	18	4	X	X
Fokl. Dans	18	2	X	X
Niet gekoepelde verenigingen.	18	4	X	X
Totalen	216	151		

Tabel B3.15: De betrouwbaarheid van de gerealiseerde steekproef onder de verenigingen van amateurkunstenaars

Tabel B3.15 laat zien, dat alleen bij de discipline `klassieke` koren meer koren hebben meegedaan dan strikt genomen nodig was bij de uitgangspunten, die wij voor dit onderzoek hanteerden. Fotoclubs en symfonieorkesten hebben in bijna voldoende mate meegedaan.

Met name in de sector beeldend, toneel en dans zijn de voorgenomen steekproefaantallen echter niet gerealiseerd. Dit heeft consequenties voor de uitspraken die over deze disciplines worden gedaan. Algemene uitspraken over deze disciplines moeten met omzichtigheid gebeuren, indien men zich baseert op de verlies- en winstrekeningen die door de betreffende verenigingen zijn ingestuurd.

3.5.4 Impact van de verenigingssector als geheel

De amateurkunstenaars geven jaarlijks 108 miljoen euro uit aan contributies. Dit is een gegeven dat volgt uit de pilot-MAK. Uit de analyse van de verlies- en winstrekeningen van de formele verenigingen is bekend geworden, dat daar jaarlijks 74 miljoen heen gaat. Dit betekent, dat nog 34 miljoen euro verantwoord dient te worden, die door de amateurkunstenaars als contributies worden betiteld maar kennelijk niet binnen komen bij de formele verenigingen, die een liaison hebben met Kunstfactor. .

Zijn dit inkomsten van de informele clubs, die met omslagen werken? Zo ja dan zijn deze verantwoord bij de individuele kunstenaars.

Zou men echter vanuit gaan, dat het gaat om lokale verenigingen van amateurkunstenaars, die niet zijn gekoepeld en zodoende geen binding hebben met Kunstfactor en dat deze aan de inkomenskant een suppletiefactor van nul hebben maar wel een identiek uitgavenpatroon als de verenigingen, dan zou de toegevoegde waarde van 4.15 uit deze hoek oplopen naar een bijna 230 miljoen. Zie hiervoor tabel B3.16:

	Gelieerde verenigingen (x miljoen euro) (1)	Informele clubs (x miljoen euro) (2)=13,7% van (1)	Totaal amateurkunstverenigingen (x miljoen euro) (3)= (1) + (2)
Bestedingen	248,5	34	282,5
Kosten optredens en exposities incl. btw	47,5	6,5	54
Toegevoegde waarde incl. btw	201,0	27,5	228,5

Tabel B3.16: De toegevoegde waarde van de verenigingen van amateurkunstenaars

In het rapport is deze veronderstelling niet gevolgd, om de lijn van voorzichtigheid geen geweld aan te doen.

3.6 Lijst van literatuur, die voor dit onderzoek is geraadpleegd

3.6.1. Over economische impact studies

1990 en eerder

S.I. Cohen. *Input-output and social accounting matrix multipliers (SAM's) A multiplier analysis applied to four countries*. Erasmus University (Institute for economic research, discussion paper series.) No year.

Cwi, David. 1980a. *The economic impact of ten cultural institutions on the economy of Springfield, Illinois* SMSA. Springfield, Ill.: Center for the Study of Middle-size Cities Sangamon State University.

— 1980b. *The role of the arts in urban economic development*. Washington, D.C.: Economic Research Division Economic Development Administration.

— 1981, *Perspectives on the Economic Role of the Arts and the Impact of Arts Impact Studies*, Cornell University, Ithaca, NY.

— 1982. *The arts in New Jersey: status, impacts, needs*. Trenton, N.J.: The Council.

— 1984, *The Arts: Their Impact and Their Audience* Canada Council Arts Research Seminar, no 1, pp. 2–5.

— 1987, *Improving the Design and Policy Relevance of Arts Impact Studies*, in Anthony J. Radich and Sharon Schwoch (eds), *Economic Impact of the Arts: A Sourcebook*, National Conference of State Legislatures, Washington DC.

Cwi, David, and Katharine Lyall. 1977, *A model to assess the local economic impact of arts institutions: the Baltimore case study*. Baltimore: Center for Metropolitan Planning and Research, Johns Hopkins Univ.

Mulcahy, Kevin V. 1986. The Arts and Their Economic Impact: The Values of Utility *The Journal of Arts Management and Law*, vol. 16, no. 3, pp. 33–48.

Myerscough, John. 1988. *The Economic Importance of the Arts in Britain*, London: Policy Studies Institute.

F. Ortmann. 1973. *Ueberlegungen zur regionalpolitischen Anwenbarkeit des Multiplikatorconzeptes*. Tuebingen. Kieler Studien 122 (Paul Siebeck)

Pleeter, Saul (ed.). 1980. *Economic Impact Analysis: Methodology and Applications*, Boston: Martinus Nijhoff Publishing.

Port Authority of New York and New Jersey, Cultural Assistance Center. 1983. *The Arts as an Industry: Their Economic Importance to the New York-New Jersey Metropolitan Region*. New York: NY: Port Authority of New York and New Jersey.

Radich, Anthony J. and Schwoch, Sharon (eds). 1987. *Economic Impact of the Arts: A Sourcebook*. Washington DC: National Conference of State Legislatures.

1991 tot en met 2000

Australian Bureau of Statistics. 1995. *Multipliers for Culture Related Industries: A Report to the Cultural Ministers Council*, Commonwealth of Australia, Canberra.

Bryan, Jane, Munday, M, Roberts. A. 2000. Assessing the role of the arts and cultural industries in a regional economy. *Environment and planning A* 32 (8) 1391-1408

Cohen, Randy. 1994. *Arts in the local economy: final report*. Washington: National Assembly of Local Arts Agencies.

Costello, Donald Joseph. 1998. *The Economic and Social Impact of the Arts on Urban and Community Development*. The Humanities and Social Sciences. Pittsburgh: University of Pittsburgh. (Dissertation).

- Crompton, John L. and Stacey L. McCay. 1994. Measuring the Economic Impact of Festivals and Events: Some Myths, Misapplications and Ethical Dilemmas. *Festival Management and Event Tourism*, vol. 2. 1994, pp. 33-43.
- Di Noto, Michael J, and Lawrence H. Merk. 1993. Small Economy Estimates of the Impact of the Arts. *Journal of Cultural Economics* 17:41-54.
- Eckstein, Jeremy. 1995. *The Contribution of the Cultural Sector to the UK economy*. London: Policy Studies Institute.
- Gibson, Lisanne. 1999. The Arts as Industry, in *Media International Australia incorporating Culture and Policy*, no. 90, February, pp. 107–22.
- Gladwell, Malcolm. 2000. *The Tipping Point: How Little Things Can Make a Big Difference*. New York: Little, Brown and Company.
- Infometrica. 1998. *Assessing the Local Economic Impact of the Arts: A Handbook*. Toronto: Ontario Arts Council
- Madden, Christopher. 1998. *The 'Economic' Benefits of Art*. Discussion Paper. Creative New Zealand.
- Mitchell, Clare J. A. 1993. Economic Impact of the Arts: Theatre Festivals in Small Ontario Communities. *Journal of Cultural Economics* 17:55-67.
- NALAA. 1994. *Arts in the local economy: final report*. Washington: National Assembly of Local Arts Agencies.
- Puffelen, F.van. 1992. De betekenis van impactstudies *Boekmancahier*. 4(1992)12 (jun.181-191).
- .1994.Impactstudies; Recente inzichten in: *Boekmancahier*. 6(1994)22 (dec.453-461).
- Radich, Anthony J. 1993. *Twenty Years of Economic Impact Studies of the Arts: A Review*, Washington DC: National Endowment for the Arts.
- SATC. 1998. *1997 Opera in the outback: economic and social impact study*. Adelaide, S. Aust.: South Australian Tourism Commission .
- Scheuch, Fritz. 2000. *Die Musikwirtschaft Österreich: Struktur, Chancen und wirtschaftliche Bedeutung*. Wien: IFPI.
- T.Tambunan. 1991. *The determination of output and income multipliers of small scale industries in Indonesia; An input-output approach*. Erasmus University. (Oeconomica: Students`Bulletin of Economic Development Studies nr.1) 1991
- Travers, Tony, Eleanor Stokes, and Mark Kleinmann. 1997. *The Arts & Cultural Industries in the London Economy*. London: London Arts Board.
- Williams, Deirdre. 1997. *How the arts measure up: Australian research into social impact*. Stroud: Comedia.
- Na 2000
- Crompton, John L., Seo Kho Lee and Thomas J. Shuster. 2001. A Guide for Undertaking Economic Impact Studies: The Springfest Example. *Journal of Travel Research*, vol. 40, August 2001, pp. 79-87.
- Guetzkow, Joshua. 2002. *How the Arts Impact Communities: An introduction to the literature on arts impact studies*. Preparation for the Taking the Measure of Culture Conference, Princeton University, June 7-8 2002.

Madden, Christopher. 2001. Using 'Economic' Impact Studies in Arts & Cultural Advocacy: A Cautionary Note. *Media International Australia Incorporating Culture and Policy*, vol. 98, no. 1, February 2001, pp. 161-178.

Nicolas, Yann. 2006. *L'analyse d'Impact Economique de la Culture: Principes et Limites*. Paris: Ministère de la culture et de la communication.

Reeves, Michelle. 2002. *Measuring the economic and social impact of the arts: a review*. The Arts Council of England, UK.

Rolph, Stephen. 2001. *Impact of the Arts: A study of the social and economic impacts of the arts in Essex in 1999/2000*. Chelmsford: Essex County Council.

SCDCAC. 2001. *The arts and culture in San Diego: economic impact report, 2000*. San Diego, Calif.: City of San Diego Commission for Arts and Culture.

Seaman, Bruce. 2003. 'Economic Impact of the Arts', Chapter 27 in: R. Towse (ed.), *A Handbook of Cultural Economics*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar. p. 224-231.

Seaman, Bruce. 2004. *The Supply Constraint problem in economic impact analysis: An arts/sports disparity*. Chicago: The University of Chicago Cultural Policy Center.

SEO Economisch Onderzoek. 2007. *De kunst van investeren in cultuur*. Amsterdam: SEO.

Snowball, J.D. and G.G. Antrobus. 2002. Valuing the arts: Pitfalls in economic impact studies of arts festivals in: *South African Journal of economics*. 2002, vol 70, issue 8. (www.essa.org)

3.6.2 Impact studies in de culturele sector

1990 en eerder

Puffelen, Frank van, Susan Hietbriek, Jan Wesseling. 1985. *Meer dan een miljard: de economische betekenis van de professionele kunsten in Amsterdam*. Amsterdam: Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam

1991 tot en met 2000

Brabander, G. de en L. Steel 1998. *Hermes op de planken: de economische impacten van de podiumkunsten in Vlaanderen*. Brussel: Baert.

Brabander, G. de. 1995 *De sociaal-economische betekenis van twee Antwerpse musea: het Koninklijk museum voor schone kunsten Antwerpen en het Museum van hedendaagse kunst Antwerpen* in: *Cultureel jaarboek stad Antwerpen*. 13(1995)(27-34).

Julien, R., R. Ohlsen en R. de Vries 1997 *Over talloos veel miljoenen en dingen die niet voorbij gaan : de economische betekenis van kunst en cultuur voor de stad Groningen*
Groningen Onderzoeksgroep kunst, beleid & management Groningen; Faculteit bedrijfskunde; Faculteit der letteren; Rijksuniversiteit Groningen.

Peschel, K. 1998. *Oekonomische Effekte des Schleswig-Holstein Musik Festival*, Kiel.

T. Thijssens, H. Webers, Chr. Peeters. 2000. *Economische impact van de film in Vlaanderen*. Diegem: Kluwer.

Na 2000

Een festival

Yates, Thomas & Associates. 2002. *Economic Impact Assessment Port Moody Festival of the Arts*, Port Moody.

Mercer, Colin, 2004, *The Economic and Cultural impact of Brighton festival*. Brighton.

Deves, M., L.C.Herrero, Angel Sanz, Anna Bedate. 2002. *The economics of Festivals; analysis of the Valladolid International Film Festival*, Valladolid.

Scherer, R., Simone Strauf, Thomas Berger. 2002, *Die Wirtschaftliche Effekte von Kulterevents. Das Beispiel Lucerne Festivals*. St. Gallen.

Meerdere festivals

SQW Ltd. 2005, *Edinburghs year round festivals 2004-2005, Economic Impact Survey* Edinburgh

Enigma. 2003. *Festivals and events Ontario. 2003 Economic Impact Survey*. Ontario

Mahon, John. 2001. *Economic impact of the arts and festivals of the Edmonton region*, Red Deer (Can.)

Rhydderch, G., Phylidda Shaw, Keith Allen. 2003. *Arts festivals in Cumbria: a description of the sector and proposals for its support and development*. Lancaster

Maughan Chr., and Franco Bianchini. 2004. *The economic and social impact of cultural festivals in the east-Midlands of England*. Leicester: De Montfort University

3.6.3 Over amateurkunst

1991-2000

Donnat, O. 1996. *Les amateurs: enquête sur les activités artistiques des Français*. Paris: Documentation Française.

Hutchison R en A. Feist. 1991. *The Amateur Arts and Crafts*, Hoofdstuk 2 in: *Amateur Arts in the UK* Policy Studies Institute. Worcester

Ripon, R. 1996. *Le poids économique des activités artistiques amateur*. Paris: Ministère de Culture

NSS Marktonderzoek. *Onderzoek statistiek van de amateuristische kunstbeoefening*, Den Haag 1998

2001 en verder

Boonzajer Flaes, R. 2004. *Van veel naar beter. Een informatieverwerkend systeem voor de Amateurkunsten*. Amsterdam: QRA advies.

Bork, Remko. 2008. *395 minuten Amateur-popmuziek in Nederland*. Rotterdam: Kunstfactor - Popunie- & Concept.

Broek. A v.d., F. Huysmans, J de Haan. 2005. *Cultuurminnaars en cultuurmijders. Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed*. Den Haag: SCP.

Brouwer, M en Wendy Heesbeen. 2008. *Motivatatie om te dansen*. Amsterdam: TNS NIPO-Kunstfactor.

Brooks, Arthur C. 2002. *Artists as Amateurs and volunteers in: Non Profit management and leadership 2000*. Vol.13. no 1 p 5-15.

CBS. 2003. *Kunstzinnige Vorming 2003*. Den Haag: CBS en de Kunstconnectie.

Dodd, Fiona, A. Graves and K. Taws. 2008, *Our creative talent: the voluntary and amateur arts in England*. Newcastle on Tyne

Heek, Liesbeth. 2006. *Je geld of je leven. Een onderzoek naar de financiële stromen in de amateurmuzielsector* (afstudeeronderzoek). Utrecht: Kunstfactor.

Hoekman, Remco, Ruud van der Meulen en Jan Janssens. 2006. *Bevolkingsonderzoek Sport en Cultuur 2005* `s-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier instituut.

Knulst, Wim, John Lievens, Bea Ros en Cees Slegers. 2007. *Amateurkunst in de Lage landen Cultuur en educatie 20*. Utrecht: Cultuurnetwerk.

Kolen, - van Loon, Dineke, Harold van de Werff, Kees Korevaar en Michiel Rovers. 2008. *Arbeidsmarktontwikkelingen in de Kunsteducatie*. Tilburg: IVA.

Kunstfactor. 2006. *Verslag Expert meeting geld en amateurmuziek*, Utrecht.

Kunstfactor. 2007. *Amateurkunstbeleid OK. Een handreiking voor gemeenten*. Utrecht: Kunstfactor en Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Lieftink, J, M.Tal en P Vogelezang. 2007 *Amateurkunst in de toekomst*, Utrecht: CultuurnetwerkNederland

Lieftink, J, e.a. 2007. *Amateurkunstverenigingen onder de loep*, Utrecht, Cultuurnetwerk Nederland

Jenje, Wendy en Danielle ter Haar. 2007. *Kunstenaars in Nederland*. Voorburg/Heerlen: CBS (Centrum voor beleidsstatistiek).